

ลำพญาหย่อยหัวดอนตาล กรณีศึกษาชุมชนบ้านนาสะโน อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร

ปริญญานิพนธ์
ของ
มัทนา จุลเกษตร์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พฤษภาคม 2548

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ลำนญ่ยอยหัวดอนตาล กรณียศึกษาชุมชนบ้านนาสะโน อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร

บทคัดย่อ
ของ
มัทนา จุลลเกษตร์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยามหาวิทยาลัย
พฤษภาคม ๒๕๔๘

มัทนา จุลเกษตร์.(2548).ลำผญาย่อยหัวดอนตาล กรณีศึกษาชุมชนบ้านนาสะโน อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร.ปริญญาโท คป.ม. (มานุษยวิทยามหาวิทยาลัย).กรุงเทพมหานคร:บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.คณะกรรมการควบคุม : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพล งามสุทธิ,รองศาสตราจารย์ ดร. มานพ วิสุทธิแพทย์.

การศึกษาวิจัย ลำผญาย่อยหัวดอนตาล กรณีศึกษาชุมชนบ้านนาสะโน อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาองค์ประกอบและวัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องกับลำผญาย่อยหัวดอนตาล และศึกษาวิเคราะห์บทเพลง รูปแบบท่วงทำนองลำผญาย่อยหัวดอนตาล ผลของการวิจัยพบว่า ลำผญาย่อยหัวดอนตาล เป็นการแสดงพื้นบ้านของชาวดอนตาลตั้งแต่เดิมเกิดจากกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ร่วมกัน สร้างสรรค์วัฒนธรรมประจำท้องถิ่น แต่ไม่ปรากฏหลักฐานระบุแน่ชัด ว่าเกิดขึ้นเมื่อใด ขั้นตอนและวิธีการแสดง เริ่มจากการลำไหว้ครู ลำแจ้งจุดประสงค์ ลำถามข่าวชาวบ้าน ลำตำนาน ลำเบ็ดเตล็ดและลำลาผู้ชม ก่อนการแสดงจะมีการไหว้ครู เพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และระลึกถึงคุณครูบาอาจารย์ การแต่งกายของผู้แสดงจะแต่งกายแบบพื้นบ้านอีสาน เครื่องดนตรีประกอบด้วย พิณ แคน ฉิ่งและกลอง

วัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับลำผญาย่อยหัวดอนตาลคือ ประเพณีฮีตสิบสองหรือประเพณีการทำบุญของชาวอีสานในรอบ 1 ปี ประเพณีงานแจก และประเพณีงานดอง ซึ่งแต่ละประเพณี นำลำผญาย่อยหัวดอนตาลไปแสดงเพื่อความบันเทิง สนุกสนาน และผ่อนคลายจากความโศกเศร้า แสดงให้เห็นว่าลำผญาย่อยหัวดอนตาล มีความสำคัญกับวิถีชีวิตของชาวดอนตาล ทั้งในยามทุกข์และยามสุข

ลำผญาย่อยหัวดอนตาลเป็นบทเพลงที่กล่าวถึง วิถีชีวิตความเป็นอยู่ โดยสอดแทรกข้อคิด คติเตือนใจ ลักษณะคำประพันธ์มีการใช้คำแทรกคำเสริม รูปแบบการสัมผัสภายในวรรคไม่สามารถกำหนดเป็นแผนผังที่แน่นอนได้ ส่วนการสัมผัสระหว่างวรรคสามารถกำหนดแผนผังคือคำสุดท้ายของวรรคแรกจะสัมผัสกับคำที่ 3,5,6,7,8 ของวรรคหลัง ตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการสัมผัสแบบต่อเนื่องวรรคต่อวรรค ลำถามข่าวพบรูปแบบท่วงทำนอง 27 รูปแบบ ลำไหว้ครู 26 รูปแบบ ลำดอนตาล 43 รูปแบบ ในแต่ละกลอนลำ มีรูปแบบของการซ้ำทำนองระหว่างบทเพลง 7 รูปแบบ เป็นลักษณะของการซ้ำทำนองระหว่างบทเพลงที่พบมากที่สุด ทำให้ท่วงทำนองของกลอนลำมีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน จังหวะและลีลาในการเดินกลอนขึ้นอยู่กับจำนวนคำในแต่ละวรรคและเทคนิคการร้องของหมอลำแต่ละคน ความสัมพันธ์ของทำนองร้องและทำนองบรรเลง ลูกตกของทำนองร้อง จะปรับเปลี่ยนตามสำเนียงการร้องเฉพาะถิ่น ซึ่งอาจทำให้ทำนองร้องและทำนองบรรเลงมีเสียงที่ต่างกันบ้าง

LAMPAYAYOIHUADONTAN : A CASE STUDY OF NASANO VILLAGE
COMMUNITY,DONTAN DISTRICT,MUXDAHANE PROVINCE.

AN ABSTRACT
BY
MATTANA JUNLAKASAT

Presented in partial fulfillment of the requirements
For the master of Arts degree in Ethnomusicology
At Sinakarinwirot University
May 2005

Mattana Junlakasat.(2005).Lampayayoihuadontan : A case study of Nasano Village Community,Dontan District,Muxdahane Province.Master thesis,M.F.A.
(Ethnomusicology),Bangkok : Graduate School Srinakharinwirot University.
Asst.Prof.Dr. Chalermpon Ngarmsutti,Assoc.Prof.Dr.Manop Wisuttiapat.

The objectives of “Lampayayoihuadontan” research conducted at Baan Nasano Community, Dontan District, Muxdaharn Province are to study compositions and cultures related to “Lampayayoihuadontan” and to study and analyze songs, forms and melodic structures of “Lampayayoihuadontan”. The research findings indicate that “Lampayayoihuadontan” is the original folk show of Dontan people that was invented by a group of local people and developed to be their local culture. However,there is not any evidence showing when it was exactly invented. The steps of the performance are as follows; “Lam Wai Krue”, Lam Jaeng Wattuprasong”, “Lam Taam Khao Chaobaan”, “Lam Tamnaan”, “Lam Bedtaled”, and “Lam La Poochom”. Before the performance , there is a Wai Krue ceremony to pay respect to sacred beings and remind himself or herself of the teacher who invented this show. The actors or actresses always wear local costumes of E-sarn [North Eastern], and tha musical instruments always used in the show are pins [local lyre], caans[reed mount organ], chings [Thai small cymbals],and drums.

The local ceremonies that are related to “Lampayayoihuadontan” are Heat sib song, an annual ceremony of E-san people, Ngan Jaag ceremony, and Ngan Dong Ceremony. “Lampayayoihuadontan” is played in each aforementioned ceremony to entertain and encourage people. It is indicated that “Lampayayoihuadontan” is really important to Dontan people’s ways of life, both in happiness and sorrow.

“Lampayayoihuadontan” is a song about ways of life, with wisdom and moral precepts inserted. The song is arranged by using inserted words and added words. There is not an exact structure of rhyme in each phrase, but the rhyme between phrases can be seen-the last word of first phrase has the same rhyme of one of the 3,5,6,7 or 8 of the next phrase. The rhyme is usually found phase by phase. There are 27 melodic patterns in” Lam Taam Khao”, 26 patterns in “Lam Wai Krue”, and 43 patterns in” Lam Dontan . In each type [Lam], 7 melodic patterns repetition among songs are mostly found. The repetition makes the songs consistent. Rhythm and styles of singing depend on the number of words in each phrase and techniques of each singer. Relation between lyrics and music, as well

as tactics in singing vary among local dialects, so there may be some differences pitches between lyrics and music.

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง

ลำผญาบ่อยหัวดอนตาล กรณีศึกษาชุมชนบ้านนาสะโน อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร

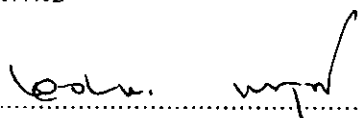
ของ
นางสาวมัทนา จุลลเกษตร

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

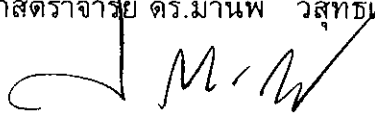

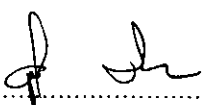
.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)
วันที่ 16 เดือน พฤษภาคม พ.ศ.2548

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

.....ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพล งามสุทธิ)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประทีป เล้ารัตนอารีย์)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์รุจี ศรีสมบัติ)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่ายซึ่งคอยให้คำแนะนำและความช่วยเหลือทำให้ผู้วิจัยมีความพยายามในการทำปริญญานิพนธ์จนสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.เฉลิมพล งามสุทธิ ประธานที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์มานพ วิสุทธิแพทย์ กรรมการที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์รองศาสตราจารย์กาญจนา อินทรสุนานนท์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประทีป เล้ารัตนอารีย์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์รุจี ศรีสมบัติ กรรมการสอบปริญญานิพนธ์ที่ได้ให้คำปรึกษาและช่วยแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ จนปริญญานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ รวมทั้งอาจารย์ทุกท่านในสาขามานุษยวิทยา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่ได้ให้ความรู้แก่ผู้วิจัย

ขอขอบพระคุณคุณหม่อม สกุลไทย คุณนิยม ตระกูลศรี คุณวนิดา ประมวงคณเจ้าหน้าที่ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดมุกดาหารและคณะนักดนตรีลำผญาอวยหัวดอนตาลทุกๆ ท่านที่ให้ความอนุเคราะห์และช่วยเหลือประสานงานในการเก็บรวบรวมข้อมูล ให้ความดูแลเอาใจใส่และห่วงใยผู้วิจัยเสมอมา

ขอขอบพระคุณอาจารย์ติวศิษฐ์ นิลสุวรรณ ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทางด้านดนตรีให้กับศิษย์

ขอขอบพระคุณคุณอาจารย์ภาควิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ทุกๆ ท่านที่คอยให้กำลังใจ และให้คำแนะนำ

ขอขอบพระคุณอาจารย์วิรกิตย์ ไตรสาครและอาจารย์วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง ที่ให้ความช่วยเหลือในการบันทึกโน้ตสากล ตรวจสอบความเรียบร้อยในการบันทึกโน้ต และตรวจสอบคำศัพท์ทางภาคอีสาน

สุดท้ายขอกราบขอบพระคุณคุณแม่มานิตย์ จุลลเกษตร์และคุณพ่อวิเชียร จุลลเกษตร์ผู้ล่วงลับ ที่เป็นแรงผลักดันและเป็นกำลังใจที่สำคัญในการศึกษา ทำให้ผู้วิจัยให้เกิดความพยายามจนประสบความสำเร็จ

มัทนา จุลลเกษตร์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	4
ความสำคัญของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย.....	7
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม.....	7
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับลำพญาอ้อยหัวดอนตาล.....	10
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์.....	13
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	15
3 วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	21
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	22
การดำเนินการรวบรวมข้อมูล.....	24
การศึกษาข้อมูล.....	25
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	25
4 วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับลำพญาอ้อยหัวดอนตาล.....	27
ประวัติความเป็นมาของลำพญาอ้อยหัวดอนตาล.....	27
ขั้นตอนและวิธีการแสดง.....	28
พิธีกรรมก่อนการแสดง.....	31
การแต่งกายของนักดนตรีและผู้แสดง.....	33
เครื่องดนตรี.....	38
วัฒนธรรมท้องถิ่นกับลำพญาอ้อยหัวดอนตาล.....	41
ประเพณีฮีตสิบสอง.....	41
ประเพณีงานดอง	45
ประเพณีงานแจก.....	47

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
4(ต่อ)	วิเคราะห์ลำผญาย่อยหัวดอนตาล.....	50
	ลำถามข้าวชาวนบ้าน.....	50
	ความหมายของลำถามข้าวชาวนบ้าน.....	52
	ลักษณะคำประพันธ์.....	52
	รูปแบบทำนองบรรเลงลำถามข้าวชาวนบ้าน.....	60
	รูปแบบการซ้ำทำนอง.....	65
	จังหวะและลีลาการดำเนินทำนองลำ.....	67
	ความสัมพันธ์ของทำนองร้องและทำนองบรรเลง.....	68
	ลำไห่วัครู.....	70
	ความหมายของลำไห่วัครู.....	72
	ลักษณะคำประพันธ์.....	72
	รูปแบบทำนองบรรเลงลำไห่วัครู.....	77
	รูปแบบการซ้ำทำนอง.....	83
	จังหวะและลีลาการดำเนินทำนองลำ.....	85
	ความสัมพันธ์ของทำนองร้องและทำนองบรรเลง.....	86
	ลำถามดอนตาล.....	88
	ความหมายของลำดอนตาล.....	91
	ลักษณะคำประพันธ์.....	92
	รูปแบบทำนองบรรเลงลำดอนตาล.....	106
	รูปแบบการซ้ำทำนอง.....	113
	จังหวะและลีลาการดำเนินทำนองลำ.....	115
	ความสัมพันธ์ของทำนองร้องและทำนองบรรเลง.....	116
5	สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	119
	สรุปผลการวิจัย.....	120
	อภิปรายผล.....	126
	ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป.....	126

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
บรรณานุกรม.....	127
ภาคผนวก.....	134
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	167

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แผนผังลำดับการแสดงผลฉายย่อหัวดอนตาล.....	30
2 เครื่องฉายย่อ.....	31
3 การประกอบพิธีกรรม.....	32
4 การแต่งกายของหมอผีฉายย่อหัวดอนตาล.....	33
5 การแต่งกายของนักดนตรีและคนฟ้อน.....	34
6 นางผมหอม สกลไทย.....	34
7 นายสิทธิศักดิ์ สุวรรณเกตุ.....	35
8 นายทวีศักดิ์ โนรี.....	35
9 นายอรศรี บุญจิกร.....	36
10 นายเหรียญ จันทพันธ์.....	36
11 นายภิรมย์ ทวีคุณ.....	37
12 แผนผังการจัดตำแหน่งการนั่งแสดงฉายย่อหัวดอนตาล.....	37
13 เครื่องดนตรีประกอบการแสดงผลฉายย่อหัวดอนตาล.....	38
14 แผนผังแสดงคำสัมผัสของลำตามชาวชาวบ้าน.....	59
15 แผนผังแสดงคำสัมผัสของลำไห่วัฒน.....	78
16 แผนผังแสดงคำสัมผัสของลำดอนตาล.....	102

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

วัฒนธรรมในแต่ละภูมิภาคล้วนมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในดินแดนทางภาคอีสาน อันเป็นบริเวณที่มีพื้นที่กว้างขวาง มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านอยู่หลายประเทศอาทิ ลาว กัมพูชา พม่า ฯ การเคลื่อนไหววัฒนธรรมทางด้านภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี การละเล่นต่างๆ จึงได้รับอิทธิพลจากเพื่อนบ้านมาด้วย นอกจากนี้วิถีชีวิตของชาวอีสานส่วนใหญ่ผูกพันเกี่ยวข้องกับวรรณกรรมพื้นเมืองหรือวรรณคดี ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนสะท้อนภาพชีวิตของชาวอีสานโดยตรง ทั้งในแง่ของการแสดงออก การขับร้อง ท่วงทำนอง การใช้ถ้อยคำที่เรียบง่ายและไม่ติดอยู่กับกฎเกณฑ์มีความเป็นอิสระทางด้านภาษาและลีลา ที่สามารถถ่ายทอด สืบต่อกันโดยการจดจำด้วยวาจา เรียนรู้ผ่านการฟังมากกว่าการอ่าน

การศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน มีแง่มุมที่ควรศึกษามากมาย เช่น พิธีกรรม ความเชื่อ ศาสนา ประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น การแต่งกาย ภาษา ฯลฯ วัฒนธรรมของชาวอีสานมีประวัติสืบทอดความเป็นมาและความเจริญรุ่งเรืองในแขนงต่างๆมานับพันๆปี โดยเฉพาะในด้านศิลปวัฒนธรรม (พรชัย ศรีสารคาม .2521:80)ความรู้ ความคิดหรือข้อมูลทางศิลปะที่แสดงออกทางภาษา เป็นสิ่งที่น่าศึกษาใคร่ครวญยิ่ง มีทั้งที่เป็นวรรณกรรมมุขปาถะคือวรรณกรรมที่ถ่ายทอดโดยการบอกเล่า การขับร้อง และการแสดงต่างๆ (ทรงศักดิ์ ปรารค์วัฒนากุล. 2532: 1-2)

วิถีชีวิตของคนไทยภาคอีสานส่วนใหญ่ ได้รับวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขง แล้วเข้ามาตั้งภูมิลำเนาปะปนกับชาวท้องถิ่นเดิม (ซึ่งกลุ่มดั้งเดิมนั้นคงรับวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขงอยู่บางส่วนแล้ว) ฉะนั้น จารีต ประเพณี ความเชื่อ ตลอดจนปรัชญาชีวิตของวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขง จึงทวีความสำคัญมากยิ่งขึ้นในภูมิภาคนี้ และประมวลเข้าเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณีทางสังคมของคนในท้องถิ่น (ธวัช ปุณโณทก.2525:153) ในวิถีชีวิตของชาวอีสานนั้น คนที่มีเชื้อสายเป็นคนลาวหรือคนอีสาน โดยเฉพาะผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป ย่อมมีความภาคภูมิใจในศิลปะการแสดงพื้นบ้านคือ “หมอลำ-หมอแคน” เพราะหมอลำ-หมอแคน เป็นศิลปะที่สร้างสรรค์ทั้งในด้านความบันเทิง ด้านความรู้ ความคิด คติสอนใจในการดำรงชีวิต และขนบธรรมเนียมประเพณี ยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นการปลูกฝังแนวความคิดและสร้างไหวพริบปฏิภาณต่างๆให้แก่ชาวบ้าน เพื่อสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี (ไพบุลย์ แพงเงิน.2534:1) ซึ่งก่อให้เกิดบทกวีของชาวอีสานที่เรียกว่า “ผญา”

ผลตามความเข้าใจของชาวอีสานแต่เดิมนั้น หมายถึงคำคม อุปมาอุปไมย สุภาษิตคำสอน ที่คิดขึ้นเป็นบทร้อยกรองเพียงสั้นๆ ใช้เสียงหนัก เบา ผลยาส่วนใหญ่จะแทรกข้อคิดคติเตือนใจ ในการดำรงชีวิต การครองคู่กันของหนุ่มสาวอีสานที่ยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีแบบโบราณ ต่อมา จึงมีการคิดประดิษฐ์เป็นท่วงทำนองลำขึ้นให้เข้ากับยุคสมัย(เจริญชัย ชนไฟโรจน์.2526:40) ประโยชน์ที่ได้คือความสนุกสนาน เพลิดเพลินในเรื่อง ดนตรี เสียงเสนาะ นอกจากนั้นยังได้ เสนอความรู้ทางคติโลก คติธรรม วรรณกรรม ประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ สุภาษิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบทโต้ตอบปะทะคารมจะมีการนำผลยามากกล่าวไว้อย่างจับใจ ผลยา ของชาวอีสาน มีลักษณะคล้ายคำหยอกล้อและคำคมของชาวลานนาไทย ซึ่งการที่ผลยา มีลักษณะ คล้ายคำหยอกสวและคำคมของชาวลานนาไทยนั้น ชี้ให้เห็นว่าคนไทยทั้งสองภูมิภาคมีลักษณะร่วมกัน ทางภาษาและวัฒนธรรม เช่นเดียวกับการมีลักษณะร่วมกันในทางประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์ (จารุวรรณ ธรรมวัตร.2523:20-22) จากกระแสความเปลี่ยนแปลงทางสังคมก่อให้เกิดการปรับปรุง รูปแบบผลยา ให้เป็นท่วงทำนองการลำที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวอีสาน ที่เรียกว่า “ลำผลยา”

ลำผลยาเป็นศิลปะการแสดงที่สร้างสรรค์ขึ้น ตามความต้องการของชาวอีสาน แม้จะมีการ เปลี่ยนแปลงก็เป็นไปเพื่อรับใช้สังคมโดยส่วนรวม และผูกพันกับวิถีชีวิตของคนอีสานมาโดยตลอด เนื้อหาสาระของลำผลยานั้น สามารถถ่ายทอดแนวคิดและความรู้สึกของชาวบ้านได้อย่างใกล้เคียง กับความเป็นจริงมากที่สุด เพราะเป็นผลงานสร้างสรรค์ของชาวบ้านโดยตรง และยังเป็นการแสดง ออกทางอารมณ์ เช่น รัก ล้นหวัง ห่วงใย สนุกสนาน ความกดดันจากกรอบประเพณี และค่านิยม ต่างๆในสังคม (สงวน ศรีอรพิมพ์. 2534:1)

จังหวัดมุกดาหารเป็นเมืองเก่าแก่ ที่มีความสำคัญทั้งในอดีตและปัจจุบัน ประกอบกับมี สภาพพื้นที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง มีป่าไม้ ภูเขา ดินน้ำลำธารและแหล่งธรรมชาติมากมาย จึงเป็นดิน แดนที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีชนเผ่าต่างๆอาศัยกระจายอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งชนเผ่าเหล่านั้ นได้เข้ามาตั้งถิ่นที่อยู่อาศัย โดยพึ่งพาธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต ก่อให้เกิดวัฒน ธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้น อันเป็นมรดกสืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้ จังหวัดมุกดาหารเป็นจังหวัดที่มีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมของชาวอีสาน และวัฒนธรรมลุ่ม แม่น้ำโขง ดังจะเห็นได้ว่าจังหวัดมุกดาหารเป็นจังหวัดหนึ่ง ที่มีพรมแดนทางด้านทิศตะวันออก ติด กับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดน มุกดาหารถือเป็น จังหวัดที่มีร่องรอยของวัฒนธรรมทางดนตรีที่มีความสำคัญมากคือ การขุดพบกลองมโหระทึก ที่มี ขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทยที่อำเภอดอนตาล ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์ในยุคก่อนประวัติ ศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีประเพณีการเล่นอันเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดคือ เสิ่งกลอง คือการแข่งขัน กลองหรือแข่งขันตีกลอง โดยตีให้เกิดเสียงดังที่สุดและยังเป็นแหล่งกำเนิดวัฒนธรรมลำผลยา ของ

ชาวอีสาน ดังคำขวัญตอนหนึ่งที่ว่า “ กลองโบราณล้ำเลิศ ถิ่นกำเนิดลำผญา ตระการตาชายโขง เชื่อมโยงอินโดจีน (ปรีชา พาลูกา.2542:196) จังหวัดมุกดาหารเป็นต้นกำเนิดของเพลงพื้นบ้านอีสานชนิดนี้ ผู้ที่จะสามารถลำผญาได้คล่องแคล่วนั้น จะต้องอาศัยความเป็นพหุสูตร ภูมิปัญญา รุ่มมาก ฟังมาก จดจำเก่ง กอปรด้วยไหวพริบปฏิภาณ เพราะผญาเป็นคำพูดที่คิดขึ้นฉับพลัน แบบกลอนสด หรืออาจจดจำจากวรรณกรรมพื้นบ้านด้วยความจับใจ สามารถโน้มน้าวผู้อ่าน ผู้ฟัง ให้เกิดความเลื่อมใส นำไปเป็นคติ อุทาหรณ์ ดังที่บุคคลโดยทั่วไปเรียกว่า “ลำผญาย่อยหัวดอนตาล” สำหรับชุมชนที่ยังรักษาเอกลักษณ์ของลำผญาย่อยหัวดอนตาล ไว้ได้ครบถ้วนคือ ชุมชนบ้านนาสะโน ตำบลนาสะเม็ง อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร เป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลลำผญาและรูปแบบการแสดงลำผญาย่อยหัวดอนตาล อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น ซึ่งชุมชนบ้านนาสะโนนี้ บรรพบุรุษได้อพยพมาจากหนองบัวลำภู โดยมาตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำโขงแห่งนี้ หนุ่มสาวชาวดอนตาลแต่เดิม ลำและพูดผญาเป็นแทบทุกคน

การลำผญาได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เริ่มแรกเป็นการพูดจาโต้ตอบกรรม และคิดประพันธ์คำกลอนนำมาใส่ทำนองลำ เกิดเป็นลำผญา เมื่อชาวดอนตาลนำลำผญามาขับร้อง โดยใช้เทคนิคลีลาในการขับร้องและสำเนียงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทำให้เกิดเป็นท่วงทำนองลำ ซึ่งเป็นรูปแบบเพลงพื้นบ้านอีสานอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวดอนตาล ดังที่เรียกกันในปัจจุบันคือ “ลำผญาย่อยหัวดอนตาล” และได้นำเอาเครื่องดนตรีพื้นบ้านมาร่วมแสดงเพื่อความสนุกสนาน เพิ่มอรรถรสในการร้องและการฟังมากยิ่งขึ้น เครื่องดนตรีที่นำเข้ามาร่วมในการแสดงคือ พิณ แคน ฉิ่ง และกลอง ผู้ขับร้องเดิมมีเพียง 3 คนแต่ในปัจจุบันจะมีการแสดงตั้งแต่ 3 คนถึง 5 คน คือ หมอลำ หมอผญา และหมอแคน (สุระ อุณวงศ์.2542:179-180) ซึ่งแต่เดิมนั้นชาวบ้านนิยมชมลำผญา เพื่อความสนุกสนานผ่อนคลายอารมณ์ยามว่างจากการทำงานมิได้ยึดเป็นอาชีพ แต่ในระยะหลังลำผญาได้รับความนิยมมากขึ้นจึงมีการจัดตั้งคณะลำผญา และมีการว่าจ้างไปแสดงในงานต่างๆ เป็นระบบธุรกิจ (ปรีชา ทองบพิตร. 2542:203)

ลำผญาย่อยหัวดอนตาล เป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านที่รับใช้สังคมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บทบาทที่สำคัญ นอกเหนือจากให้ความบันเทิงแล้วยังมีบทบาทในด้านอื่นๆอีกหลายประการ คือให้การศึกษา เผยแพร่แนวความคิด ปรัชญาทางพระพุทธศาสนา สร้างความสามัคคี ความเป็นเอกภาพทางวัฒนธรรมและบทบาททางด้านเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังได้แทรกคติสอนใจ และแนวทางในการประพฤติปฏิบัติอันเป็นแบบแผนของค่านิยมทางสังคมไว้อย่างมากมาย(สุระ อุณวงศ์.2545:78)ลำผญาย่อยหัวดอนตาล จะมีปรากฏแพร่หลายในแถบลุ่มแม่น้ำโขง เขตจังหวัดมุกดาหารเท่านั้น เพราะเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษของบ้านดอนตาล กลอนลำและเนื้อหาจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นนี้ ท่วงทำนองคำร้องที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น แต่ก่อนไม่ได้รับความนิยมเท่าที่

ควร เพราะท่วงทำนองเนิบช้า และไม่ครึกครื้นเร้าใจเหมือนปัจจุบัน อันเป็นเหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้ขอบเขตของการรับใช้สังคมของเพลงพื้นบ้านประเภทนี้มีวงจำกัดเฉพาะท้องถิ่น (ปิติ แสนโคตร.2535:20-21) ลำผญาย่อยหัวดอนตาล นับว่ามีบทบาทสำคัญในด้านการให้ความบันเทิง สนุกสนาน เป็นการสร้างคุณค่าทางด้านจิตใจ นอกจากการเสนอเรื่องราวที่เป็นเรื่องสนุกสนานแล้ว ท่วงทำนองการลำ ความเร้าใจของเครื่องดนตรีทำให้ผู้ฟังรอบข้างเกิดอารมณ์ร่วม อาจแสดงออกโดยการฟ้อน หรือบางครั้งก็แสดงออกโดยการสอย (คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.2542:202-208)

เหตุผลที่ทำให้ผู้วิจัย มีความสนใจที่จะศึกษาลักษณะของลำผญาคือ ความเป็นเอกลักษณ์ และความเป็นตัวของตัวเอง ในการรักษารูปแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมให้คงไว้ แต่สิ่งที่น่ากังวลคือผู้ที่สืบทอดศิลปะการแสดงประเภทนี้เหลือน้อยมาก ปัจจุบันชุมชนที่ยังคงยึดถือรูปแบบการแสดงลำผญาย่อยหัวดอนตาลแบบดั้งเดิม คงเหลือเพียง ชุมชนบ้านนาสะโน ตำบลนาสะเม็ง อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหารเท่านั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านแขนงนี้ ให้อยู่คู่กับชาวอีสานไปอีกนานเท่านาน ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า คู่ควรแก่การศึกษาและเผยแพร่ นอกจากนี้ยังสามารถบอกถึงวิถีชีวิตรูปแบบความเป็นอยู่ผ่านลำผญาซึ่งบทลำแทบทั้งสิ้นมีความเกี่ยวเนื่องกับชีวิตประจำวัน ทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีทั้งการอ้างอิงจากประวัติศาสตร์ นิทานพื้นบ้าน จารีต ประเพณี ฯลฯ จึงเป็นข้อมูลในการศึกษารูปแบบและวิธีการดำเนินชีวิตของคนในอดีตจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งยังเป็นข้อมูลในการศึกษาวัฒนธรรมลำผญาพื้นบ้านของชาวชุมชนบ้านนาสะโน ตำบลนาสะเม็ง อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหารอีกด้วย

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับลำผญาย่อยหัวดอนตาล ของชุมชนบ้านนาสะโน ตำบลนาสะเม็ง อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร
2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์บทเพลง รูปแบบท่วงทำนอง จังหวะและลีลาการเดินกลอนลำ ความสัมพันธ์ระหว่างทำนองร้องและทำนองบรรเลง ลำผญาย่อยหัวดอนตาลของชุมชนบ้านนาสะโน ตำบลนาสะเม็ง อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร

ความสำคัญของการวิจัย

ลำผญาย่อยหัวดอนตาลเป็นลักษณะการแสดงพื้นบ้านอีสานที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นของชาวดอนตาล การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เพื่อทำให้ทราบถึงองค์ประกอบและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับลำผญาย่อยหัวดอนตาลของชาวชุมชนบ้านนาสะโน อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร อีกทั้งทำ

ให้ทราบถึง ความหมายของกลอนลำผญาย่อยหัวดอนตาล ลักษณะคำประพันธ์รูปแบบท่วงทำนอง จังหวะและลีลาในการเดินกลอน ความสัมพันธ์ระหว่างทำนองร้องและทำนองบรรเลง และยังเป็น การรวบรวมข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมและการวิเคราะห์ดนตรีลำผญาย่อยหัวดอนตาล เพื่อเป็น ประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

1. ศึกษาองค์ประกอบและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับลำผญาย่อยหัวดอนตาล ของชาวชุมชน บ้านนาสะโน อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร
2. ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจะศึกษา ลำผญาย่อยหัวดอนตาล ของชุมชนบ้านนาสะโน จาก กลอนลำดังนี้
 - 2.1 ลำตามชาวชาวบ้าน
 - 2.2 ลำไหว้ครู
 - 2.3 ลำดอนตาล

นิยามศัพท์เฉพาะ

ผญา(ผะยา)	หมายถึง คำคม สุภาษิต หรือคำพูดที่เป็นปริศนาคือฟังแล้วต้อง นำมาคิด มาวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบ ที่เป็นจริงและชัดเจนว่า หมายถึงอะไร
กลอนลำผญา	หมายถึงการนำเอาคำผญามาลำเป็นมาลำเป็นทำนอง ซึ่งมีการ เอื้อนเสียง ประสานกับเสียงแคนอย่างไพเราะ
หมอลำ	หมายถึงผู้เชี่ยวชาญในการขับลำนำ บทผญาหรือบทกลอนลำ
ลำผญาย่อยหัวดอนตาล	หมายถึง การขับลำนำบทผญา หรือกลอนลำผญาด้วยสำเนียง ภาษาและทำนองที่เป็นลักษณะเฉพาะ ของชาวดอนตาล จังหวัด มุกดาหาร
องค์ประกอบ	หมายถึงส่วนประกอบของการแสดงลำผญาย่อยหัวดอนตาล ซึ่ง ประกอบด้วย ขั้นตอนในการแสดง พิธีกรรม การแต่งกายของผู้ แสดง เครื่องดนตรีที่ใช้ในการแสดง

เครื่องคาย้อ

หมายถึง อุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีไหว้ครูในการแสดงลำ
ผญาย่อหัวดอนตาล ประกอบด้วย เทียน ชันเงิน ดอกไม้ ไข่ไก่
เงิน 24 บาท ชันผิน แพรว้า น้ำ เหล้า

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปัจจุบันการศึกษาดนตรีของกลุ่มชนต่างๆ ได้รับความสนใจจากนักวิชาการและนักวิจัยมากขึ้น มีผู้สนใจเขียนบทความ เอกสาร วารสาร และสิ่งพิมพ์ประเภทต่างๆออกเผยแพร่มากมาย แต่หากจะเปรียบเทียบกับสาขาวิชาอื่นๆแล้ว การเผยแพร่การจัดทำสื่อที่เกี่ยวข้องกับดนตรีและวัฒนธรรมพื้นบ้านก็ยังนับว่าน้อยอยู่มาก อาทิ ดนตรีชาวเขา ดนตรีชาวเล ดนตรีไทย ดนตรีกลุ่มชน แม้กระทั่งดนตรีพื้นบ้านภาคต่างๆ โดยเฉพาะการศึกษาในด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณี จารีต ฯลฯ ข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมล้ำผญานั้นยิ่งนับว่ามีอยู่น้อยมาก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพียงแค่การรวบรวมบทล้ำผญาที่ใช้ขับร้องกันทั่วไปเท่านั้น ไม่ค้นพบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับล้ำผญาที่ว่าด้วยการศึกษารูปแบบของการล้ำผญา การศึกษาท่วงทำนองการล้ำผญาแต่อย่างใด มีเพียงเอกสารที่กล่าวถึงเพียงคร่าวๆเท่านั้น

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “ล้ำผญาย่อยห้วงดอนตาล กรณีศึกษาชุมชนบ้านนาสะโน อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร” ผู้วิจัยได้แบ่งหัวข้อเอกสารและงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องตามลำดับดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับล้ำผญาย่อยห้วงดอนตาล
3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม

ศาสตราจารย์นายแพทย์ ประเวศ วะสี. (2532 : 1-22)ได้กล่าวถึงวัฒนธรรม ไว้ในหนังสือ วัฒนธรรมกับการพัฒนา โดยอธิบายความหมายของวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมคือพลังของภูมิปัญญา ซึ่งเป็นรากฐานของสังคม เศรษฐกิจ การเมืองของชุมชน ซึ่งได้มาจากการเลือกสรรที่ กลั่นกรอง ด้วยการปฏิบัติสืบทอดต่อเนื่องกันมา วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่แสดงออกถึงความเข้มแข็ง ซึ่งมีคุณลักษณะที่สำคัญ 8 ประการ คือ

1. มีความหลากหลายกระจายอำนาจ
2. กระจายรายได้และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ
3. ส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชน
4. มีความบูรณาการ

5. สร้างความบรรณสถานสอดคล้อง และสร้างความสมดุลยั่งยืน
6. มีการพัฒนาจิตใจและวิญญาณอันลึกซึ้ง
7. ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม
8. เป็นการผดุงศีลธรรมของสังคม

ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าทฤษฎีดังกล่าว มีความเกี่ยวโยงสอดคล้อง และมีความเหมาะสม ที่จะนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา

ศรียพรหมมา กฤษฎากร.(2531:18) ได้กล่าวถึงการศึกษาคติชนวิทยาและวิถีชีวิตพื้นบ้าน ไว้ในหนังสือพื้นถิ่นพื้นฐาน มีใจความว่าการศึกษาคติชนวิทยาและวิถีชีวิตพื้นบ้าน คือการศึกษา วัฒนธรรมที่มีการถ่ายทอดโดยคำบอกเล่า การสังเกต การเลียนแบบหรือการนำไปทดลองปฏิบัติ และส่วนมากไม่มีการเขียนบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร การศึกษาคติชนวิทยาศึกษาวัฒนธรรมรูปแบบดังกล่าวทั้งในชนบทและในเมือง ส่วนการศึกษาวิถีชีวิตพื้นบ้านมักจะเน้นการศึกษาวิถีชีวิตในชนบท จึงกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมคือสิ่งอันเป็นผลผลิตของส่วนรวม ที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อน สืบต่อเป็นประเพณีกันมา วัฒนธรรมคือการคิดเห็น ความรู้สึก ความประพฤติและกริยาอาการ หรือการกระทำใดๆของมนุษย์ในส่วนรวมลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกัน และแสดงออกมาให้ปรากฏเป็นรูปแบบของภาษา ศิลปะ ความเชื่อ ระเบียบ ประเพณี เป็นต้น นอกจากนี้ สุธรรม ชาติะสิงห์.(2534:9) ได้กล่าวถึงลักษณะของการศึกษาวัฒนธรรมไว้ว่าการศึกษาวัฒนธรรม คือการศึกษาความหมาย ความสำคัญ ประวัติความเป็นมา ฯลฯ ของสิ่งที่มนุษย์คิดขึ้น ทำขึ้นเช่น การศึกษาเกี่ยวกับดนตรี และนาฏศิลป์ไทย คือการศึกษาว่าเครื่องดนตรีแต่ละชนิด ศิลปะการร่ายรำแต่ละอย่างมีประวัติความเป็นมาอย่างไร มีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยอย่างไรเปลี่ยนแปลงอย่างไร สำหรับปรีชา ทองบพิตร.(2542:131)ได้กล่าวไว้ในหนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดมุกดาหาร ความว่า มรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของจังหวัดมุกดาหาร ได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่ พ.ศ. 2310 นับเป็นเวลา 236 ปี วิถีชีวิตของชาวจังหวัดมุกดาหาร ได้หล่อหลอมเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีเป็นมรดกตกทอดมาสู่ลูกหลานในกาลปัจจุบัน เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังรากลึกมั่นคงและมีความหลากหลาย เป็นสื่อพัฒนาสังคมและประเทศชาติได้ทุกๆด้าน สำหรับดนตรีพื้นเมือง ปัญญา รุ่งเรือง.(2546:7) ได้กล่าวไว้ในหนังสือประวัติการดนตรี ความว่าดนตรีพื้นเมือง(Regional Music) หมายถึงดนตรีของผู้คนในอาณาบริเวณใดบริเวณหนึ่ง หรือวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งในวงกว้างไม่มีเส้นพรมแดนกำหนด และดนตรีนั้นเป็นที่เข้าใจซาบซึ่งรู้ความหมายซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี ระหว่างผู้คนในวัฒนธรรมนั้นๆ ส่วนบุคคลอื่นนอกวัฒนธรรม แม้จะซาบซึ่งกับดนตรีนั้นได้ก็ในระดับจำกัด คือยังเข้าไม่ถึง

ความหมายที่แท้จริง ในชนิดที่ไม่ต้องอธิบาย ดนตรีพื้นเมืองเดียวกันไม่ว่าจะเป็นแบบเดียวกันไปเสียหมด ดนตรีพื้นเมืองของแต่ละท้องถิ่นยังมีความแตกต่างกันในรายละเอียด คำว่าดนตรีพื้นบ้าน (Folk Music) ก็น่าจะนำมาใช้เรียกดนตรีประจำถิ่นได้ซึ่ง ดนตรีพื้นบ้านเป็นดนตรีที่มีขึ้นในแต่ละท้องถิ่น รูปแบบและลักษณะของดนตรีจึงมีความเรียบง่ายแสดงออกซึ่งเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้นๆ หากจะกล่าวถึงดนตรีพื้นบ้านไทยในภูมิภาค เหนือ อีสาน กลาง ใต้ คนในสังคมย่อมรับรู้ ว่า เมื่อบรรเลงวงดนตรีกันตรึมก็ทราบว่าเป็นดนตรีพื้นบ้านของชาวอีสานใต้ เมื่อบรรเลงวงโปงลางก็คือลักษณะของดนตรีพื้นบ้านอีสานเหนือ ซึ่งเครื่องดนตรีพื้นบ้านของไทยส่วนใหญ่่นั้นเป็นเครื่องดนตรีที่ประดิษฐ์ขึ้นจากวัสดุธรรมชาติ โดยเฉพาะไม้หรือส่วนที่เป็นไม้ หนังสัดว์ เขา งา เปลือกหอย ฯลฯ การนำสิ่งเหล่านี้ มาใช้เป็นส่วนประกอบของเครื่องดนตรี ดังจะเห็นได้จากเครื่องดนตรีทั้งประเภท ดีด สี ตี เป่า ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่ประดิษฐ์ขึ้นจากวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่นแทบทั้งสิ้น สำหรับ วิมลหนูเกื้อ.(2540:29) ยังได้กล่าวถึงลักษณะของดนตรีพื้นบ้านอีสานว่า ในปัจจุบันดนตรีพื้นบ้านอีสานได้แพร่หลายไปในภูมิภาคต่างๆ ตามการอพยพโยกย้ายถิ่นทำกินของชาวบ้านแม้จะมีการประดิษฐ์ดัดแปลงทำนอง จังหวะ ลีลา เป็นเพลงประเภทลูกทุ่งแล้วก็ตาม แต่เพลงเหล่านั้นก็ยังคงมีเอกลักษณ์ทางดนตรีพื้นบ้านของอีสานไว้ ซึ่งถ้าพิจารณาดนตรีพื้นบ้านอีสานจะพบว่ามีลักษณะเด่นหลายประการ คือ เครื่องดนตรี ทำนอง การประสานเสียง รูปแบบของดนตรี มาตรฐานเสียง และจังหวะลีลา

ข้อมูลข้างต้นนั้นเป็นส่วนหนึ่งของแง่มุมในการมองศิลปะการดนตรี ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถสะท้อนภาพวิถีชีวิตของคนไทย อันนำไปสู่การศึกษาดนตรีพื้นบ้าน และลักษณะของดนตรีซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น

วัฒนธรรมและประเพณีของชาวมุกดาหารนั้น คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.(2544:1) ได้กล่าวถึงประเพณีของชาวมุกดาหาร ชื่อ การเบิกน่านน้ำที่จะจัดขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ในเทศกาลออกพรรษา ก่อนจะมีการแข่งขันเรือพายขึ้นที่เรียกว่างานออกพรรษา ประเพณีการแข่งขันเรือถือว่าเป็นการบูชาพญานาค 7 ตระกูล และเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีระหว่างชาวมุกดาหารและชาวสะวันนาเขต ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ก่อนจะมีการแข่งเรือจะต้องทำพิธีบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ศาลเจ้าฟ้าเมืองและศาลเจ้าแม่สองนางพี่น้อง หลังจากล่องเรือแข่งแล้วจะพายเรือทวนน้ำ เริ่มจากหน้าวัดศรีบุญเรืองไปสิ้นสุดที่หน้าวัดศรีมงคลใต้ ระหว่างทางจะหยุดรับเครื่องสักการะ จากชาวบ้าน มีเหล้า ฐูป เทียน และดอกดาวเรือง ส่วนเรือประเพณีที่ตามหลังจะมีสาวงาม 1 คน พ้อนหางนกยูงอย่างสวยงามที่หัวเรือพร้อมกับฝีพายจะร้องเล่น เชิงและลำผญาอย่างสนุกสนาน อีกทั้งจาวรรณ ธรรมวัตร.(2523: 10-11)ได้กล่าวถึงประเพณีลงแขกของชาวอีสานความว่า ประเพณีลงแขก เป็นประเพณีที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพวัฒนธรรมของสังคมในชนบทที่ต้องพึ่งพา

อาศัยกัน เอื้อเพื่อเอื้อแก่กัน มีความสนิทสนมเห็นอกเห็นใจกัน ในกรณีที่ชาวบ้านมีงานที่จะต้องทำ และมีความจำเป็นต้องใช้คนจำนวนมากเพื่อเร่งให้เสร็จในวันเดียว ซึ่งลำพังสมาชิกในครอบครัวไม่อาจทำได้ เจ้าของงานก็จะขอแรงเพื่อนบ้านมาช่วยเรียกว่า “ลงแขก” งานลงแขกเป็นงานที่สนุกสนาน ตามปรกติแล้วเมื่อถึงเวลาจำนาคจะไม่ค่อยมีโอกาสดลงแขก เพราะต่างคนต่างก็รีบดำนาให้ทันกับน้ำ การลงแขกที่ทำกันมากคือ ลงแขกเกี่ยวข้าว นวดข้าว ขนข้าวขึ้นยุ้ง ในขณะที่ทำงานบ่าวสาวก็มีโอกาสสังเกตอุปนิสัย และความสามารถในการทำงานของแต่ละฝ่าย บ่าวสาวที่เจ้าการมาก็จะร้องเพลงโต้ตอบกัน นอกจากนี้ยัง ปรากฏรูปแบบวัฒนธรรมชาวมุกดาหารที่แฝงมากับความเชื่อในเรื่องภูติผี วิญญาณดังเช่นในพิธีกรรมที่เรียกว่า “เหยา” พิธีกรรมเหยาเป็นการติดต่อสื่อสารกันระหว่างมนุษย์และวิญญาณ โดยใช้บทกลอนและทำนองลำผญา มีแคนประกอบการให้จังหวะ ผู้ทำหน้าที่สื่อสารคือหมอเหยา การเหยาแต่ละครั้งจะมีเครื่องคายประกอบ พิธีกรรมเหยาถือว่าเป็นวิธีการบำบัดรักษาพื้นบ้านอย่างหนึ่ง ที่รักษาอาการเจ็บป่วยของชาวบ้าน อันเนื่องมาจากการละเมิดหรือสร้างความไม่พอใจต่อผี ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นผีมีอำนาจมีความรู้สึก มีอารมณ์ ความโลภ ความโกรธ ความหลง เมื่อเกิดการเจ็บป่วยหรือประสบภัยธรรมชาติ ก็จะเชื่อว่าเกิดจากการละเมิดต่อผี และเชื่อว่าผีบันดาลให้เป็นไปตามที่ต้องการได้ จึงต้องมีพิธีการบวงสรวงกราบไหว้บูชา เพื่อให้ผีมาช่วยบำบัดจัดปัญหา อีกทั้งสุจริต บัวพิมพ์.(2538:52-53) ยังได้กล่าวไว้ในหนังสือมรดกไทยว่า เพลงพื้นบ้านอีสานมีลักษณะที่โดดเด่นอย่างเห็นได้ชัด คือการขับร้องจะใช้ดนตรีประกอบยกเว้นเพลงโคราชที่ไม่ใช้ดนตรีประกอบ เครื่องดนตรีพื้นบ้านของอีสานได้แก่ แคน พิณ ซอ โปงลาง เพลงพื้นบ้านของอีสานใช้ร้องได้ทุกโอกาสโดยไม่จำกัดเทศกาล ฤดูกาล แต่จะใช้ร้องในงานรื่นเริง ซึ่งต่างกับเพลงพื้นบ้านของภาคกลางที่ใช้ร้องตามเทศกาล ฤดูกาล และขณะทำงานหรือเสร็จจากงาน

นอกจากนี้เสถียร ซาผู.(2546:แบบสำรวจข้อมูล) ได้กล่าวถึงสภาพทั่วไปของตำบลนาสะเม้ง อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร ว่าประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะค่อนข้างยากจน รายได้น้อย เนื่องจากมีอาชีพหลักคือเกษตรกรรม การเพาะปลูก มีเรือกสวนไร่นาเป็นของตนเองปลูกพืชผักแบบพอมีพอกิน สำหรับวัฒนธรรมประเพณีการเล่นของชุมชนนาสะโน นิยมร้องและลำผญาหากหากบ้านใดมีการร้องลำผญาย่อย ชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงจะมาร่วมชมการร้องลำผญาย่อย และช่วยร้องลูกคู่เป็นที่สนุกสนาน ชุมชนนาสะโนนับถือศาสนาพุทธ และมีความเชื่อเกี่ยวกับภูติผี วิญญาณ ผีบ้านผีเรือน การแต่งกายเป็นแบบพื้นบ้านภาคอีสาน

เอกสาร ที่เกี่ยวข้องกับลำผญาย่อย

โสภิต ธนสุนทรกุล.(2547:34) ได้กล่าวถึงผญาในบทความ ผืนผญา-สรภัญญะอบรมสั่งสอนคนรุ่นใหม่ควมว่า สรภัญญะสอนคนเป็นภูมิปัญญาในการสอนลูกหลาน ลักษณะการร้องจะ

แต่งเป็นกลอนซึ่งเนื้อหานั้นถูกถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ แต่ในปัจจุบันสามารถแต่งใหม่ได้ในบทสรภัญญะนั้น จะถูกถ่ายทอดจากพ่อแม่ปู่ย่าตายายต่อกันมา ทำให้เกิดความสนุกสนานและความสามัคคีของคนในชุมชน สำหรับผญานั้นจะเป็นการพูดคำกลอนโต้ตอบกันระหว่างชายหญิงหรือใช้สอนลูกหลาน หนุ่มสาวสมัยก่อนเวลาจีบกันมักใช้ผญาซึ่งเป็นบทกลอนภาษาพื้นเมือง เพราะเป็นคำที่หนุ่มสาวไม่โอ้อวดกัน ไพบุลย์ แพงเงิน.(2534:1) ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของหมอลำซึ่งได้กล่าวถึงความหมายของหมอลำว่าหมายถึง ผู้ที่มีความสามารถในการขับลำหรือขับร้องคำกลอนลำให้เกิดทำนองและจังหวะที่ไพเราะเพราะพริ้งคนไทยในภาคกลางนั้น แต่เดิมมารู้จัก “หมอลำ” จากคำว่า “แอ่วลาว” หรือ ลาวแคน ซึ่งคำทั้ง 2 คำนี้มีใช้คำที่เจ้าของภาษาเป็นผู้ใช้หรือเป็นผู้เรียก นอกจากนี้คุณลักษณะของหมอลำที่ดีคือ ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ มีไหวพริบปฏิภาณฉลาดเฉลียว มีความจำดี มีความเพียรพยายามในการท่องจำ มีน้ำเสียงที่ดี มีรูปร่างหน้าตาดี และมีมารยาทอ่อนโยนหนุ่มสาวจึงจะประสบความสำเร็จในอาชีพหมอลำ นอกจากนี้เจริญชัย ชนไฟโรจน์ .(2522:1-27) ได้กล่าวถึงลักษณะหมอลำความว่า หมอลำนั้นสามารถแบ่งออกเป็นประเภทได้ 5 ประเภท อันได้แก่

1. หมอลำกลอน
2. หมอลำหมู๋
3. หมอลำเพลิน
4. หมอลำพื้น
5. หมอลำผีฟ้า

ส่วนลักษณะของทำนองที่ปรากฏในการร้องหมอลำ มี 4 แบบ คือ ทำนองสั้น ทำนองยาว ลำเต้ย และลำเพลิน นอกจากนี้ประเทือง คล้ายสุบรรณ .(2528:85-92) ได้จำแนกประเภทของการลำออกเป็น 3 ประเภทคือ การลำเรื่อง การลำประชัน และการลำเกี่ยว สำหรับประเภทของหมอลำนั้นได้จัดแบ่งไว้ 5 ประเภทคือ หมอลำหมู๋ หมอลำกลอน หมอลำเพลิน หมอลำประยุกต์ และหมอลำผีฟ้า นอกจากนี้ยังได้จัดแบ่งตามวัตถุประสงค์ของการลำได้อีก 2 ประเภทคือการลำเพื่อรักษาคนไข้ และการลำเพื่อความบันเทิง นอกจากนี้ จารุวรรณ ธรรมวัตร.(2526:49-54) ยังได้กล่าวไว้ในบทความวัฒนธรรมไทยความว่า หมอลำนั้นสามารถแบ่งตามวัตถุประสงค์ได้ 2 ลักษณะคือ การลำเพื่อรักษาโรคภัยไข้เจ็บ และการลำเพื่อความบันเทิง ส่วนสุรจิตต์ จันทรสาขา.(2542:1-2)ได้อธิบายลักษณะของหมอลำกลอนความว่า หมอลำกลอนเดิมจะมีการลำโต้ตอบกันระหว่างชายสองคนที่เป็นนักปราชญ์อาจารย์ เพราะว่าเดิมผู้ที่จะเป็นหมอลำได้ต้องเคยบวชเรียนมาก่อน จึงรอบรู้ในธรรมะวรรณคดี ประวัติศาสตร์ หรือวิทยาการแขนงต่างๆเป็นอย่างดี จึงมีการลำโต้ตอบกันทั้งคืนในงานศพ หรืองานมงคลต่างๆ ต่อมาได้พัฒนาเป็นการลำเกี่ยวพาราสีกันระหว่างหมอลำชายหญิง และยังสามารถแบ่งการลำปลีกย่อยออกไปอีกคือ

1. ทำนองลำทางสันธรรมดา เช่นการลำไหว้ครู ลำอรัญภพ ลำตามข้าม ลำประกาศ ลำบอกข่าว ลำเกี่ยว ลำประชันกลอน หรือลำแข่งกลอน
2. ทำนองลำทางสันสีพันดร เช่น การลำเดินดง ลำชมป่าชมเขาลำเนาไพร ลำเล่านิทาน ลำประวัติศาสตร์-ภูมิศาสตร์เป็นต้น
3. ลำทำนองทางยาวหรือสองยาว เช่น ลำล่องชมทุ่งนา ลำล่องชมป่าชมน้ำชมดง ลำล่องสังลาเป็นต้น

จารุวรรณ ธรรมวัตร.(2523:73) ได้กล่าวว่า ฃญาในฐานะที่เป็นวรรณกรรมรูปแบบหนึ่งคือ วรรณกรรมปากหรือวรรณกรรมมุขปาฐะนั้น แน่นอนที่เดียวว่าจะต้องเกี่ยวข้องกับชีวิตโดยมิต้องสงสัย เพราะมีชีวิตจึงมีฃญา ฃญาเป็นผลงานของมนุษย์ดังนั้นจึงเป็นที่เก็บรวบรวมความคิด ความเป็นอยู่และลักษณะ สถานภาพต่างๆของมนุษย์ที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม นอกจากนี้สำลี รักสุทธี.(2540:7)ยังกล่าวไว้ในบทนำของหนังสือฃญาซึ่งมีใจความสอดคล้องกันว่า คนอีสานรู้จักการแต่ง ฃญาพร้อมๆกับการรู้จักคำ ความหมายของคำทั้งภาษาบาลีและสันสกฤตที่แพร่ขยายมาพร้อมๆกับ อิทธิพลของศาสนาและภาษาโบราณอีสานเอง ที่มีความเป็นเอกลักษณ์อยู่ก่อนแล้ว ความจริงแล้วภาษานั้นมีการพัฒนาคลีคลายขยายตัวมาเป็นลำดับตามการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา เมื่อมีคำ และมีความหมายมากขึ้น คนมักจะพูดหรือนำคำมาเชื่อมต่อกัน ให้มีความสละสลวยไพเราะมากขึ้น “ฃญา” คำที่คนโบราณอีสานนำมาเชื่อมต่อเป็นคำฃญาก็เช่นเดียวกันกับที่นักฉนลักษณ์ไทย นำคำ มาแต่งเป็นคำประพันธ์ชนิดต่างๆ ซึ่งจะได้ทั้งสาระและความไพเราะ นอกจากนี้ันทียา นางาม.(2542:198-199) ได้กล่าวถึงที่มาของฃญา ว่ามีมานานกว่า 300 ปี เกิดขึ้นมาตามวิถีชีวิตของสังคม ชาวไทยอีสานและชาวลาว ที่อาศัยอยู่ในแถบสองฝั่งแม่น้ำโขง เป็นสังคมในชุมชนที่มีความสงบสุข ด้วยมีถิ่นที่อยู่อาศัยที่มีแต่ความอุดมสมบูรณ์ ในน้ำมีปลาในนามีข้าว ในป่ามีพืชพรรณนานาชนิดใช้เป็นอาหารเพียงพอกับการดำรงชีวิตประจำวัน วิถีชีวิตที่สงบสุขของคนสองฝั่งแม่น้ำโขง จึงมีเอกลักษณ์วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั่งาม เมื่อพบกันมีปฏิสนธการ ได้ถามทุกข์สุขด้วย ลำฃญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนุ่มสาวยิ่งนิยมใช้ลำฃญาเกี่ยวพาราสักกันอีกด้วย สำหรับดวงจำปา.(2542:107-108) ได้กล่าวไว้สอดคล้องกันอีกว่า ฃญาเป็นวัฒนธรรมการใช้ภาษาที่มีลักษณะเฉพาะของผู้คนทางภาคอีสาน เป็นถ้อยคำคล้องจอง คล้ายบทกลอนและการร่าย โดยอาศัยความหนักเบา ของเสียงและการเล่นอักษร เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการอุปมาอุปไมย สำหรับพรรชัย ศรีสารคาม.(2522)ได้มีการรวบรวมคำฃญาของชาวอีสานไว้เป็นหมวดหมู่ เรียงตามตัวอักษร ซึ่งมีลักษณะของ ฃญาในรูปแบบต่างๆเช่น ฃญาสุภาษิต ฃญาเกี่ยว ฃญาคำสอน ฯลฯและสาร สาระ ทัศนานันท์.(2524:1-85) ได้รวบรวมบทฃญาโดยกล่าวอ้างถึงฃญาในด้านความรู้และจัดประเภท ฃญา ที่รวบรวมได้จากชาวบ้านในจังหวัดเลยจำนวน 6 ท่าน ได้ฃญาประเภทต่างๆคือ สุภาษิตหรือคติเตือนใจ

319 บท คำพังเพยหรือคำคม 172 บท คำอวยพร 50 และแผนที่หนุ่มสาวใช้พูดกันหรือผญาเกี่ยว 735 บท ซึ่งประเภทสุดท้ายรวบรวมได้มากกว่าประเภทอื่น และคำเอียง กองสิน.(2542:43-46)ได้ ทำการศึกษาเรื่อง “อีสานคดี” กล่าวถึงผญาของอีสานไว้ 3 บท คือ“บ้านใกล้ครึ่งย้อมครึ่งบ่แดง เถิง ยามแลงผิงแดดบ่อุ่น สวดจุ่มกุ่มมือจุ่มบ่เถิง” พร้อมทั้งอธิบายความหมายโดยละเอียดและยกสุภาษิต ภาคกลางที่มีความหมายสอดคล้อง กันมาเปรียบเทียบ นอกจากนี้จิตร ภูมิศักดิ์.(2524:161-209) กล่าวถึงลักษณะกาพย์กลอนของชนชาดิลาวความว่า กลอนของชาวลาวเป็นคำประพันธ์ที่มีลักษณะ ใหญ่ๆ อยู่ 2 ลักษณะคือประเภทสัมผัสเป็นหลัก ทั้งชาวไทยและลาวนิยมพูดคล้องจองกัน คำคล้อง จอนั้นอาจมีคำคล้องจองแบบคู่ 2 คู่ 6 คู่ 8 หรือมากกว่านั้นก็ได้ ลักษณะที่ 2 คือ ประเภทที่ถือ จังหวะ น้ำหนัก และระดับเสียงเป็นหลัก ซึ่งปรากฏในผญาเป็นส่วนใหญ่และนิยมเพิ่มคำข้างหน้า บ้างข้างหลังบ้างแทรกกลางบ้าง ทั้งนี้เพื่อเอื้อต่อการเอื้อนเสียงให้ไพเราะ ผญาในภาษาอีสานนั้น ตรงกับโคลงต้นในภาคกลาง หรือใช้ในตำราลาวเรียกว่า “กลอนอ่านวิชชุมาลี” ตรงกับลักษณะผญา ซึ่งเป็นคำสอนชนิดหนึ่งที่มีทำนองเสียงพูดเป็นภาษาถิ่นอีสาน เป็นบทๆ เช่นเดียวกับกลอนแปด บางบทมีหลายวรรค คำที่จัดมาเรียงไว้นี้ต้องเป็นคำคมกินความหมายมาก สละสลวยไพเราะ แต่ไม่ พิถีพิถันเรื่องเสียงเท่าใดนักสามารถจัดอยู่ในประเภทกลอนอ่านวิชชุมาลีของตำราลาวได้ และปิติ แสนโคตร.(2535:20)ได้กล่าวถึงลำผญาย่อว่า การลำผญาย่อพัฒนามาเป็นการลำโต้ตอบกันทั้ง ชายและหญิงบนพื้นตามลานบ้านหรือบนเวทียกพื้นสูง แต่ผู้แสดงนั่งได้กลอนผญากันมิได้ยืนจึงทำ ให้ขาดอรรถรสในการชม ต่อมาจึงได้เปลี่ยนจากลำกับพื้นเป็นการลำประกอบการฟ้อนบนเวทียกพื้น สูง เพื่อความสะดวกแก่ผู้ชมผู้ฟัง ลำผญาย่อห้วงตอนดาลได้รับความนิยมและได้รับการยอมรับจาก สังคมไทยอีสานทั่วไป และยังเป็นเครื่องแสดงถึงเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นอีกด้วย คณะกรรมการ วัฒนธรรมแห่งชาติ.(2542:204)ยังได้กล่าวถึงลักษณะของลำผญาย่อห้วงตอนดาลความว่า ถึงแม้จะ มีการลำลักษณะเนื้อหาคล้ายกันกับการลำผญาย่อห้วงตอนดาล แต่ก็มีท่วงทำนองที่แตกต่างกัน ออกไป เช่นการลำภูไท ลำดงหวาย เป็นต้น ประชาชนในท้องถิ่นจังหวัดมุกดาหารทั่วไป ต่างก็เข้า ใจและยอมรับกันว่าผญาย่อห้วงตอนดาลนั้น เป็นเพลงพื้นบ้านของชาวตอนดาล เพราะเรียกชื่อตาม ชื่อของชุมชนที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขงซึ่งตรงกับเกาะกลางน้ำ ที่ชาวบ้านเรียกว่า “ตอนดาล” ต่อมาเกิด โรคระบาด จึงได้อพยพเคลื่อนย้ายออกห่างจากริมแม่น้ำโขงประมาณ 1 กิโลเมตร และตั้งเป็นบ้าน ตอนดาลขึ้น ต่อมาจึงยกฐานะเป็นอำเภอดอนดาลจนถึงทุกวันนี้

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์

ณรุทธิ์ สุทธิจิตต์.(2531:13) ได้กล่าวไว้ในเอกสารทางวิชาการ ชุดกิจกรรมดนตรีสำหรับ ครูว่า ดนตรีคือสาระวิชาหนึ่งทางแขนงศิลปะที่มีโครงสร้างเนื้อหาเฉพาะ โดยลักษณะของสาระ

ดนตรีเป็นโสตศิลป์ (Aural Art) และศิลปะการแสดง (Performing Art) โครงสร้างสาระดนตรี ประกอบด้วยเนื้อหาดนตรีและทักษะดนตรี ได้แก่ เนื้อหาทางด้านทฤษฎี ซึ่งเป็นโครงสร้างของดนตรี องค์ประกอบของดนตรีมี 6 ประการ คือ จังหวะ ทำนอง เสียงประสาน นันทลักษณ์ สีสัน และ ลักษณะของเสียง องค์ประกอบทั้งหมดนี้เป็นพื้นฐานที่ทำให้ดนตรีที่รูปแบบเฉพาะของตนเองแตกต่างไปจากศิลปะแขนงอื่น และณัชชา โสคติยานุรักษ์.(2544:1) ได้กล่าวถึงการวิเคราะห์เพลงว่า การวิเคราะห์เพลงมีความสำคัญยิ่งในการทำความเข้าใจบทเพลง การที่จะวิเคราะห์เพลงให้ต้องแท้หรือละเอียดลออเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้วิเคราะห์ นอกจากนี้ จิตร ภูมิศักดิ์.(2532:67) ได้กล่าวไว้ในการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบคำประพันธ์โคลงห้าที่ปรากฏในโองการแข่งน้ำ โดยเปรียบเทียบกับลักษณะโคลงห้าที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องท้าวฮุ่งหรือเจือง จิตรได้กล่าวอธิบายถึง “ลักษณะของกาพย์กลอนแห่งชนชาติไทย-ลาว” โดยแบ่งประเภทของกาพย์กลอน(บทร้อยกรอง) ว่า มี 2 ประเภท คือ

1. ประเภทถือสัมผัสเป็นหลัก ได้แก่ลักษณะการส่งสัมผัสสระแบบร้อย และพัฒนาเป็นสัมผัสข้ามวรรค
2. ประเภทถือจังหวะน้ำหนักและระดับของเสียงเป็นหลัก ได้แก่เฉพาะของภาษาตระกูลไทยที่มีเสียงวรรณยุกต์ กำหนดเสียงสูงต่ำเพื่อแยกความหมายของคำ ลักษณะคำประพันธ์ของไทยนั้นเห็นได้ชัดจาก “ผญา” ของอีสาน ผญาที่ไร้สัมผัสนั้น กำหนดความไพเราะที่เสียงสูงต่ำ(วรรณยุกต์) และจังหวะของคำเป็นเกณฑ์และ ผญาเหล่านั้นคือ “โคลงตัน” หรือที่ตำราลาวเรียกว่า “กลอนอ่านวิชขุมาลี”

บทผญาของอีสานหรือของลาวนั้นมีลักษณะที่ตัดมาจากโคลงตันวิชขุมาลี โดยอาจจะตัดมาเพียงบาทเดียว 2 บาท หรือ 3 บาท ลักษณะพิเศษของโคลงตันหรือกลอนอ่านวิชขุมาลีของลาวคือ สามารถเพิ่มคำหน้า (คำเสริม) ได้เป็นจำนวนคู่ 2 คำ, 4 คำ หรือบางทีก็กว่านั้น แล้วแต่ความเหมาะสม สามารถมี “คำแทรก” ลงภายในวรรคได้ ซึ่งมักเป็นคำเดียวที่มีเสียงเบา อีกทั้งทรงศักดิ์ ปรารักษ์วัฒนากุล.(2532:79) ได้กล่าวถึงรูปแบบของผญาว่ามี 4 แบบ คือ

1. รูปแบบที่มีลักษณะเป็นร้อยแก้วหรือคำพูดธรรมดา
2. รูปแบบที่ยึดถือจังหวะและเสียงสูงต่ำ(วรรณยุกต์) เป็นหลักโดยไม่มีสัมผัส
3. รูปแบบที่ส่งสัมผัสด้วยรูปแบบร้อยหรือกลอน
4. รูปแบบที่ผสมกันระหว่างภาษาพูดธรรมดา การส่งสัมผัสแบบร้อยหรือกลอน และการจัดจังหวะเสียงสูงต่ำแบบโคลง

ผญานั้น จะมีลักษณะผสมผสานบางวรรคมีสัมผัส บางวรรคไม่มีสัมผัส ซึ่งแสดงความเป็นเสรีของร้อยกรองชาวบ้านซึ่งความไพเราะยังคงอยู่ในรูปแบบของการแบ่งวรรค จังหวะและ

ท่วงทำนองเสียงสูงต่ำเป็นเกณฑ์ โดยเฉพาะวรรณกรรมมุขปาฐะ ที่ต้องใช้ปฏิภาณคิดขึ้นอย่างฉับพลัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล.(2532:1-2) กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบคำอุ้ว บ่าวสาวล้านนาและผญาเกี่ยวอีสาน ซึ่งเป็นการวิจัยที่ศึกษาถึงรูปแบบของถ้อยคำ สำนวนโวหาร และเนื้อหาที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น การเปรียบเทียบความคล้ายคลึง ความแตกต่างของคำอุ้ว บ่าวสาวของล้านนากับผญาเกี่ยวอีสาน ทั้งในด้านรูปแบบและเนื้อหา ซึ่งสังคมท้องถิ่นล้านนาและสังคมท้องถิ่นอีสานของไทย เป็นสังคมที่อุดมไปด้วยศิลปวัฒนธรรมอันสั่งสมมาแต่บรรพกาล วรรณกรรมมุขปาฐะและวรรณกรรมที่เป็นลายลักษณ์อักษรต่างๆ มีปรากฏเป็นจำนวนมาก ด้วยรูปแบบที่หลากหลายสิ่งที่น่าสนใจก็คือแม้ว่าแต่ละท้องถิ่นจะมีศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนแต่ก็มีลักษณะหลายประการที่คล้ายคลึงกัน อันแสดงให้เห็นถึงลักษณะร่วมของศิลปวัฒนธรรมไทย ซึ่งเกี่ยวพันและแนบแน่นกับวิถีชีวิตของปวงชนมาช้านาน วรรณกรรมมุขปาฐะประเภทหนึ่งที่นำศึกษา คือบทเกี่ยวพาราสีของคนหนุ่มสาวในสังคมชาวบ้านของท้องถิ่นล้านนาและอีสาน กล่าวคือชาวบ้านล้านนาและอีสานแต่โบราณในวัยหนุ่มสาวจะมีประเพณีการเกี่ยวพาราสีกัน โดยใช้ภาษาเจรจากที่ไพเราะงดงาม มีลักษณะเป็นบทร้อยกรองที่มีทั้งเรียบง่าย หรือแฝงด้วยความหมายด้วยสัญลักษณ์อันนุ่มลึก คำเกี่ยวพาราสีนี้ในถิ่นล้านนาเรียกว่า“คำอุ้วบ่าวอุ้วสาว” หรือ “คำเครือ” และในถิ่นอีสานเรียกว่า“ ผญาเกี่ยว” หรือ “ผญาเครือ” และสุกัญญา สุจนาย.(2538:24)ยังได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบเพลงและการแสดงพื้นบ้านภาคเหนือและภาคอีสานว่า หนุ่มสาวชาวล้านนาและอีสานมีการพบปะเพื่อสนทนาเกี่ยวพาราสีกันในตอนกลางคืน ทางล้านนาเรียกว่า “แอ้วสาว”ทางอีสานเรียกว่า “เล่นลาว” ฝ่ายชายจะไปหาฝ่ายหญิงที่บ้านและเจรจากเกี่ยวพาราสีกัน ด้วยภาษาเปรียบความงดงามที่เรียกว่า “คำอุ้วบ่าวอุ้วสาว”หรือคำเครือล้านนาและผญาเกี่ยวอีสานเนื้อหาของถ้อยคำดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกัน

พรรณราย คำโสภา.(2542:221-226) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์เพลงพื้นบ้านกันตรึมของหมู่บ้านดงมัน จังหวัดสุรินทร์ซึ่งกันตรึมเป็นการแสดงอย่างหนึ่งของชาวอีสานใต้ ผลการวิจัยพบว่า กันตรึมคือเรียกชื่อตามเสียงกลอง ที่ใช้ตีบรรเลงกับทำจังหวะที่มีเสียงดัง โจ๊ะ ตรึม ตรึม โจ๊ะ ตรึม ตรึม จากคำว่า ตรึม ตรึม หรือ ตรึม ตรึม เพี้ยนมาเป็นกันตรึม และใช้เรียกเป็นชื่อดนตรีประเภทนี้ตลอดมา กันตรึมมีต้นกำเนิดมาเมื่อไรไม่มีใครทราบ เพียงแต่มีการสันนิษฐานคาดเดาว่า ได้รับแบบอย่างมาจากเขมรบ้างเกิดขึ้นจากพิธีกรรมบ้าง สรุปแล้วดนตรีกันตรึมเป็นเพลงพื้นบ้านอย่างหนึ่งที่มีการละเล่นมาช้านานจนถึงปัจจุบัน กันตรึมนิยมใช้บรรเลงในงานมงคลและงาน

อวมงคล แต่เดิมใช้ประกอบการบวงสรวงเทพเจ้าทรงเจ้าเข้าผี และบรรเลงเพื่อความสนุกสนาน เพลิดเพลินตามประสาชาวบ้าน ต่อมาเมื่อผู้บรรเลงมากขึ้นมีการแข่งขันปรับปรุง พัฒนารูปแบบการแสดง ให้น่าดูน่าชมและสนุกสนานมากขึ้น เพื่อให้เป็นที่น่าพอใจแก่ผู้ว่าจ้าง

วินัย ใจเอื้อ.(2546:บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาวิธีการขับร้อง"หมอลำ"ของฉวีวรรณ ดำเนิน ผลการวิจัยพบว่า วิธีการในการฝึกหายใจคือการดำน้ำกลั้นลมหายใจให้นานที่สุดควบคุมลมหายใจโดยค่อยๆผ่อนลมออกมา และหายใจได้สอดคล้องกับวรรคตอนของเนื้อร้อง การเปล่งเสียงและเปล่งเสียงในโอ่ง การฝึกทำนองและจังหวะจะฝึกทำนองกลอนลำทุกประเภท รวมทั้งทำนองที่เป็นรูปแบบเฉพาะของการร้องหมอลำ ฝึกการร้องโดยการอ่านหนังสือ อ่านกลอนลำออกเสียงและจดจำกลอนลำให้ขึ้นใจ ขนบธรรมเนียมในการแสดงที่ถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดคือ การไหว้ครูการแต่งกายเหมาะสมสวยงาม ยึดหลักความสุภาพเรียบร้อยและนิยมแต่งกายด้วยผ้าพื้นเมือง สีสันทาทางประกอบการแสดงมี 2 ลักษณะคือทำพ็อนแม่บทและทำพ็อนอิสระ เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบคือแคน เนื้อหาของกลอนลำบรรยายสภาพธรรมชาติชนบทของชาวอีสาน วิธีการดำรงชีวิตของชาวบ้านการเกี่ยวพาราสี ใช้ภาษาถิ่นอีสานและภาษาไทยกลาง ทำนองไม่ตายตัวแต่ยึดลูกตกเป็นหลัก

จิตตยา เป็นเพชร.(2546:บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาประวัติและผลงานของ บานเย็น รากแก่น ผลการวิจัยพบว่า บานเย็น รากแก่นมีเอกลักษณ์การร้องที่เป็นเทคนิคของตนเอง 2 ประการคือ เทคนิคการใช้ลูกคอ ไม่ว่าจะเป็นเพลงช้าหรือเร็วก็สามารถใช้ลูกคอที่มีความยาวและความละเอียด เหมาะสมกับทำนองและเนื้อหาของเพลงนั้น และเทคนิคการเอื้อน บานเย็น รากแก่นใช้การเอื้อนสั้นในคำร้องที่สั้นๆ หรือเชื่อมระหว่างคำและใช้เอื้อนยาวในส่วนของการเกริ่นเพื่อแสดงความสามารถที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เทคนิคการเอื้อนที่เป็นเอกลักษณ์ของบานเย็น รากแก่นคือไม่ว่าจะเป็นการเอื้อนสั้นหรือเอื้อนยาวของทุกเพลง จะมีการเคลื่อนที่ของทำนองจากสูงไปต่ำเสมอ

พิทยวัฒน์ พันธะศรี.(2545:1-8) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทเพลงของวงดนตรีมโหรีอีสาน หมู่บ้านเทียมเข้ จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งได้ทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาลักษณะบทประพันธ์ที่มีความน่าสนใจ ซึ่งมีมโหรีอีสานเดิมที่เกิดขึ้นทางแถบอีสานจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ ผลการวิจัยพบว่าชาวบ้านในบริเวณนี้นิยมเล่นมโหรีอีสานกันมาก เมื่อนำสัตว์เลี้ยงเช่น วัว ควาย ไปเลี้ยงตามชายป่าชายทุ่งก็มักจะมีเครื่องดนตรีติดมือไปด้วย เช่น ข้อง กลอง ระนาด เป็นต้น เครื่องดนตรีดังกล่าวชาวบ้านทำขึ้นเองแม้เป็นเครื่องที่ทำด้วยโลหะ เดิมวงมโหรีอีสานนั้นบรรเลงอยู่กับที่ ต่อมาเมื่อการประยุกต์รูปแบบให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมมากขึ้น โดยนำมาใช้เดินบรรเลงในขบวนแห่ต่างๆด้วย รวมทั้งปียพันธ์ แสนทวีสุข.(2545:1-3) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ

แหล่งอารยธรรมทางภูมิปัญญาทางดนตรีพื้นบ้านอีสานในเขตลุ่มน้ำชี ผลการวิจัยพบว่าเขตลุ่มน้ำชีเป็นลุ่มน้ำที่มีความสำคัญ เป็นดินแดนที่เป็นหัวใจของภาคอีสาน เพราะเคยเป็นแหล่งที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก่อนแต่ปัจจุบันความอุดมสมบูรณ์ลดน้อยลง เนื่องจากดินถูกนำมาใช้เป็นเวลานาน และขาดการปรับปรุงอย่างมีประสิทธิภาพ ในส่วนของศิลปินช่างฝีมือพื้นบ้านอีสานที่ถือกำเนิดขึ้นบริเวณลุ่มแม่น้ำชีก็เช่นกัน ได้สืบทอดภูมิปัญญาช่างพื้นบ้านมายาวนาน การสืบทอดและถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้าน ของวิชาช่างทำเครื่องดนตรี เช่น พิณโป่ง พิณไฟฟ้า กลอง ฯลฯ

อังคณา ใจเหิม.(2538:บทคัดย่อ)ได้ทำวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ดนตรีพื้นเมืองภาคเหนือ ผลการวิจัยพบว่า ดนตรีพื้นเมืองภาคเหนือนั้นแต่เดิมมีจุดประสงค์ในการบรรเลง เพื่อประเทืองอารมณ์ และมีเครื่องดนตรีเป็นอุปกรณ์ในการไปแอ้วสาว(การไปเกี้ยวผู้หญิง)ต่างหมู่บ้าน หรือในหมู่บ้านตนเองของบรรดาหนุ่มๆ หรือเพื่อเอาเสียงเป็นเพื่อน ในยามเดินทางกลับเคหาสถานของตนในตอนเช้ามืด ดังนั้นกฎเกณฑ์วิธีการ และทำนองเพลงจึงมิใช่สิ่งสำคัญ ไม่จำเป็นต้องพิถีพิถันเหมือนวงดนตรีในภาคกลาง และสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือผู้บรรเลงทุกคนมิได้ตั้งใจยึดเป็นอาชีพ จะเล่นหรือบรรเลงในช่วงที่เป็นหนุ่มอยู่เท่านั้น พอแต่งงานมีครอบครัวไปก็จะละทิ้งจนหมดสิ้น แต่ปัจจุบันนี้วงดนตรีพื้นเมืองเริ่มจะมีแบบแผนกฎเกณฑ์มากขึ้น จึงทำให้เกิดองค์ประกอบที่สำคัญขึ้นอีกหลายประการ ในบทเพลงพื้นเมืองเหนือ รวมทั้งทำให้เกิดความหลากหลายขึ้น ในการดำเนินทำนองของเพลงพื้นเมืองเหนือ

แก้วกร เมืองแก้ว.(2544:บทคัดย่อ) ยังได้ทำการศึกษาเรื่องวงม้งคละ คณะประพรต รุ่งเรือง อำเภอพรมพิราม จังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า การละเล่นดนตรีม้งคละแต่เดิมเป็นเพียงอาชีพเสริม เครื่องดนตรีในวงม้งคละ ประกอบด้วยกลอง โกร๊ก หรือกลองม้งคละ กลองยีน ปี่ ข้องสามใบ ฉาบใหญ่ ฉาบเล็ก ฉิ่ง และกรับ วงม้งคละนิยมใช้บรรเลงในงานมงคลมีการบรรเลงแบบนั่งและจัดขบวนแห่ ลักษณะของบทเพลงเริ่มบรรเลงด้วยเพลงไมสี่ ถือเป็นเพลงครูจะบรรเลงเป็นเพลงแรกและเป็นเพลงสุดท้ายเสมอ ลักษณะการบรรเลงส่วนใหญ่ กลองม้งคละจะขึ้นก่อนความยาวของเพลงแต่ละเพลงขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้เล่นกลองม้งคละ การตีกลองม้งคละให้ดีขึ้นเป็นการบอกจังหวะที่จะจบเพลง ซึ่งเครื่องดนตรีทุกชิ้นจะจบพร้อมกัน

ภากร เชาวน์ขุนทด.(2546:บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาเพลงพื้นบ้านนครไทย บ้านหนองสร้าง ตำบลนครไทย อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า เพลงพื้นบ้านนครไทยเกิดขึ้นในหมู่บ้านหนองน้ำสร้างภายหลังจากกาตั้งถิ่นฐานประมาณ 10- 20 ปีเพลงพื้นบ้านนครไทยสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความเชื่อ และพิธีกรรมภาษาที่ใช้ในการร้องคือภาษาถิ่นนครไทยปรากฏอยู่จำนวนมาก ซึ่งสะท้อนภาพสังคมพื้นถิ่นไว้อย่างชัดเจน จำนวนของบทเพลงมีทั้งหมด 30 เพลง จัดหมวดหมู่ได้เป็น 3 ประเภทคือเพลงพิธีกรรม 10 เพลง เพลงร้องเล่น 18 เพลงและเพลงกล่อมลูก

2 เพลง ผู้ที่เป็นต้นกำเนิดการร้องเพลงพื้นบ้านนครไทย คือนายชอง โตเครือดี โดยเผยแพร่บทเพลงให้แก่นางแก้ว ดุ่นนิ่มบุตรสาว เพลงพื้นบ้านนครไทยมีลักษณะเรียบง่ายกอปรด้วยสำเนียงท้องถิ่นนครไทย อันเป็นเสน่ห์ของเพลงพื้นบ้าน โครงสร้างของเพลงทุกเพลงจะมีส่วนขึ้นต้นและลงท้ายเฉพาะ

เจตชรินทร์ จิรสันติธรรม.(2545:บทคัดย่อ) ยังได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาดนตรีชาวเขาเผ่ามูเซอ ของหมู่บ้านห้วยหลวง อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชนชาวเขาเผ่ามูเซอ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับดนตรีที่มีการสืบทอดกันมาช้านาน บทเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการเดินรำผลการวิจัยพบว่า ชาวมูเซอถือว่าดนตรีกับการเดินรำนั้นเป็นสิ่งที่ควบคู่กันอย่างแยกไม่ออก ดนตรีและการเดินรำที่ถือว่าสำคัญที่สุด คือการเดินรำในช่วงเทศกาลปีใหม่ การวิเคราะห์ดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีกรรมพบว่าเครื่องดนตรีหลักที่ใช้ในการดำเนินทำนองคือ “หน่อ” มีความสำคัญในการเป็นผู้นำการเดินรำของชาวเขาเผ่ามูเซอ โครงสร้างของเพลงมีท่อนเดียวซ้ำวนไปมา แต่ละเพลงมีองค์ประกอบของดนตรีครบถ้วน การประสานเสียงและจังหวะนักดนตรีมีอิสระในการใช้เสียงสูงหรือเสียงต่ำ ดนตรีชาวเขาเผ่ามูเซอได้สะท้อนสภาพของชาวเขาเผ่ามูเซอทั้งด้านลักษณะโครงสร้างและด้านการละเล่นรื่นเริง ในพิธีกรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชน และสร้างความบันเทิงในสังคม

นุชนภา วุฒิ.(2546:1-3) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาเพลงพื้นบ้านคณะพ่อคำผาย นูบิง ของจังหวัดน่าน ผลการวิจัยพบว่าลักษณะเพลงพื้นบ้านจังหวัดน่านที่นิยมขับร้องมีอยู่ 3 เพลงด้วยกัน คือ เพลงขอ เพลงจ้อย และเพลงคำว ซึ่งสอดแทรกเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ค่านิยม ความเชื่อ คุณธรรม จริยธรรม เพลงขอเป็นเพลงที่นิยมร้องกันมาก การขับขอจะมีช่างขอฝ่ายหญิง และช่างขอฝ่ายชาย ผู้ขับขอต้องมีปฏิภาณไหวพริบที่จะคิดคำขอเพื่อแก้อีกฝ่าย ในอดีตจะเล่นเพลงพื้นบ้านต่อเมื่อไปแ้ว เพราะต้องการใช้เสียงเป็นเพื่อนในการเดินทาง ปัจจุบันวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปทำให้เศรษฐกิจ สังคมและความนิยมเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยโอกาสในการแสดงเพลงพื้นบ้านจึงมีน้อยลง

อารีรัตน์ เรืองกำเนิด.(2543:บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาวงโหม่งครึม วงดนตรีสำหรับงานศพ ในจังหวัดชุมพร ผลการวิจัยพบว่าขนบธรรมเนียมในการปฏิบัติมี 3 ประการ คือ การบรรเลง การรับบรรเลง และลำดับการบรรเลง เมื่อรับงานและบรรเลงประโคมศพ บรรเลงในพิธีศพ ภายหลังประเพณีการทำศพมีการเปลี่ยนแปลง การบรรเลงในพิธีเผาศพจึงยกเลิกบทบาทและหน้าที่ทางสังคมของโหม่งครึม นั้น เป็นตัวแทนของสัญลักษณ์ของสังคม โดยเพลงทำให้ผู้ฟังรู้สึกสลดหดหู่การให้ผู้อาวุโสเป็นผู้ชี้แนะในการประกอบพิธีกรรม การให้ความสำคัญกับยาหยวก คือของบูชาครู ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ของพิธีกรรมที่ยังคงรักษามาจนถึงปัจจุบัน การที่สภาพสังคมมีการ

เปลี่ยนแปลงไปวงโหม่งตรึมได้รับผลกระทบจากปัจจัยภายในและภายนอก เป็นเหตุให้ความนิยมลดลง

จรินทร์ เทพสังเคราะห์.(2540:บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาดนตรีกาหลอในจังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า วงดนตรีกาหลอมีนักดนตรีในวงกาหลอ 3-4 คน เพศชายอายุระหว่าง 58-90 ปี ประกอบอาชีพในการทำสวนทำนา เครื่องดนตรีในวงกาหลอมี ปี่อ้อ หรือปี่กาหลอ 1 เล้า ทน 2 ลูก ฉ่อง 1-2 ใบ การแต่งกายมักใส่เสื้อม่อฮ่อม หรือเสื้อเชิ้ตนุ่งกางเกง หรือผ้าโสร่ง มีผ้าคาดเอว คนละผืน โอกาสในการบรรเลงมีเฉพาะงานศพเท่านั้น หากกาหลอไปบรรเลงที่ใดต้องมีโรงกาหลอ หรือเรียกว่า “โรงฉ่อง” ซึ่งเจ้าภาพต้องปลูกสร้างให้คณะกาหลอพักและนั่งบรรเลง แต่บางวงไม่ต้องมีโรงกาหลอที่ปลูกสร้างก็ได้โดยใช้สถานที่ตามสภาพ บทเพลงดนตรีกาหลอมีจำนวนระหว่าง 9-23 เพลง จำแนกบทเพลงทั้งหมดออกเป็นประเภทต่างๆคือเพลงแม่บท เพลงบรรเลงทั่วไป และเพลงในพิธีศพ

เรวดี อึ้งโพธิ์.(2545:บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาดนตรีพิซซิงเด็กแบบอนันนิกาย กรณีศึกษาคณะดนตรีของวัดโลกันตฺเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่าดนตรีที่ใช้ประกอบพิซซิงเด็ก มีการสืบทอดดนตรีแบบปากต่อปาก ลักษณะดนตรีเป็นแนวทำนองเดียว ไม่มีเสียงประสานมีลักษณะทำนองเป็นเสียงซ้ำๆ มีการแปรทำนองโดยไม่ทิ้งทำนองหลักในวรรคสั้นๆ มีกระสวนจังหวะแบบห่างๆและส่วนใหญ่เป็นกระสวนจังหวะที่มีระยะห่างเท่าๆกัน ทำนองจบมีลักษณะของเสียงในทิศทางของเสียงที่สูงขึ้น มีลักษณะการใช้จังหวะแบบเฉพาะในบทเพลงไม่มีการแบ่งชั้นความเร็วของจังหวะแต่ใช้จังหวะเดียวที่มีการเร่งจังหวะ

วาสนา หนองเพียน.(2547:บทคัดย่อ)ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาเพลงอีแซว จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า เพลงอีแซวเกิดมาประมาณ 67 ปี นางบรรจง หนูทอง ให้ข้อมูลว่าเกิดตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 ในสมัยแรกเริ่มเพลงอีแซวแสดงกับพื้นไม้ยกโรง การเล่นกลางคืนจะจุดตะเกียงเจ้าพายุเพื่อให้แสงสว่าง ปัจจุบันมีการสร้างเวทียกพื้นโอกาสในการแสดงเพลงอีแซวในอดีตจะเล่นเพื่อความสนุกสนาน ในงานบุญงานรื่นเริงต่างๆโดยไม่คิดค่าแสดง องค์ประกอบของการแสดงเพลงอีแซวมี 6 องค์ประกอบคือผู้แสดง การแต่งกาย เครื่องดนตรี บทร้อง ทำรำ และลักษณะคำประพันธ์ผู้แสดงมี 2 ประเภทคือพ่อเพลงแม่เพลง และลูกคู่ การแต่งกายของผู้แสดงพ่อเพลงในอดีตแต่งกายแบบธรรมดาคือใส่กางเกง สวมเสื้อม่อฮ่อมผ้าขาวม้าคาดเอว ไม่มีการแต่งหน้า เครื่องดนตรีคือกรับ ฉิ่ง ตะโพน บางคณะใช้รำมะนาเหมือนการแสดงลำตัดแบบผสมผสาน บทร้องได้แก่ บทไหว้ครู บทเกริ่น บทประ บทอวยพรและบทลา ทำรำมี 2 ท่า คือทำรำของพ่อเพลงแม่เพลง และทำรำของลูกคู่ลักษณะคำประพันธ์เป็นกลอนหัวเดียว

ดวงเดือน สดแสงจันทร์ ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาเพลงพื้นบ้านคณะขวัญจิต ศรีประจันต์. (2544:บทคัดย่อ) ผลการวิจัยพบว่า ขวัญจิต ศรีประจันต์มีความสามารถในการร้องต้นกลอนสด มีความพิถีพิถันในการเลือกใช้ถ้อยคำเพลงพื้นบ้านคณะขวัญจิต ศรีประจันต์มีลักษณะเด่นอยู่หลายประการ คือเพลงพวงมาลัยมีจังหวะค่อนข้างช้า ใส่ลีลาการร้องมาก เพลงเรือจะร้องยากกว่าเพลงอื่น เพราะทำนองตอนท้ายของวรรคหลังเป็นทำนองบังคับ เพลงฉ่อยฝ่ายหญิงกับฝ่ายชายจะร้องทำนองต่างกันเพลงเกี่ยวข้าวจะมีการร้องทวนในวรรคหลัง เพลงอีแซวมีจังหวะเร็ว บทร้องจะมีคำและสัมผัสในมากกว่าทุกเพลง หากร้องต้นกลอนสดต้องรีบคิดคำให้เร็วและร้องให้ทันจังหวะ บทร้องที่แต่งโดยขวัญจิต ศรีประจันต์จะมีถ้อยคำที่ไพเราะ เหมาะสมกับโอกาสต่างๆ เสียงร้องของขวัญจิต ศรีประจันต์ จะมีความกังวานในตัวเอง ช่วงเสียงกว้างสามารถขึ้นสูงและลงต่ำได้มาก ท่วงทำนองในการร้องจะออกสำเนียงภาษาถิ่นจังหวัดสุพรรณ มีการใช้เทคนิคและลีลาการร้องมาก ทั้งการเอื้อนและการออกเสียงมีศิลปะในการใช้มุขตลก เพลงพื้นบ้านมีองค์ประกอบด้านทำนองเพลงคล้ายคลึงกับดนตรีไทย ทำนองเพลงพื้นบ้านแต่ละเพลงจะมีรูปแบบที่แตกต่างกัน ในการร้องเพลงพื้นบ้านผู้ร้องจะต้องยึดทำนองหลักของเพลงนั้นๆ และจะต้องคำนึงถึงเสียงของวรรณยุกต์ ที่บังคับในคำร้องแต่ละคำใช้เทคนิคต่างๆ มาช่วยในการออกเสียงคำร้องเพื่อให้ได้ตรงตามทำนองเพลงนั้นๆ

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาเรื่องลำผญาย่อยหัวดอนตาลของชุมชนบ้านนาสะโน ตำบลนาสะเม็ง อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหารนั้น เป็นการศึกษาในด้านของวัฒนธรรมทางด้านดนตรี โดยอาศัยหลักการวิจัยทางด้านมานุษยวิทยา ในด้านการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นได้จากการศึกษาค้นคว้าจากตำรา เอกสาร หนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลที่ได้จากการบันทึกเสียง ภาพถ่าย รวมทั้งวิดีโอ เอกสารและข้อมูลจากทางจังหวัดมุกดาหาร จึงนำข้อมูลที่ได้มารวบรวมจัดแบ่งประเภทแล้วจึงทำการวิเคราะห์ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางในการดำเนินการดังต่อไปนี้

1. สำรวจ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับดนตรีพื้นบ้านภาคอีสาน รวมถึงวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นอาทิ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับลำผญา พิธีกรรม ความเชื่อ การไหว้ครู เครื่องดนตรี ลักษณะการแต่งกาย ลักษณะกลอนลำผญา วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ฯลฯ

2. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับลำผญา ในหลายๆด้านอาทิ ลักษณะกลอนลำประเภทต่างๆ รูปแบบท่วงทำนอง จังหวะและลีลาในการเดินกลอน ความสัมพันธ์ระหว่างทำนองร้องและทำนองบรรเลง ซึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากห้องสมุดสถาบันต่างๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

- สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
- ห้องสมุดศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- ห้องสมุดศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดมุกดาหาร
- หอสมุดแห่งชาติ
- ห้องสมุดศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดมุกดาหาร
- ห้องสมุดศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม
- หอสมุดแห่งชาติ จังหวัดสุพรรณบุรี

การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง

- นางผมหอม สกุลไทย
- นางวนิดา ปุระมงคล
- นายพันธิทย์ บุญธิจักร
- นายหมอน ชอนภา
- นายนิยม ดระกุลศรี
- นางสาววาริรัตน์ ศรีสุราช

- นางวิไลวรรณ คำมัน
- นายชาติรี ประมวงค
- นายทวีศักดิ์ โนรี
- นายเหรียญ จันทพันธ์
- นายสิทธิศักดิ์ สุวรรณเกตุ
- นายภิรมย์ ทวีคุณ
- นายอรศรี บุตรธิจักร

การศึกษาและค้นคว้าข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน

1. ข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบและวัฒนธรรมลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล ของชุมชนบ้านนาสะโน ตำบลนาสะเม็ง อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร อันได้แก่ ศาสนา พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณี การแต่งกาย เครื่องดนตรี ฯลฯ

2. ข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาลำผญาฮ้อยหัวดอนตาลอันได้แก่ ประวัติ ความเป็นมาของลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล ความหมายของกลอนลำ ลักษณะคำประพันธ์ รูปแบบ ของท่วงทำนอง จังหวะและลีลาในการดำเนินทำนอง ความสัมพันธ์ระหว่างทำนองร้องและ ทำนองบรรเลง

การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนาม จากบุคคลและหน่วยงานต่างๆ เพื่อเป็นการ นำไปสู่ความรู้ และเป็นการเชื่อมต่อของข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าเอกสารข้างต้น โดยคัดเลือก บุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูล ได้แก่ นักดนตรี หมอลำผญา นักวิชาการทางด้าน วัฒนธรรมท้องถิ่น และอื่นๆ

บทลำที่จะนำมาศึกษา

1. ลำถามข่าวชาวบ้าน
2. ลำไหว้ครู
3. ลำดอนตาล

ซึ่งลักษณะกลอนลำทั้งหมดนั้นได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูล จากการสัมภาษณ์บุคคลได้

แก่

ผมหอม	สกุลไทย	หมอลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล
วนิดา	ประมวงค	เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดมุกดาหาร
เสถียร	ชาผู	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านนาสะโน
นิยม	ตระกูลศรี	ผู้ให้ข้อมูลลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล

วาริรัตน์ ศรีสุราช	หมอลำผญาอ้อยหัวดอนตาล
ชาตรี ประมวงคล	นักวิชาการด้านวัฒนธรรมจังหวัดมุกดาหาร
วิไลวรรณ คำมัน	นักวิชาการด้านวัฒนธรรม
พันธวิทย์ บุญธิจักร	หมอลำผญาอ้อยหัวดอนตาล
ทวีศักดิ์ โนรี	นักดนตรี
เหรียญ จันทพันธ์	นักดนตรี
สิทธิศักดิ์ สุวรรณเกตุ	หมอลำผญาอ้อยหัวดอนตาล
ภิรมย์ ทวีคุณ	นักดนตรี
อรศรี บุตรธิจักร	หมอลำผญาอ้อยหัวดอนตาล

ลักษณะการสัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยได้กำหนดข้อคำถาม เพื่อต้องการกำหนดกรอบของข้อมูลให้ได้ข้อมูลในส่วนที่มีความจำเป็นต่อการศึกษาวิจัยเท่านั้น สำหรับข้อคำถามที่ใช้เป็นหัวข้อในการสัมภาษณ์มีดังนี้

ข้อคำถามที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของการแสดงลำผญา

- เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการลำ
- ลักษณะเครื่องแต่งกาย
- นักดนตรี จำนวน หน้าที่
- พิธีกรรมก่อนการแสดง
- อุปกรณ์ในการประกอบพิธีกรรม
- ขั้นตอนและวิธีการในการประกอบพิธีกรรม
- เวลาที่ใช้แสดง
- สถานที่

ข้อคำถามที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมลำผญา

- ประวัติความเป็นมาของลำผญา
- วิวัฒนาการของลำผญา
- เอกลักษณ์ของลำผญาอ้อยหัวดอนตาล
- ประเภทของกลอนลำ
- ความสำคัญและความหมายของกลอนลำ
- รูปแบบและเนื้อหาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

การสัมภาษณ์นั้นได้มีการบันทึกข้อมูลในรูปแบบเสียงโดยใช้แถบบันทึกเสียง บันทึกภาพโดยใช้กล้อง VDO และกล้องดิจิตอล

การดำเนินการรวบรวมข้อมูล

1. ขอนหนังสือจากทางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นเอกสารในการแนะนำและรับรองตนเอง เพื่อติดต่อขอข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ
2. ติดต่อและแนะนำตนเองเพื่อแจ้งวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยแก่เจ้าหน้าที่ของศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดมุกดาหาร และติดต่อขอเข้าพื้นที่เพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งนี้ทางจังหวัดมุกดาหารได้อนุญาตให้ให้นักวิชาการทางวัฒนธรรมคือ คุณวนิดา ประมวงคล เป็นวิทยากรแนะนำ ในการติดต่อประสานงานกับแหล่งข้อมูลและเป็นผู้นำทางไปยังแหล่งข้อมูล
3. เข้าพบนายพันธิวิทย์ บุญธิจักร ผู้ใหญ่บ้านและนายเสถียร ช่างู นายกองกิจการบริหารส่วนตำบลนาสะเมิง เพื่อแนะนำตนเองและแจ้งวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย ทำความรู้จักคุ้นเคย ขอข้อมูลและคำแนะนำต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัย
4. นัดหมายกับผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวกับลำผญา อันได้แก่ นางผมหอม สกุลไทย นายนิยม ตระกูลศรี นางสาววารีรัตน์ ศรีสุราช ฯลฯ เพื่อสัมภาษณ์เกี่ยวกับกลอนลำ รูปแบบลักษณะและเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการลำ
5. นัดหมายผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชนและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับลำผญา
6. บันทึกข้อมูลทั้งภาพและเสียงลงในกล่อง VDO แถบบันทึกเสียง และกล่องดิจิตอล

อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. แถบบันทึกเสียง
2. เครื่องบันทึกเสียง
3. กล่องดิจิตอล
4. กล่องVDO
5. ม้วนVDO
6. สมุดจดบันทึก
7. กล้องถ่ายรูป
8. ฟิล์ม
9. กระดาษเขียนโน้ต
10. เครื่องขยายเสียง
11. อุปกรณ์การชาร์จ

การศึกษาข้อมูล

ในการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นนั้น ผู้วิจัยได้แบ่งหัวข้อในการศึกษา ออกเป็น 2 หัวข้อใหญ่ๆดังนี้

1. ข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับ ลำผญาย่อย หัวดอนตาล ของชุมชนบ้านนาสะโน ตำบลนาสะเม็ง อันได้แก่ ศาสนา พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณี ฯลฯ

2. ข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาอันได้แก่ ประวัติความเป็นมาของลำผญา รูปแบบของท่วงทำนองการลำ จังหวะและลีลาในการเดินกลอน ความสัมพันธ์ระหว่างทำนองร้อง และทำนองบรรเลง

ซึ่งในแต่ละข้อใหญ่ ผู้วิจัยได้แบ่งหัวข้อวิจัยออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ส่วนใหญ่เป็นข้อมูลเชิงสถิติ ส่วนกลอนลำ ใช้การจดบันทึกจากคำบอกเล่าของผู้ที่มีความรู้ในชุมชนอย่างละเอียด และได้ถอดความเป็นภาษาภาคกลาง ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์ในการแปลข้อมูลโดยคุณวนิดา ประมวงคล เจ้าหน้าที่ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดมุกดาหาร ฝ่ายวัฒนธรรม อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร และคุณผม หอม สกุลไทย ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมลำผญาย่อยหัวดอนตาลของชุมชนนาสะโน อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร

2. ข้อมูลที่ได้จากการสืบค้นจากตำรา เอกสารต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ แผนที่ ประชากร ที่ตั้ง การประกอบอาชีพ ฯลฯ ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นข้อมูลพื้นฐานโดยทั่วไปไม่มีการจดบันทึกในรายละเอียดมากนัก

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามเป็นหลัก โดยแบ่งหัวข้อในการศึกษาดังนี้

1. องค์ประกอบและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับลำผญาย่อยหัวดอนตาล

1.1 ศึกษาประวัติความเป็นมาของลำผญาย่อยหัวดอนตาล

1.2 ศึกษาขั้นตอนการแสดง

1.3 ศึกษาพิธีกรรมก่อนการแสดง

1.4 ศึกษาการแต่งกายของนักดนตรีและผู้แสดง

1.5 ศึกษาเครื่องดนตรี

1.6 ศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นกับลำผญาย่อยหัวดอนตาล

1.6.1 กลอนลำที่นำไปใช้

1.6.2 ความหมายของกลอนลำ

1.6.3 ความสำคัญของลำผญาย่อยหัวดอนตาลต่อวัฒนธรรม

2. วิเคราะห์ลำผญาย่อยหัวดอนตาล

2.1 ความหมายของกลอนลำ

2.2 ลักษณะคำประพันธ์

2.2.1 คำแทรกคำเสริม

2.2.2 สัมผัสภายในวรรค

2.2.3 สัมผัสระหว่างวรรค

2.3 รูปแบบของทำนองเพลงและการซ้ำทำนอง

2.4 จังหวะและลีลาในการดำเนินกลอน

2.5 ความสัมพันธ์ระหว่างทำนองร้องและทำนองบรรเลง

กลอนลำที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์คือ

1. ลำตามชาวชาวบ้าน
2. ลำไห่วัฒน
3. ลำดอนตาล

บทที่ 4

องค์ประกอบและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล

จากการศึกษาวัฒนธรรมลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล ทำให้ทราบข้อมูลในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล
 - 1.1 ศึกษาประวัติความเป็นมาของลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล
 - 1.2 ศึกษาขั้นตอนการแสดง
 - 1.3 ศึกษาพิธีกรรมก่อนการแสดง
 - 1.4 ศึกษาการแต่งกายของนักดนตรีและผู้แสดง
 - 1.5 ศึกษาเครื่องดนตรี
 - 1.6 ศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นกับลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล
 - 1.6.1 กลอนลำที่นำไปใช้
 - 1.6.2 ความหมายของกลอนลำ
 - 1.6.3 ความสำคัญของลำผญาฮ้อยหัวดอนตาลต่อวัฒนธรรม
2. วิเคราะห์ลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล
 - 2.1 ความหมายของกลอนลำ
 - 2.2 ลักษณะคำประพันธ์
 - 2.2.1 คำแทรกคำเสริม
 - 2.2.2 สัมผัสภายในวรรค
 - 2.2.3 สัมผัสระหว่างวรรค
 - 2.3 รูปแบบของทำนองเพลงและการซ้ำทำนอง
 - 2.4 จังหวะและลีลาในการดำเนินกลอน
 - 2.5 ความสัมพันธ์ระหว่างทำนองร้องและทำนองบรรเลง

1. ประวัติความเป็นมาของลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล

ลำผญาฮ้อยหัวดอนตาลของชาวชุมชนบ้านนาสะโน เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีมาแต่โบราณ ไม่ปรากฏหลักฐานว่าเกิดขึ้นเมื่อใด มีเพียงคำบอกเล่าของศิลปินลำผญาฮ้อยรุ่นเก่า¹ ความเป็นมาว่า

¹ ผมหม สกุนไทย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ,มัทนา จุลเกษตร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่145 ตำบลบ้านนาสะโน อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร เมื่อ 24 ตุลาคม 2547.

ลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล เป็นศิลปะวัฒนธรรมของชาวอีสานที่มีมาแต่โบราณ นอกจากลำผญาฮ้อยแล้ว ยังปรากฏลักษณะการแสดงพื้นบ้านของชาวลาว ที่มีความคล้ายคลึงกับลำผญาฮ้อยหัวดอนตาลที่เรียกว่า ลำบ้านชอก คอนสวรรค์ สีขันดร สาละวัน อันเป็นลักษณะท่วงทำนองและลีลาการลำที่ใกล้เคียงกัน ส่วนการแสดงแบบใดมาก่อนหรือหลังไม่ปรากฏหลักฐานที่สามารถชี้ชัดได้ ลำผญาฮ้อยของชาวอีสานและลำบ้านชอก คอนสวรรค์ของชาวลาวมีพัฒนาการมาพร้อมๆกัน แต่ลักษณะของลำผญาฮ้อยหัวดอนตาลที่ปรากฏเป็นของชาวชุมชนดอนตาลแต่ดั้งเดิม

สันนิษฐานว่าลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล เกิดจากกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ร่วมกัน ได้สร้างสรรค์วัฒนธรรมประจำท้องถิ่นขึ้น เมื่อเกิดการแยกย้ายกระจัดกระจายกันของกลุ่มชน เพื่อเสาะแสวงหาแหล่งทำกินที่มีความอุดมสมบูรณ์ โดยมีศิลปะวัฒนธรรมลำผญาฮ้อยติดตัวไป และได้แพร่กระจายวัฒนธรรมลำผญาไปสู่ท้องถิ่นใกล้เคียง เกิดการผสมผสานวัฒนธรรมลำผญาดั้งเดิมกับลักษณะของภาษาท้องถิ่นที่มีความเป็นเอกลักษณ์และแตกต่างกัน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมลำผญาแบบเดิม ไปสู่ลำบ้านชอก คอนสวรรค์ สีขันดร และสาละวัน ซึ่งมีลักษณะท่วงทำนองการลำที่ใกล้เคียงกับลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล ของชาวดอนตาลแตกต่างกันเพียงภาษาประจำถิ่น สำเนียง ลีลาในการออกเสียง การเอื้อนเสียงที่สั้นยาวต่างกันออกไป

2. ขั้นตอนและวิธีการแสดง

ลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล เป็นศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวอีสาน และอยู่คู่กับสังคมอีสานมาช้านาน ฉะนั้นรูปแบบขั้นตอนตลอดจนวิธีการแสดง มิได้ถูกกำหนดขึ้นเป็นหลักการที่แน่ชัดเจาะจงลงไปแต่จะปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสม โดยขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายๆด้าน อาทิ สถานที่ โอกาสในการแสดง สภาพแวดล้อม ผู้ชมฯ การแสดงลำผญาฮ้อยนั้นจะเริ่มแสดงในช่วงเวลา ประมาณ 21.00น.- 06.00น. จะเริ่มต้นการแสดงโดยการไหว้ครู² ซึ่งกลอนลำที่ใช้ในช่วงต้นของการแสดงนั้น เป็นกลอนลำที่มีความหมายในการเสริมสร้างความเป็นศิริมงคลแก่ตัวผู้แสดง

แก้มเอ๋ยแก้มอวนส่วน สวนกล้วยตานีหวาน
แม่่นเผ่นกินทานหยั่ง จังผู้งามคือแค้น

² ผอม หอม สกลไทย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มัทนา จุลเกษตร เป็นผู้สัมภาษณ์,ที่บ้านเลขที่ 145 ตำบลบ้านนา สะโน อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร เมื่อ 26 ตุลาคม 2547.

จังว่าสาธุเด้อ ฉันทิยิมอนน้อม
 จอมคุณทุกสิ่ง ให้มาสิงเสกซ้อน
 ยามข้าสืว่ากลอน ขออย่าได้เดือดร้อน
 ในบ่วงกลอนตาม ให้มันงามตาคน
 บาดหาลำยีนพื่อน จังหวะล่ำหรือพื่อน
 ตอนเดินเหินย่าง อย่าได้คಾಯ่าค่าง
 สมองข้าให้เลื่อนไหล
 คุณพระจอมไตรแก้ว แว่วไวไสส่อง
 เป็นกระบองส่องให้ บาดล่ำแกกล่าวกลอน
 คุณอิศวรอยู่บนฟ้า เมฆกะลาให้เหลิงล่ำสียอไว้นั้นใส่เศียร
 ข้าบได้ประมาทม้าง มานรดาคุณ
 มีแต่ยอแฝงยก อยู่สู่วันแลงเขา
 กับทั้งบิดาเจ้า มารดาท่านทั้งคู่
 ขอให้มาช่วยอยู่ ยามข้าสืเว้าล่ำ.... โอ้ละหนอ

เมื่อลำบทไหว้ครูเป็นที่เรียบร้อยแล้วจึงเป็นขั้นตอนของการลำ โดยมีลักษณะของกลอนลำที่จะใช้ในการลำต่อไปเป็นลำดับขั้นดังนี้

1. ลำแจ้งจุดประสงค์ เป็นกลอนลำที่ใช้แสดงต่อจากลำไหว้ครู เป็นการชี้แจงเหตุผลที่มาที่ไปของการแสดง เช่น แสดงในงานอะไร ฯลฯ
2. ลำถามข่าว เนื้อหาสาระของลำถามข่าวนั้น เป็นเรื่องของการซักถามทุกข์- สุขของอีกฝ่าย โดยส่วนมากการลำถามข่าว จะเริ่มต้นโดยหมอลำผญาที่เป็นฝ่ายชายในลักษณะการเกี่ยวพาราสิ อาทิ

หนูนนั้นมีนามชั้น สันไดอยู่อ้ายแหน
 ทั้งพ่อแม่พี่น้อง ของเจ้าอยู่จั้งใจ
 บ้านของน้องนั้นอยู่ได้ หรือว่าอยู่นั้นทางเหนือ
 มาทางเรือหรือรถ ขี่ยนต์ยานย้าย
 แม่นนางเดินเดียวย้าย หรือหลายคนเป็นหมู่
 มากับผัวหรือว่าซู้ บ่ทันรู้อ้ายจั้งถาม
 ท้ายเอยท้ายน้องหล่ำม เดบรรนางเอย...

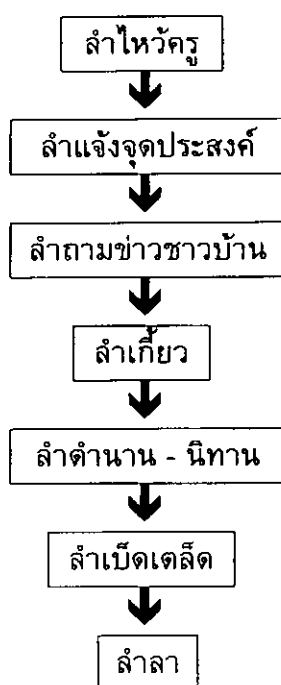
เมื่อหมอสำผญาฝ่ายชายกล่าวจบ ฝ่ายหญิงจึงกล่าวโต้ตอบในลักษณะการซักถามถึงชื่อ ที่อยู่ว่า มาจากที่ใด และกำลังจะเดินทางไปไหน

3. สำเกี้ยว หลังจากหมอสำผญาชายและฝ่ายหญิงว่ากลอนตามชาวเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จะได้มีการว่ากลอนเกี้ยวพาราสีโต้ตอบกัน ลักษณะกลอนสำชนิดนี้ได้รับความนิยมอย่างมาก เนื่องจากเนื้อหาของกลอนสำมีความสนุกสนาน ว่ากลอนแก้กันอย่างดุเดือดเผ็ดมัน มักมีความหมายสองแง่สองง่ามส่วนใหญ่เป็นเรื่องของเพศ

4. สำตำนาน - นิทาน เป็นกลอนสำที่ได้รับความนิยมอีกชนิดหนึ่ง จะสำหลังจากที่ว่ากลอนเกี้ยวจบ กลอนสำชนิดนี้นิยมในหมู่ของผู้เฒ่าผู้แก่ เนื่องจากเนื้อหาของสำตำนาน นิทาน มักให้คติสอนแทรกศีลธรรม จริยธรรมและนำเสนอเป็นเรื่องราวที่น่าสนใจ ชวนให้ติดตามเข้าใจง่าย ผู้ใหญ่จึงมักใช้อบรมสั่งสอนลูกหลานโดยการให้ฟังสำผญาชนิดนี้

5. สำเบ็ดเตล็ด กลอนสำทั่วไปที่มีความหมายในการส่งเสริมศิลปะวัฒนธรรมสำผญา ต่อต้านยาเสพติด ลำอวยพร

6. สำลา เป็นกลอนสำที่ในการแสดงช่วงสุดท้ายเป็นการกลอนลำกล่าวลาผู้ชม ซึ่งรูปแบบการแสดงจะเรียงลำดับกลอนลำดังนี้

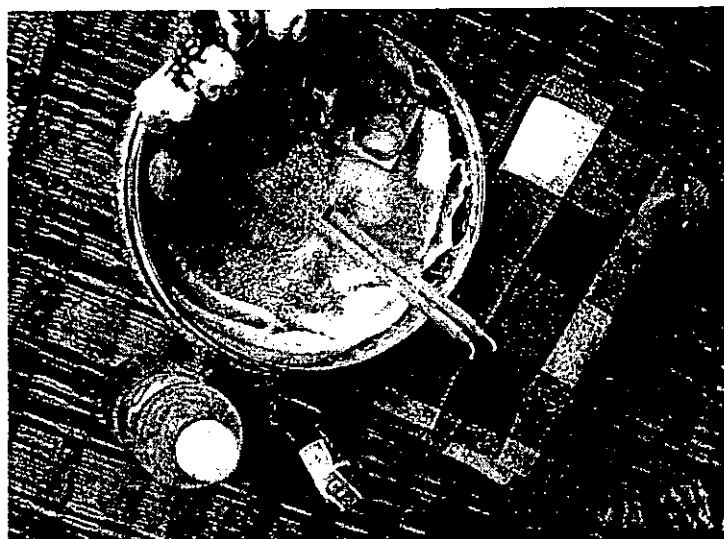

ภาพประกอบ 1 แผนผังลำดับการแสดงลำผญาย่อห้วงดอนตาล

3. พิธีกรรมก่อนการแสดง

ในวัฒนธรรมของชาวอีสานนั้นมีขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อในเรื่องของภูตผีวิญญาณ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เชื่อในคุณครูบาอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาต่าง ๆ ให้ ฉะนั้นเมื่อมีการแสดงก็จะต้องมีการบูชาครูด้วยเครื่องสักการะที่เรียกว่า “เครื่องกายอ้อ” ก่อนการแสดงทุกครั้งผู้แสดงและนักดนตรีทุกคนจะต้องทำพิธีที่เรียกว่าการไหว้ครูเสียก่อน โดยหัวหน้าคณะหรือผู้ที่มีอาวุโสที่สุดในคณะจะเป็นผู้จัดเตรียมอุปกรณ์ในการแต่งเครื่องกายให้ครบ โดยอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดแต่งเครื่องกายนั้นประกอบไปด้วย

1. กรวยที่ทำจากใบดอง จำนวน 4 กรวย
2. ดอกไม้สีขาว เช่นดอกพุด,ดอกมะลิ
3. เทียนหนัก 1 บาท 2 คู่
4. เทียนแท่งเล็ก 4 คู่
5. เงิน 24 บาท
6. ไข่ดิบ 1 ฟอง
7. ผ้าถุง 1 ผืน
8. ผ้าแพร,ผ้าเบี่ยงสีขาวหรือลาย เลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่ง
9. ขัน 1 ใบ
10. เหล้าขาว 1 ขวด

ภาพประกอบ 2 เครื่องกายอ้อ

การจัดเครื่องค้าย

1. รายใบตองที่เตรียมไว้ทั้ง 4 กรวยใส่ดอกไม้สีขาวที่เตรียมไว้ตามความเหมาะสมในแต่ละ

กรวย

2. นำเทียนไขขนาดเล็กที่เตรียมไว้จำนวน 4 คู่มาใส่ลงในกรวยดอกไม้ที่เตรียมไว้กรวยละ 1 คู่

3. นำเครื่องค้ายทั้งหมดที่เตรียมไว้จัดใส่ชั้นที่เตรียมไว้ หากไม่สามารถหาไขดิบได้ ให้ใช้ข้าวเหนียว โดยนำข้าวเหนียวมาปั้นเป็นก้อนกลมๆ ขนาดเท่ากับไข ภาชนะที่เตรียมไว้ในการแต่งค้าย ส่วนมากใช้เป็นขันเงิน หากไม่มีอาจใช้ถาด พานหรือจานที่มีขนาดเหมาะสมในการจัดแต่งเครื่องค้ายให้มีความสวยงาม ในการแต่งเครื่องค้ายนั้นจะต้องมีอุปกรณ์ในการแต่งค้ายให้ครบขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดมิได้

คุณสมบัติของผู้ประกอบพิธีกรรม

1. ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการแสดงลำผญาอย่างย่อเป็นอย่างดี
2. สามารถให้คำแนะนำอบรมสั่งสอน ดักเตือนผู้อื่นได้
3. ต้องปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม
4. เป็นบุคคลที่สังคมยอมรับนับถือ
5. เป็นผู้ที่มีความเหมาะสมทั้งด้านวัยวุฒิและคุณวุฒิ

ภาพประกอบ 3 การประกอบพิธีไหว้ครู

การประกอบพิธีกรรม

ผู้ประกอบพิธีกรรมจัดเตรียมโดยผู้เข้าร่วมพิธีกรรมทุกคนนั่งล้อมวงพนมมือ ระลึกนึกถึงคุณครูบา อาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้และการแสดง โดยผู้ประกอบพิธีกล่าวนำบทบูชาครู “สาธุ สาธุ สาธุ โอมละอิละออน ให้เสียงข้าใส่เหมือนเสียงนกการเวกฮ้อง” ยกมือขึ้นจบเสร็จพิธี พิธีไหว้ครูนอกจาก จะเป็นการรักษารูปแบบประเพณีที่ดั้งเดิมของชาวไทยอีสานแล้ว ยังเป็นการสร้างขวัญกำลังใจ ความ มั่นใจและความเป็นสิริมงคลกับผู้แสดง

4. การแต่งกายของนักดนตรีและผู้แสดง

การแต่งกายของนักดนตรีและผู้แสดงลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล แต่เดิมนั้นจะแต่งกายแบบเรียบง่าย ไม่มีสีสันทันโดยหมอลำผญาฮ้อยฝ่ายหญิงสวมเสื้อคอกระเช้า สวมผ้าซิ่นนุ่งทับชายเสื้อคาดเข็มขัดทับ ปล่อยผมตามสบาย หมอลำผญาฝ่ายชายสวมเสื้อเชิ้ตแขนสั้น กางเกงขาก๊วยนุ่งทับชายเสื้อส่วนนัก ดนตรีแต่งตัวเหมือนหมอลำผญาฝ่ายชาย

ในปัจจุบันมีการแต่งกายตามยุคสมัยปรับปรุงให้มีความสวยงามมากยิ่งขึ้น โดยหมอลำผญาฮ้อย ฝ่ายหญิงสวมเสื้อแขนกระบอกสีสดใส นุ่งผ้าซิ่นยาวครึ่งน่อง มีผ้าสไบเฉียงพาดบ่าสวมเข็มขัดทับ เกลาผมมวยสูงติดดอกไม้สวยงาม ส่วนหมอลำผญาฝ่ายชายสวมเสื้อม่อฮ่อม นุ่งผ้าโสร่งทับชายเสื้อมีผ้า สไบพาดบ่าและผ้าคาดเอว ส่วนดนตรีสวมเสื้อม่อฮ่อมนุ่งกางเกงผ้า

ภาพประกอบ 4 การแต่งกายของหมอลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล

ภาพประกอบ 5 การแต่งกายของนักแสดงและคนพ้อง

ในการแสดงลำผญาย่อหัตถ์ดอนตาลครั้งหนึ่งๆนั้นประกอบไปด้วย หมอลำผญาย่อหัตถ์ดอนตาล ฝ่ายหญิง 1-2 คน หมอลำผญาย่อหัตถ์ดอนตาล ฝ่ายชาย 1-2 คน นักดนตรีประกอบด้วย พิณ แคน จิ้ง กลอง และคนพ้อง ตามความเหมาะสมโดยส่วนใหญ่แล้วจะใช้คนพ้อง 2 – 4 คน ผู้แสดงลำผญาย่อหัตถ์ดอนตาลของชุมชนบ้านนาสะโน โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก และแสดงลำผญาย่อหัตถ์ดอนตาลเป็นอาชีพเสริม เนื่องจากรายได้จากการแสดงไม่แน่นอน โดยส่วนใหญ่เป็นการแสดงเพื่อชุมชน ผู้แสดงประกอบด้วย

ภาพประกอบ 6 นางผมหอม สกุลไทย

นางम्मหอม สุกุลไทย เป็หมอลำผญาย่อยหัวดอนตาลที่มีชื่อเสียงของดอนตาลและเป็นผู้ก่อตั้งลำผญาย่อยหัวดอนตาลของชุมชนบ้านนาสะโน รักษารูปแบบอันเป็นเอกลักษณ์ของการแสดงลำผญาย่อยหัวดอนตาล ได้รับรางวัลคนดีศรีเมืองมุกและเป็นตัวแทนประเทศไทยไปเผยแพร่วัฒนธรรมลำผญาย่อยที่ประเทศไต้หวัน

ภาพประกอบ 7 นายสิทธิศักดิ์ สุวรรณเกตุ

นายสิทธิศักดิ์ สุวรรณเกตุทำหน้าที่เป็นหมอลำผญาย่อยฝ่ายชาย ซึ่งได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการแสดงลำผญาย่อยหัวดอนตาลจากนางम्मหอม สุกุลไทย เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการลำผญาย่อยหัวดอนตาล และได้เป็นตัวแทนประเทศไทยในการแสดงลำผญาย่อยหัวดอนตาลที่ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ภาพประกอบ 8 นายทวีศักดิ์ โนรี

นายทวีศักดิ์ โนรีทำหน้าที่เล่นพิณมีความสามารถเป็นพิเศษในการดันทำนองในการบรรเลงประกอบลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล และเป็นตัวแทนประเทศไทย ไปเผยแพร่วัฒนธรรมลำผญาฮ้อยหัวดอนตาลที่ประเทศไต้หวัน อาชีพหลักคือรับราชการครู

ภาพประกอบ 9 นายอรรศรี บุญธิจักร

นายอรรศรี จันทพันธ์ ทำหน้าที่เป็นหมอลำผญาฮ้อยได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการแสดงลำผญาฮ้อยหัวดอนตาลจากนางผมหอม สกุลไทย มีความรู้ความสามารถในด้านการต่อกลอนลำผญาฮ้อย ประเภทกลอนเกี่ยวและได้เป็นตัวแทนประเทศไทยไปทำการแสดงเผยแพร่วัฒนธรรมลำผญาฮ้อยหัวดอนตาลที่ประเทศไต้หวัน

ภาพประกอบ 10 นายเหรียญ จันทพันธ์

นายเหรียญทำหน้าที่เป็นหมอแคนประจำคณะลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล อาชีพหลักคือการทำเกษตรกรรม

ภาพประกอบ 11 นายภิรมย์ ทวีคุณ

นายภิรมย์ ทวีคุณทำหน้าที่ดีกลองในการแสดงลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล มีอาชีพหลักคือเกษตรกรรม และรับงานแสดงหมอลำทั่วไป

การจัดตำแหน่งในการแสดงลำผญาฮ้อยหัวดอนตาลเนื่องจากลำผญาฮ้อยหัวดอนตาลนั้นแสดงโดยการนั่งกับพื้นหรือการแสดงบนเวทีจะมีการจัดตำแหน่งในการนั่งของผู้แสดงแต่ละคนตามแผนผังดังนี้

	จิ้ง	พิน	แคน	กลอง	
	หมอลำชาย		หมอลำหญิง		
คนพื่อน (ลูกคู่)					คนพื่อน (ลูกคู่)

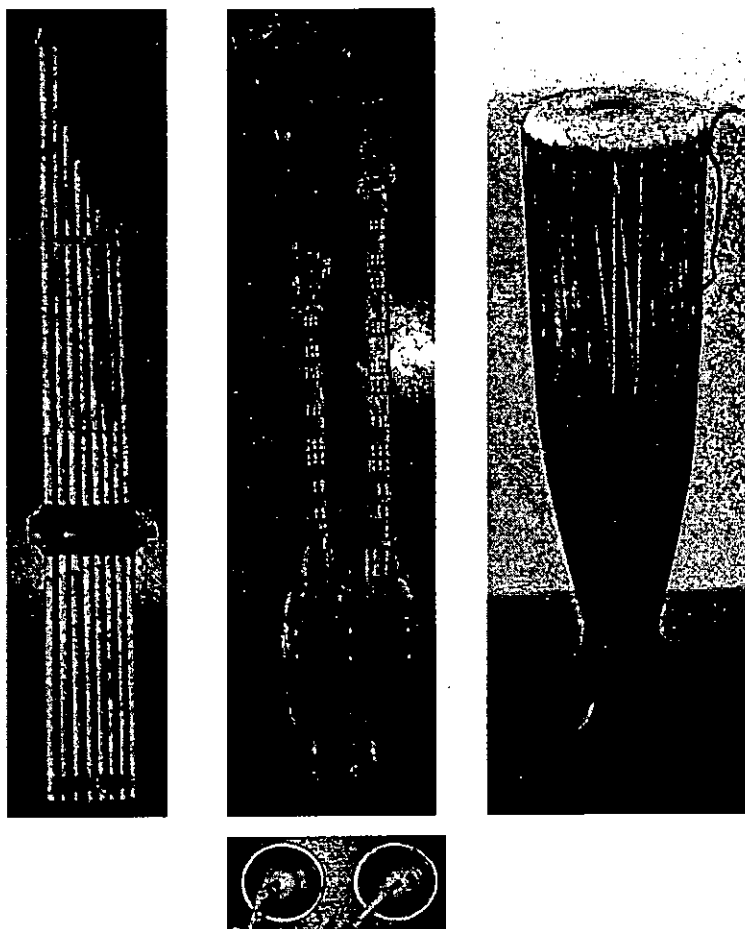
หน้าเวที

ภาพประกอบ 12 แผนผังการจัดตำแหน่งการนั่งแสดงลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล

เครื่องดนตรี

การแสดงลำผญา悠悠โดยทั่วไป ใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้านซึ่งประกอบด้วย

1. พิณ
2. แคน
3. ฉิ่ง
4. กลอง

ภาพประกอบ 13 เครื่องดนตรีประกอบการแสดงลำผญา悠悠หัวดอนตาล

โดยเฉพาะเครื่องดนตรี อันเป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสานคือแคน ได้มีลำผญาบทหนึ่งที่ได้แต่ไว้ โดยศิลปินแห่งชาติคือพ่อเคน ดาเหลา ที่ได้เล่าถึงประวัติความเป็นมาของแคนเป็นท่วงทำนองของลำผญา悠悠หัวดอนตาลว่า

โดยเฉพาะเครื่องดนตรี อันเป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสานคือแคน ได้มีลำผญาบทหนึ่งที่ได้แต่ไว้
โดยศิลปินแห่งชาติคือพ่อเคน ดาเหลา ที่ได้เล่าถึงประวัติความเป็นมาของแคนเป็นท่วงทำนองของลำ
ผญาย่อยหัวดอนตาลว่า

คำว่าแคนๆนี้ไผตั้งชื่อเดิมมา
ความเป็นมาของแคนแมนไผพาเว้า
ตั้งแต่ก่อนแต่เก่าแก่แมนผู้ใดเ็นว่าแคน
มันตั้งแสนยากล้นผมคิดค้นเปิดตำรา
หาหลักฐานความจริงเพิ่นอิงบ่พอได้
มันจนใจเหลือล้นมีตำราบางคนว่ามีนายพรายเดินป่า
คำว่าแคนๆนี้ไผตั้งชื่อเดิมมา
ความเป็นมาของแคนแมนไผพาเ็นเกินสงสัยหลายด้าน
บางคนว่านายพราณเจตบุตรเดินป่าลาว
ไปหาเชือดเนื้ออยู่ดงกว้างป่าไพร
พราณได้ยินเสียงไม้มันเล่าสีกัน
เสียงของมันไพเราะมันหวดดีค่อย
หนอยบ่ปานได้ยินเสียงนกฮ้องคือเสียงการเวก
พราณคิดแล้วคิดอีกเฮ็ดจั่งใดสิได้มันม่วนกะใจ
พราณเลยหาเอาไม้ไผ่เฮ้อยู่หน้าป่านาดง
เป็นไม้โป่งไม้ซางระหว่างพอทำได้
พราณมาเจาะแพไว้ทำไปที่ละลูก
พาเอาไม้เฮ็ดเต้าสับลั่นใส่น้ำ
ทำหลายมือจนว่าเมื่อยคอนแคน
จั่งเป็นเสียงสลับก็หันม่วนหลายลายส่อย
มีลูกใหญ่ลูกน้อยสองทางข้างละแปด
สิบหกลูกอยู่เต้าตามเว้าว่ากัน
ส่วนแคนเจ็ดเว้านั้นมีอยู่ข้างละเจ็ด
รวมทั้งหมดสองทางสิบสี่ลูกพอดี
จั่งสิมีเต้าหมอแคนพากันเว้าว่าแคนเจ็ดแคนแปด
เจาะลูกแพหรือนับลูกอยู่เต้า
หลายคนเว้าให้คิดดูพวกเฮ็ดแคนเพิ่นฮู้
เพิ่นเป็นช่างทำแคนเว้าตามแผนได้ยินมาว่าตำราอ้าง

ทางพระยาสนชัยเจ้าไปเชิญเอาท้าวพระเหวด
 แห่เข้าเมืองเขตแคว้นแคนนั้นกะเป่า
 พิณ ซอปี่ขลุ่ยเกินสนุกม่วนแม้งแคนเจ้าเป่าไป
 แคนจึงมีมาได้ตอนพระเหวดนางมะที่
 ออกจากเขาวงกตคีรีสู่นครกรุงกว้าง
 ปวงคนพากันว่าเอานิทานฮอนฮ้า
 อย่างท้าวกำกาดำมักนางลุนเล่าแจ้ง
 เอาแคนน้อยเป่าไปส่วนนางลุนนารถไถ่
 ได้ยินม่วนเสียงแคนจักแม่นไผเป่ามาคิดคั่นอยากเห็นหน้า
 บาดหามาเห็นแล้วแม่นกาดำท้าวกำเดहन
 โดกะด่าปอดปี่มาดีแท้เป่าแคน
 สุดแสนทางส่อยลอยลงยาวใหญ่
 พวกราชเมืองไพรบ้านพากันฮ้องม่วนหลาย
 หลดสิดายนำอายเสียงแคนกาดำเป่า
 ลูกเขยกับพ่อเฒ่าหลงย้อนใส่กัน
 มันหากเป็นจิ้งจกจิ้งโจ้วว่าแคนๆ
 แคนอีสานของเขาได้เป่าแคนมาป่านนี้
 ดีเอาสาเหลือนคนอีสานบ้านใหญ่
 เดชะบุญพวกพ่อใหญ่แม่ใหญ่มาช่วยกัน
 กอบกู้พื้นฟูขึ้นส่งเสริม
 อนุรักษ์ถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรม
 เฉพาะแคนนี้ไว้อีสานให้อยู่เจริญ

นอกจากเครื่องดำเนินทำนองหลักคือพิณและแคนแล้ว ยังมีเครื่องประกอบจังหวะคือ ฉิ่งและ
 กลอง แต่ในปัจจุบันเมื่อรูปแบบการแสดงเปลี่ยนไป มีการนำเครื่องดนตรีอีกหลายชิ้นเข้ามาผสมผสาน
 ในการบรรเลงมากมาย เช่น ซึง พิณเบส กลองชุด ฯลฯ ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานและเครื่อง
 ดนตรีสากลที่นำมาใช้ ทำให้รูปแบบการแสดงลำผญาย่อยหัวดอนตาลเปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง จากแต่
 เดิมนั่งบรรเลงบนพื้น ปัจจุบันเปลี่ยนมาเป็นยืนและขึ้นแสดงบนเวทีเหมือนวงดนตรีลูกทุ่งทั่วไป ซึ่ง
 นอกจากจะทำให้รูปแบบการแสดงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมแล้ว ท่วงทำนองการบรรเลงรูปแบบการแสดง
 ลำผญาย่อยหัวดอนตาลก็ถูกเปลี่ยนแปลงไปด้วย

วัฒนธรรมท้องถิ่นกับลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล

ประเพณีฮิตสิบสอง เป็นประเพณีการทำบุญสิบสองเดือนของชาวไทยอีสานที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านานในกลอนลำผญาฮ้อยหัวดอนตาลบทหนึ่งได้กล่าวถึงประเพณีฮิตสิบสองของชาวไทยอีสาน

จ้งชั้นแหลวนอพี่น้อง

เดือนสิบเอ็ดหัวมต้องเดือนสิบสองมันก็ผ่าน
 ประเพณีฮิตบ้านดำนานขึ้นนั้นกล่าวไข
 คนฟังถึงเดือนหนึ่งนั้นได้นอพ่อใหญ่คือเดือนเจียง
 พระภิกษุสามเณรเข้ากรรมพระธรรมชี้
 ประเพณีเมืองบ้านกะทำบุญตักบาตร
 บ่อจโลละถิ่นยึดถือมันนั้นแก่นสาร
 บุญคุณลานเฮานั้นเดือนสองเล็กเก็บเกี่ยว
 เดือนสามมาจีข้าวโบราณว่านั้นว่าบุญ
 เดือนสี่มาบิบข้าวปุ้นบุญพระเวสนั้นสันดร
 นางมัทรีงามนอนอยู่จ้งได้หนอป่า
 คนฟังตกมาถึงเดือนห้าตรุษสงกรานต์บ้านเฮาม่วน
 ชวนกันสงสาดน้ำขอพรท่านพระสงฆ์
 เดือนหกฟ้าฮ้องโป้งเป็นบุญใหญ่บั้งไฟแสน
 ขอพระพรนำแกนให้ส่งลงฝนฟ้า
 บุญบั้งไฟนอป่าเดือนหกมาหลดม่วนขึ้น
 บั้งไฟไผ่บั้งเขาตุงถิ่นเข้าใส่ตม
 เดือนเจ็ดมาบ่เล็กลัมสุดข้าชะเฮือนชาน
 ประเพณีไทยอีสานแต่โบราณพื้นพาเว้า
 อันว่าฝูงคนเผ่าอีสานเขาเคยได้ผ่าน
 เอ็นว่าสุดข้าชะบ้านโบราณว่านั้นว่ามา
 เดือนแปดเพ็งนั้นแม่ป่าโบราณว่าจาไซ
 จำไว้เด้อสายใจผู้ใหญ่ลุนอรัยรุ่น
 เดือนแปดเพ็งที่เฮว่าจามาแต่พ่อแม่
 บุญเข้าพรรษาดอกเที่ยงแท้ยามองข้ามให้จื่อเอา

คนฟังตกมาชอนน้นเดือนเก้าในระหว่างนั้นเดือนดับ
 บ่มั่นการบังคับพ่อแม่เขาเพิ่นพาเว้า
 ตกถึงเดือนที่เก้ากะทำบุญดอกนอพอ
 เดือนเก้ามาห่อข้าวประดับไว้ใส่ดิน
 ทำกันมาปได้สิ้นเหมือนดั่งนั้นเดียวกัน
 บ้านใด ๆ กะไผมันดั่งกันดอกนอป่า
 บุญบูชาคุณดินไว้บ่หลงไหลดอกนอผี
 บุญแม่ธรณีเพิ่นผู้เนาหล่มได้
 คนเขาได้อุยอาศัยเดือนสิบเพิ่นนั้นได้
 กะทำบุญห่อข้าวสากฝากไปให้พี่น้อง
 ลุงป้าเพิ่นผู้ตายอุทิศให้น้องอ้ายพ่อแม่ที่ดับสูญ
 ยมบาลเพิ่นลงทุนสืบลอยวิญญาณให้
 สุมผีโพงผีเป่าที่ตายไปบ่ได้เกิด
 อันว่ามวลเปรตเป่าผู้หิวข้าวเพิ่นปล่อยมา
 เดือนสิบเอ็ดนั้นแม่ป้าเป็นบุญออกพรรษา
 เดือนสิบสองนอคุณตาหากแม่บุญกฐินแท้
 คนฟังเดือนสิบสองมาเทิ่งแล้ว
 กะทำบุญนั้นคือเก่าตามพ่อแม่เพิ่นเว้า
 ดำนานเค้าฮึดฮัดฮัดสิบสองครองหมู่บ้าน
 ที่ฉันอ่านนั้นชวนไขพอดิจบลงไปสู่ประการดำนานสิ้น โอละหนอ.....

ประเพณีฮึดสิบสองของชาวไทยอีสานเป็นประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติกันมานาน ซึ่งในแต่ละเดือน
 ชาวอีสานจะมีประเพณีการทำบุญต่าง ๆ ดังนี้

เดือนที่ 1 หรือฮึดที่ 1 มีประเพณีทำบุญที่เรียกว่า “ทำบุญเข้ากรรม” เมื่อถึงเดือนอ้ายหรือที่ชาว
 ไทยอีสานเรียกว่าเดือนเจียง พระสงฆ์จะอยู่บวสากรรมเพื่อออกจากอาบัติสังฆทิสเสส เพื่อสร้างความมั่น
 ใจในการถือครองสมณเพศ ฉะนั้นชาวบ้านจึงมาร่วมกันทำบุญที่วัด เนื่องจากพระสงฆ์อาจไม่มีเวลาใน
 การออกบิณฑบาตร นอกจากนั้นชาวบ้านยังมีโอกาสได้พบปะพูดคุย ชักถามทุกข์สุขกันอีกด้วย

เดือนที่ 2 หรือฮึดที่ 2 “ทำบุญคุณลาน” เมื่อถึงเดือนยี่หรือเดือนสองหลังจากเก็บเกี่ยวเสร็จ ชาว
 บ้านจะช่วยกันขนข้าวที่ยังไม่ได้นำวัด ไปรวมไว้ที่ลานเก็บข้าวเพื่อทำบุญข้าว อีกทั้งยังเป็นการระลึกนึก
 ถึงพระคุณของพระแม่โพสพ

เดือนที่ 3 หรือฮีตที่3 “ทำบุญข้าวจี” เป็นประเพณีที่ชาวไทยอีสานจะทำเมื่อถึงเดือน 3 ชาวบ้านนิยมทำบุญเกี่ยวกับข้าวอีกครั้ง บุญปั้นข้าวจีในกลอนลำผญาย่อหยดจนตาลได้กล่าวไว้เกี่ยวประวัติของประเพณีบุญข้าวจีว่า

จิงชั้นแหลวนอพี่น้อง
 ฉันได้มาสำรองฉลองบุญปั้นข้าวจี
 พวกพี่ๆน้องๆปันทันอยู่เรื่องราว
 ส่วนว่าบุญข้าวจีข้าวฉันซึเหล้าเป็นประวัติ
 จัดมาเป็นคำกลอนบ่อนสิพอฟังได้แจ้ง
 ฟังเด้อฉันซิแปลงหัวข้อของดีชี้แจง
 แปลงนิทานก้อมๆพอย้อมตื่นผญา
 บุญข้าวจีนั้นแม่ป้าเกิดขึ้นแต่มนาน
 สมัยพุทธกาลผ่านมาแต่คราวก็
 จิงว่านางทาสีได้ป้าเป็นคนถวายก่อน
 ดอนสิได้เยื้องเค้าคนเว้าต่อมา
 นางทาสีนั่นแม่ป้าเป็นคนถวายก่อน
 นางนั้นเป็นทาสใช้เป็นไผ่ของเศรษฐี
 แต่มีใจศรัทธามากมายหลายล้น
 นางเป็นคนใจกล้าศรัทธานานนั้นคือว่า
 ในพระพุทธศาสนามีศรัทธาแก่กล้า
 อยากทำสร้างตั้งแต่บุญแต่ว่าทำบได้
 นางเป็นไผ่ขายเศรษฐีทุกครั้งมีงานบุญ
 กะบ่เคยได้มาร่วมเศรษฐีมีบุญบ้าน
 อันว่าหนูนงคราญกะเคยได้ทานช่วย
 นางบ่เคยสิได้ร่วมเห็นหน้าหน้าพระธรรม
 อันว่าทุกคำเข้านางเข้าเหล้าหาเก็บพิน
 กิจการงานมีขุ่สูวันบ่มีเว้น
 อันว่าทาสีใช้มีแต่ไปนั้นหน่อเหล้า
 นางเคยจีปั้นข้าวไปกินพร้อมบาคท่าหิว
 จีข้าวใส่พกสิ้นกินบาคนางเมื่อย
 จีกินไปเรื่อย ๆ บ่มีเว้นระหว่างวัน

ส่วนว่าในมือนั้นพุททองค์ได้ทรงทราบ
 ได้เมตตาแก่กล้าทาสีใช้นั้นแน่นอน
 พุททองค์จึงรีบร้อนไปโปรดนางทาสี
 พอตีนางเหลียวเห็นหน้าพระองค์ทรงใช้
 อันว่าทาสีได้จึงไขเอาบันช้าวงจี
 ที่อยู่ในพกสินถวายให้หน้าพุททโธ
 บาดนางรสบัวเมียนได้ไปเกิดดวงสวรรค์
 ได้สำเร็จอรหันต์อยู่สวรรค์เมืองฟ้า
 จังซีได้คุณป้าจึงพากันนั้นสืบต่อ
 เป็นจิ้งวีดอกพ้อจึงมีบุญจีข้าวทะผองเฝ้าชูสุวรรณ
 บอกว่าแต่ก่อนนั้นเฮาสีจี้ธรรมดา
 บันช้าวมาโฮยเกลือบ่อยเอาไปย่าง
 เอาไปขายไฟชำทำเป็นรูปไข่
 สมัยใหม่ขุมมือบคือก็ก่อนหลัง
 คนฟังอยากให้ดีกว่าแต่ครั้งจึ่งนำไข่มาผสม
 เอาข้าวเหนียวมาปรุงใส่น้ำตาลหวานอ้อย
 เอามาปรุงกับน้ำอ้อยหวานมันกะทิแก่
 แล้วจึ่งไปจีข้าวเอาผ้าข้างใส่ไฟ
 บุญข้าวจีนั้นได้ทำระหว่างยามหนาว
 คือเดือนสองถึงเดือนสามจึ่งแม่มยามงามย้อย....

สำหรับวิธีการทำข้าวจีของชาวไทยอีสาน คือนำข้าวเหนียวที่นึ่งแล้วมาปั้นเป็นก้อนใส่น้ำอ้อย
 ข้างในทาเกลือบ้างนอกนิดหน่อย จากนั้นจึงนำไปย่างไฟพอข้าวเหนียวแข็งตัวจึงนำไปชุบไข่แล้วย่างต่อ
 จนสุก จากนั้นจึงนำไปถวายพระที่เหลือนชาวบ้านจะแบ่งกันกิน

เดือนที่4 หรือฮีดที่4 “ทำบุญพระเวส” เป็นช่วยฤดูที่ดอกไม้ผลิบานซึ่งโดยปกติจะมีฝนตกลงมา
 บ้าง ซึ่งเป็นงานบุญที่ชาวอีสานมีความเชื่อว่า หากผู้ใดฟังเทศน์พระเวสสังฆกรรมจนจบสิ้นภายในหนึ่งวัน
 จะได้พบพระพุทธเจ้า ดังนั้นจึงมีชื่อเรียกงานบุญนี้อีกอย่างหนึ่งว่า “บุญมหาชาติ”

เดือนที่5 หรือฮีดที่5 “ทำบุญสงกรานต์หรือตรุษสงกรานต์” วันสงกรานต์ถือเป็นวันที่มีความ
 สำคัญสำหรับคนไทย เพราะถือเป็นวันขึ้นปีใหม่และเป็นการเริ่มต้นในการทำสิ่งที่ดี พิธีส่วนใหญ่จะมีการ
 สรงน้ำพระพุทธรูป อาบน้ำญาติผู้ใหญ่และรดน้ำกันเอง การสรงน้ำนิยมทำภายในช่วงสงกรานต์ ชาว
 บ้านจะสรงน้ำพระ แล้วจึงรดน้ำผู้สูงอายุที่มีความเคารพรัก

เดือนที่ 6 หรือฮีตที่ 6 “บุญบังไฟ” เป็นงานบุญที่ชาวบ้านจะช่วยกันนำเอาดินประสิวและถ่านมาคั่วผสมกันตามสูตรของแต่ละหมู่บ้าน จากนั้นจึงนำมาบดให้ละเอียดตอกให้แน่นอัดใส่กระบอกไม้ไผ่ ซึ่งถือเป็นงานบุญที่มีความสำคัญของชาวไทยอีสาน แล้วยังเป็นประเพณีที่มีความสนุกสนานและเสริมสร้างความสามัคคีระหว่างคนในชุมชนอีกด้วย

เดือนที่ 7 หรือฮีตที่ 7 “บุญข้าชะ” หรือการชำระสะสางสิ่งที่เป็นเสนียดจัญไร เช่นการใช้น้ำมันต์หรือของศักดิ์สิทธิ์ไล่ เช่นการปลุกบ้านคร่อมหลุมศพทำให้มีคนเจ็บคนตาย

เดือนที่ 8 หรือฮีตที่ 8 “บุญเข้าพรรษา” คือการที่พระภิกษุสงฆ์จำพรรษาอยู่ในที่แห่งเดียวสามเดือน ซึ่งพระสงฆ์ส่วนมากจะมีความตั้งใจในการรักษาไตรสิกขา

เดือนที่ 9 หรือฮีตที่ 9 “บุญประดับดิน” เป็นงานบุญที่จัดขึ้นเพื่อเป็นการถวายทานแด่พระสงฆ์ คือการจัดอาหารไว้ตามดินหรือแขวนไว้ตามที่ต่าง ๆ เพื่อให้วิญญาณหรือผีที่ได้รับความทุกข์ทรมานมารับของกินไป

เดือนที่ 10 หรือฮีตที่ 10 “บุญข้าวสาก” เป็นการถวายข้าวสากแด่พระสงฆ์ คือเมื่อถึงวันเพ็ญเดือนสิบ จะจัดให้มีการทำบุญฟังเทศน์นิทานในวรรณคดีอีสาน

เดือนที่ 11 หรือฮีตที่ 11 “บุญออกพรรษา” สมัยโบราณพระและเณร จะเข้าป่าหาเปลือกบง ใบอัมโบเนียมมาตากแดดให้แห้งแล้วนำมาโขลกตำ บดให้ละเอียดแล้วทำเป็นประทีป นอกจากนี้ยังมีการทำพุ ตะไล ไฟพะเนียงเฉลิมฉลองกันเป็นที่สนุกสนาน

เดือนที่ 12 หรือฮีตที่ 12 “ บุญกฐิน” เป็นบุญมหากุศล ที่ต้องการจัดเตรียมงานกันอย่างพิถีพิถัน ค่าใช้จ่ายสูงกฐินนี้เป็นกาลทาน มีเวลาจำกัดกำหนดไว้เพียง 1 เดือน

ลำผญาย่อยหัวดอนตาล นอกจากจะมีความผูกพันกับจารีตประเพณีวัฒนธรรมของชาวอีสานอย่างเหนียวแน่นแล้ว ประเพณีงานบุญในแต่ละเดือนล้วนมีความสนุกสนานรื่นเริง มีการพบปะพูดคุยกันของชาวบ้านหลังจากทำบุญที่วัดเสร็จเรียบร้อยแล้ว ส่วนมากในช่วงเย็นจะจัดให้มีการแสดงลำผญาย่อยบริเวณลานวัด ช่วงเวลาที่แสดงคือ 21.00น.จนถึงรุ่งเช้า เนื้อหาของกลอนลำที่แสดงจะมีความเกี่ยวข้องกับประเพณีหรืองานบุญอาจเป็นการเล่าประวัติ ตำนานของประเพณีหรืองานบุญร้องลำให้กับลูกหลานได้มีความรู้และเข้าใจถึงความสำคัญของประเพณีไทย และมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอีสานอีกด้วย

ประเพณีงานดอง(งานแต่งงาน) การแต่งงานถือเป็นการเริ่มต้นของการดำเนินชีวิตแบบผู้ใหญ่ นอกจากจะต้องดูแลตนเองแล้วยังจะต้องดูแลห่วงใยผู้อื่น โดยเฉพาะฝ่ายชายเมื่อบวชเรียนเรียบร้อยแล้ว ทางฝ่ายผู้ใหญ่มักจะจัดการเลือกคู่ครองที่เหมาะสมให้ เพราะถือว่าชายไทยที่ได้บวชเรียนแล้วเป็นผู้ที่ได้รับการสั่งสอนอบรมมาเป็นอย่างดี สมควรที่จะมีครอบครัวสำหรับชาวไทยอีสานก็เช่นกัน เมื่อมีการตกลงว่าจะใช้ชีวิตร่วมกันก็จะมีการจัดพิธีแต่งงาน ซึ่งการจัดพิธีแต่งงานก็จะแตกต่างกันออกไป

แล้วแต่ท้องถิ่น แต่สิ่งที่มีความสำคัญสำหรับขั้นตอนในการประกอบพิธี คือการอบรมสั่งสอนบ่าวสาวซึ่งในขั้นตอนดังกล่าวชุมชนบ้านนาสะโน ใช้ลำผญา悠悠มาแสดงซึ่งใช้กลอนลำที่มีความหมายในการครองเรือน การประพฤติปฏิบัติตนเป็นแม่ศรีเรือนที่ดีเป็นการสั่งสอนบ่าวสาว มีใจความดังนี้

บัดนี้สวัสดิ์ทุก ๆ ท่านที่มีเกียรติยศทั้งหลาย
 ทั้งคุณตาคุณยายที่อึ้งออซอซ้อง
 คนฟังมีอยู่นั้นมาร้องในงานดองจิ้งแม่น้อง
 มีญาติพี่น้องไกลใกล้เพิ่นหลั่งมา
 คนฟังพวกพ่อลุงและแม่ป้าที่มาสอยงานดอง
 สาวหมอลำมาดองหลดของคือแท่นอफी
 คนฟังมางานดองเฮาเน่สมศักดิ์ศรีนอแม่พ่อ
 เฒ่าแก่ญาติพี่น้องสองกำก็ชื่นชม
 โอ้หนอปู่ย่าได้สะโกไฟเฒ่าใหญ่กะมีเขย
 เลยเหล้ามาเป็นดองหลดคือแท่นอफी
 ขอให้ฟังเอาหล้าหนอคาสะโกใหม่
 ให้รู้จักฮึดได้ไกลใกล้ต่ำสูง
 นางเอยนางให้จักลุงจักป้าอาวอาป้าอย่า
 กิริยาให้เรียบร้อยหวานจ้อยอ้อยมะโน
 ยามชิลูกศิโย้เดินย่างไปมา
 ให้รู้จักภาษาบ่อนบ่ดีให้นางเว้น
 อย่าสุตึงตึงเต็นกลางเขื่อนให้ข้อย่าง
 ให้หมั่นถนอมมันล้างจานถ้วยให้ส่วยสี
 อันว่าผัวเมียนี้ภูมิ้งอย่าได้ไว้
 ให้เอนเจ้าและข้อยถนอมไว้แก่ตาย
 อย่าได้ปากอย่าได้ฮ้ายป้อยดำคำแขง
 ถึงยามแลงให้บูชากราบดินผัวแก้ว
 ถึงวันศีลสิบห้าให้สมหมายผัวมิ่ง
 ยามเมื่อเข้ากล่อมกลิ้งโนใต้ไล่ผัว
 ถึงเมื่อยามกินข้าวให้ผัวแพงกินก่อน
 ยามสินอนนั่งเท็งเท็งใต้ให้ใคร่ครวญ
 ให้เจ้าคิดนั้นถี่ถ้วนคำนวณก่อนตอนเมีย

อย่าให้เสียใจผัวประพฤติชั่วอย่าเกินค้ำ
 ใจให้งามอย่าบกพร่องอย่ามีสองสามสี่
 อย่าไปลักลอบลี้มีชั่วชู้ชเย
 อย่าไปลักเล่นชู้สมสู่ช่ายใด
 ให้ธิดาวิชาจาใจจิ่งแม่นแนวได้
 มีอันใดอย่าบกพร่องของกินฝากหมู่ญาติ
 กับทั้งพ่อแม่เจ้าให้แพงเท่าท่อน
 อันว่าเวกหนึ่งนั้นอย่าลืมแต่งแลงกาย
 อย่าสุไปหาเลาะเสาะแสวงแลงเขา
 เขาสินินทาเจ้าภายหลังมันสิชั่ว
 ผังกะอายชี้หน้าลงป้าสิบเหลียว
 คนฟังบัดนี้กลับกอดเกลียวน้อมเหนียวนั้นทั้งเขย
 ย้านแต่เลยลืมครองสิปลอยปองปุนชี้
 เพ็นว่าเป็นเขยนี้เขยติมันกระของ
 ชู้จักครองเวียกบ้านให้กล้วย่านอีพ่อตา
 ให้จักลงและป้าน้ำปาวชานิกร
 ให้ชู้จักสังวรเวียกงานนั้นการบ้าน
 ให้จักชุดจักป้านให้จักสานจักก่อ
 ผัวให้เป็นคนทอเมียให้วาดท่ายห้วนนั้นจิงบเว
 โอ้หนออย่าสุเกรเล่นการพนันเบี่ยโบก
 อย่าสุไปกล้าวเว้ากินเหล้าเหล้าประจาน
 เตียวนี้เป็นพ่อบ้านให้ชู้อ่านนั้นตริกรครอง
 เงินหรือทองหามาให้มิ่งเมียนั้นเอาไว้...

ลำผญาย่อยหัวดอนตาลเป็นลักษณะกลอนลำที่แฝงไว้ด้วยแง่คิด คติเตือนใจในการดำรงชีวิต
 อบรมสั่งสอนการครองคู่อยู่กินกันอย่างมีความสุข นอกจากจะเป็นการรักษารูปแบบประเพณีวัฒนธรรม
 ที่ดั้งเดิมของชาวไทยอีสานแล้ว ยังเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นภาพของสังคมชาวไทยอีสานได้เป็นอย่างดี

ประเพณีงานแจก(งานศพ)งานทำบุญเมื่อมีการสูญเสียญาติพี่น้องชาวไทยผู้นับถือพระพุทธ
 ศาสนา จำเป็นที่จะต้องมีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อเป็นอุทิศส่วนกุศลและทำบุญให้กับผู้ตาย

สำหรับสำผญาย่อยหัวดอนตาลได้มีบทบาทในงานแจก คือการกล่าวกลอนลำเพื่อระลึกนึกถึงผู้ตายในบางงานก็เพื่อผ่อนคลายความโศกเศร้าดังนี้

สวัสดีทุก ๆ ท่านที่มีเกียรตินั้นทั้งหลาย
 ทั้งเจ้าขุนคุณนายที่อั่งอ้อซอซ้อง
 มือนี่ฉันมาร้องมาฉลองในงานแจก
 แขกก็หลายมากล้นคนเข้านั้นหลังทาน
 พ่อ(เจ้าภาพ)เป็นพ่อบ้านเพิ่นคิดแตงนั้นกองบุญ
 พร้อมลูกหลานได้ลงทุนได้แตงบุญให้หนุนคำ
 เพิ่นได้ทำบุญขึ้นเป็นเงินกะหลายบาท
 แม่เอาญาติพี่น้องไกลใกล้ได้ทั่วถึง
 การทำบุญที่อุทิศแด่ภรรยา
 เพิ่นได้บุญหามิ่งเมียผู้นอนซนอน
 ทั้งลูกหลานเหลนหล่อนเป็นศรีท้าวรวมหมู่
 เป็นห่วงลำแม่ผู้ตายแล้วตั้งแต่นาน
 ลูกกะผัวนี้ย่านมีบาปปะมังคนอยู่หลังนั้นยังคิดห่วง
 แม่นายผู้ตายแล้วย่านแต่มารดาแก้วดกระกรรมลำบาก
 ยากคอยคิดฮอดเจ้าและเข้าห่วงบ่เขา
 ย่านวิญญูณแม่เจ้าไปดกหน่วยยอเวจี
 ย่านเป็นผีตกรกสิขก็คือกอไค้
 เพิ่นเลยทำบุญให้ยายค่านางผู้เหินห่าง
 ของทุกอย่างได้แตงตั้งโอยหวังให้นั้นใส่ทาน
 ดวงวิญญูณของเจ้าเนาแดนใดก็แล้วแต่
 เชิญวิญญูณของแม่มารับเอามืออื่นเข้า
 มากินข้าวให้อิ่มหน้าตกลอยในแม่น้ำกะไหลล่องลอยมา
 อยู่ภูเขารากาให้แม่มาไวฟ้าว
 ดายเป็นดินเป็นหญ้าหรือเป็นเทวดาเนาอยู่ฟ้าย่อนๆ
 ขออย่าได้เคียดรอนโฮมเฮาอั้งพระทัย
 ขอดวงวิญญูณแม่จงได้มีแต่ความสุข
 สนุกในเมืองแมนนั่งอยู่แดนเมืองฟ้า
 ชาติสิมาภายหน้าให้ได้เป็นเทวดาอยู่เทิงฟ้านั้นย่อนๆ

สุนัขนอนนิ่งเฝ้าอยู่เตียงแก้วกระสวยคำ
 อย่าได้ทุกข์ยากล้ำฝนแดดอย่ามีเห็น
 เว้นคืนนอนหอบปลางกายมณีนั่งแก้ว
 แม่หากเบ็ดกรรมแล้วอย่ามีเวรมาผ่า
 ให้แม่เนาขึ้นฟ้าให้เห็นหน้าหน่อพระธรรม
 ศรีเวณล้าผู้มาร้องมาฉลองให้หายโศก
 ไรคอย่าพานมารอย่าต้องหมองเศร้าอย่าสุมี...

กลอนลำผญาย่อยหัวดอนตาลบพนี้ ได้กล่าวถึงการระลึกนึกถึงญาติพี่น้องที่เสียชีวิตไปนานแล้ว
 เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย ขอให้ผู้ตายได้มารับส่วนบุญส่วนกุศลด้วยและขออย่าให้ต้อง
 เดือดร้อนทุกข์ทรมานอีก ขอให้ดวงวิญญาณไปสู่สุคติ ลำผญาย่อยหัวดอนตาลในงานเจกนั้นส่วนใหญ่
 จะลำกลอนที่เกี่ยวข้องกับผู้ตายอาจเป็นประวัติ ความดีที่เคยกระทำไว้ต่อสังคม ในช่วงหลังจึงใช้กลอน
 ลำที่เป็นตำนานหรือนิทานที่แฝงข้อคิดคติเตือนใจ

วิเคราะห์ลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล

ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเพลงร้อง 3 เพลงคือ ลำถามข้าว ลำไห่วัครู ลำดอนตาล ซึ่งกลอนลำทั้ง 3 กลอนลำนั้นสามารถแบ่งรูปแบบของกลอนลำได้เป็น 3 ประเภทคือ

1. กลอนลำที่เกี่ยวข้องกับการพบปะพูดคุย
2. กลอนลำที่เกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีกรรม
3. กลอนลำที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและประวัติดอนตาล

ระดับเสียงที่ใช้ในการเทียบนั้น ตรงกับเสียงของคีย์บอร์ดสำหรับเสียงที่นำมาวิเคราะห์ได้มาจากการบันทึกเสียงและวิดีโอในการเก็บข้อมูลในวันที่ 26 ตุลาคม 2547 ซึ่งขับร้องโดยหมอลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล นางผมหมอม สกุลไทย และนายสิทธิศักดิ์ บุญธิจักร โดยมีเครื่องดนตรีบรรเลงทำนองหลักคือ พิณและแคน เครื่องประกอบจังหวะคือฉิ่งและกลอง

การวิเคราะห์ลำผญาฮ้อยหัวดอนตาลผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อในการวิเคราะห์คือ

1. ความหมายของกลอนลำ
2. ลักษณะคำประพันธ์
 - คำแทรกคำเสริม
 - สัมผัสภายในวรรค
 - สัมผัสระหว่างวรรค
3. รูปแบบทำนองเพลง
 - ทำนองขึ้นต้น
 - ทำนองเดินกลอน
 - ทำนองจบ
4. จังหวะและลีลาการเดินกลอน
5. ความสัมพันธ์ระหว่างทำนองร้องและทำนองบรรเลง

ลำถามข้าว เป็นกลอนลำผญาฮ้อยที่เกิดขึ้นก่อนกลอนลำประเภทอื่นๆ เนื่องจากลำผญาฮ้อยเกิดขึ้นจากการชักถามทุกข์สุขของชาวบ้านที่ได้พบปะพูดคุยกันหลังว่างจากงาน เมื่อมีการพบปะกันจึงเกิดการโต้คารม ว่ากลอนโต้ตอบกันและใส่ท่วงทำนองเป็นทำนองเฉพาะถิ่น คือลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล ซึ่งในลำถามข้าวนี้ใช้บันไดเสียง Dm ลำถามข้าวเป็นกลอนลำโต้ตอบระหว่างฝ่ายหญิงกับฝ่ายชาย เมื่อได้พบปะพูดคุยกัน และมีการว่ากลอนเกี่ยวพาราสักบ้าง ส่วนใหญ่เป็นการว่ากลอนกันเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของบ้านเมือง ที่อยู่อาศัย ผลผลิตทางเกษตรกรรมเนื้อหาของกลอนลำมีดังนี้

ลำทมวข้าว

ญ...โอหนอมุกดาหารอยู่ย่อนๆหัวดอนตาลอยู่ย่อนๆ
 พี่น้องจั้งชั้นแหลวพ่อแม่ป้าพี่น้องนั้นเอ๋ยพี่
 นาสะโนอยู่ชงชงไ้อัยใจอ้ายบ่ประสงค์
 บัดนี้จั้งชั้นแหลวหนอหนออ้าย
 พอแต่เหลียวนั้นเห็นหน้ายากกว่าจั้งนั้นตามข้าว
 แม่แน่นเพิ่นอยู่นั้นแสงท้องหนแห่งนั้นทางใด
 สายทางเคื่องนั้นไทสงจั้งลงเคื่องนั้นมาพี่...(ลูกคู่) เอี้ยยะๆๆๆ
 เคียวนี้จั้งชั้นแหลวหนอเพิ่นว่าอ้ายผู้ใดเพิ่นขี่ช้าง
 จั้งสมเป็นพญาจะอย่าลืมนั้นชาวนาผู้ขี่ควายนั้นก่อนเก่า...(ลูกคู่) เอี้ยยะๆๆๆ
 บอกว่าบัดได้เป็นนั้นนายแล้วอย่าลืมนาคูรไทย
 บัดได้เป็นนั้นใหญ่แล้วอย่าลืมน้องราษฎร
 ออนซอนคำโบราณเพิ่นว่าไว้
 แก่แม่ น้ำสิบแม่ น้ำย้อมเป็นแผ่นนั้นดินเคียว
 ทั้งสิบคินนั้นชาวคินตะยอเป็นนั้นควาวมือ
 เคียวนี้เป็นผู้หงสนั้นทำทาบหวังอ้อยตันไม้ดำ
 บ่แม่เนติดนั้นแกนหลอกบ่แม่คอกกั่นแต่
 บิแม่เนยอนนั้นดอแต่นั้นหงส์อ้ายบ่อยากงอย
 ช...ใจจั้งจั้งไค้โน้นน้องว่าจั้งไค้โน้นหนอหล่า
 เทียวพาชุนนั้นมือนียุคเกษตรก็ทำนา
 เป็นยุคการก็ศึกษาพัฒนาความรู้
 คิงบั้งยุคสมัยครั้งแต่เก่าเขาพากันนั้นเกี่ยวข้าว
 ทำนาหว่านจำได้บ่ตั้งแต่โน้นแม่เข้าเส้าจั้งเว้าบ่ลืม
 สายแนวซังคนงามนั้นเกี่ยวข้าวไผ่เฮากะไปส่ง
 เคื่องชุนนั้นกาเหว่าไ้อัยชุมเท่าเป็นกล่าวมา
 พี่น้องไปเกี่ยวข้าวเพิ่นลงกล้าตั้งแต่ว่าตั้งแต่ก็
 เพิ่นกะว่าดอกไปหาบได้ว่าดอกหาเงินให้ลือจั้งดอกหนอ
 คีแหลวแนวว่าสนุนั้นมือนีสมัยไทยเจริญเรื่อย
 สมัยไทยเจริญใหม่สมัยไทยเจริญนี้เจริญยิ่งกว่าแต่เดิม

เห็นว่าสมัยไทยเจริญแล้วมีแต่แนวประยุกต์ใหม่
 น้ำก็ไหลไฟก็ช่วยปกสวยแท้ปักถิ่นไทย
 โอหนอตั้งแต่เหื่อนนั้นพอได้ไฟสว่างหมดทั้งสูง
 รัฐบาลเป็นปรับปรุงให้รุ่งเรืองเชื่อมบาน
 เห็นว่าการซื้อค้ำก็มีบ้างสมัยไทยพัฒนาใหม่
 สมัยไทยเพิ่นก้าวไกลใช้อีกเดือนนั้นพี่น้อง
 โอัยคราวก็เป็นอยู่นาน
 โอหนอขอให้ฝากเงินเดือนบ้างให้รับงานเอาไว้
 มรดกนั้นของไทยให้มีไว้นั้นคือเก่า
 ความเป็นบวชหรือเป็นเชาบำรุงนั้นให้รักษา
 คิงบางเป็นหมอยาหรือหมอหายเป็นหมอร้ายหรือหมอมิ
 ให้รักษานั้นให้ได้อะไรสั่งดอกกร้าวกราย
 จังว่าจังขอเดือนนอน้องอ้ายอันเฮือนมีกะคือกัน
 ให้มันมานั้นรักษาประเพณีนั้นของไทย
 อย่าให้หายดอกเสียสิ้น
 จังว่าให้มีความสุขชินคงจันการชันเงื่อโดยใกล้ตกกา
 อย่าให้มันดอกแงบ้างรักษาไว้อะไรให้สูญไ้อะหนอ....

(คำแทรกคือคำที่ใช้สัญลักษณ์ขีดเส้นใต้ คำเสริมคือคำที่ใช้สัญลักษณ์ตัวเอียง)

1. ความหมายของลำถามข่าว พุดถึงสิ่งที่อยู่รอบตัวเหมือนกับการพุดคุยกัน เช่นตอนนี้บ้านเมืองเราเป็นอย่างไรมีน้ำไหลมีไฟฟ้าใช้ สุขสบายดีหรือเปล่า พืชผลการเกษตรเพาะปลูกเป็นอย่างไร การชักถามแต่เดิมเป็นเพียงการพุดจาโต้ตอบกันธรรมดา ต่อมาจึงพัฒนาเป็นท่วงทำนองลำผญาย่อยหัวดอนตาล และสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของลำผญาย่อยหัวดอนตาลคือ การว่ากลอนแต่ละกลอนนั้นจะมีการกล่าวถึงการอนุรักษ์ศิลปะวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยเอาไว้อย่าให้สูญหายไปจากสังคมไทย

2. ลักษณะคำประพันธ์ ลำถามข่าวนั้นจะสังเกตได้ว่าเป็นกลอนลำที่ใช้คำในแต่ละวรรคไม่เท่ากัน เนื่องจากลำถามข่าวเป็นการพุดโดยมีท่วงทำนองเข้ามาใส่ เพราะฉะนั้นในบางประโยคจึงมีคำมากและเป็นการร้องแบบต่อเนื่อง มีความยาวในแต่ละวรรคมากกว่ากลอนลำผญาทั่วไป ลำถามข่าวเป็นกลอนลำที่พบคำแทรกคำเสริมค่อนข้างน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับกลอนลำอื่นๆสัมผัสระหว่างวรรคและสัมผัสในวรรคที่พบนั้นมีกระจัดกระจายในกลอนลำไม่ต่อเนื่องและไม่ชัดเจน

สัมผัสภายในวรรค

การสัมผัสภายในวรรคสามารถแบ่งลักษณะของการสัมผัสคำเป็น 2 ประเภท

1. สัมผัสสระและสัมผัสอักษร
2. สัมผัสโดยการซ้ำคำ

โดยกำหนดว่าลักษณะการสัมผัสสระและสัมผัสอักษรแทนสัญลักษณ์ด้วยตัวหนา การสัมผัสโดยการซ้ำคำแทนสัญลักษณ์โดยใช้ตัวเอียง

ญ...โอหนอมุกดาหารอยู่ย้อน ๆ หัวดอนตาลอยู่ย้อน ๆ (1)

พี่น้องจั้งชั้นแหลวพ่อแม่ป้าพี่น้องนั้นเอ๋ยพี่ (2)

นาสะโนอยู่ซงซงโอ้อยใจอ้ายบ่ประสงค์ (3)

บัดนี้จั้งชั้นแหลวนอหนออ้าย (4)

พอแต่เหลียวนั้นเห็นหน้ายากกว่าจันนั้นถามข่าว (5)

แม่นเพิ่นอยู่นั้นแสงท้องทนนั่งนั้นทางใด (6)

สายหางเคื่องนั้นไทสงจั้งลงเดือนนั้นมาพี่...(ลูกคู่) เอ้ยยะ ๆ ๆ ๆ (7)

เดี๋ยวนี้จั้งชั้นแหลวนอเพิ่นว่าอ้ายผู้ใดเพิ่นขี่ช้าง (8)

จั้งสมเป็นพญาอะยาลิมนั้นชานาผู้ขี่ควายนั่นก่อนเก่า...(ลูกคู่)เอ้ยยะ ๆ ๆ ๆ (9)

บอกว่าบัดได้เป็นนั้นนายแล้วยาลิมนาครุไทย (10)

บัดได้เป็นนั้นใหญ่แล้วยาลิมน้องราชฎร (11)

 ออนซอนคำโบราณเห็นว่าไว้ (12)

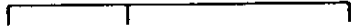
เก้าแม่ห้าสิบแม่ห้าย้อมเป็นแผ่นนั้นดินเดียว (13)

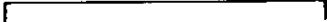
ทั้งสิบคีนนั้นชาวคีนตะยอเป็นนั้นกราวมือ (14)

เตี่ยวนี้เป็นผู้หงสนั้นทำทาบหว้งอ้อยตันไม้ดำ (15)

 บ่แม่นัดินนั้นแกนหลอกบ่แม่นคอกแก่นแต่ (16)

บิแม่นยอนนั้นดอแต่นั้นหงส์อ้ายบ่อย่างงอย (17)

 ช...ใจ ๆ ว่าจ้งได้นั้นน้องว่าจ้งได้นั้นหนอหล่า (18)

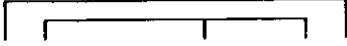

 เที่ยวพาชุนั้นมือนียุคเกษตรก็ทำนา (19)

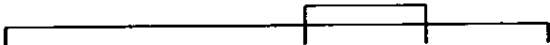

 เป็นยุคการก็ศึกษาพัฒนาความรู้ (20)

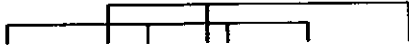

 คิงบ้างยุคสมัยครั้งแต่เก่าเขาพากันนั้นเกี่ยวข้าว (21)

 ทำนาหว่านจำได้บ่ตั้งแต่นั้นแม่เขาเล่าจ้งเว้าบ่ลืม (22)

 สายแนวซ้งคองามนั้นเกี่ยวข้าวไผเฮากะไปส่ง (23)

 เดือนชุนั้นกาเหว่าไอยชุมเท่าเป็นกล่าวมา (24)

 ฟีน้องไปเกี่ยวข้าวเฟิ่นลงกล่าตั้งแต่ว่าดังแต่ก็ (25)

 เฟิ่นกะว่าดอกไปหาบได้ว่าดอกหาเงินให้ลือจันดอกหนอ (26)

ดีเหลือแนวว่าสู้นั้นมือนี่สมัยไทยเจริญเรื่อย (27)

สมัยไทยเจริญใหม่สมัยไทยเจริญนี้เจริญยิ่งกว่าแต่เดิม (28)

เห็นว่าสมัยไทยเจริญแล้วมีแต่แนวประยุกต์ใหม่ (29)

น้ำก็ไหลไฟก็ช่วยปกสวยแท้ปักถิ่นไทย (30)

โอหนอตั้งแต่เหนือ้นพอได้ไฟสว่างหมดทั้งสูง (31)

รัฐบาลเป็นปรับปรุงให้รุ่งเรืองขึ้นบาน (32)

เผื่อนว่าการซื้อค้าก็มีบ้างสมัยไทยพัฒนาใหม่ (33)

สมัยไทยเพิ่มก้าวไกลใช้อีกเดือนนั้นพี่น้องไอยคราวก็เป็นอยู่นาน (34)

โอหนอขอให้ฝากเงินเดือนบ้างให้รับงานเอาไว้ (35)

มรดกนั้นของไทยให้มีไว้วันนั้นคือเก่า (36)

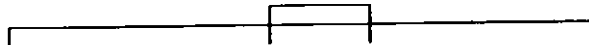
ความเป็นบวชหรือเป็นเซาบำรุงนั้นให้รักษา (37)

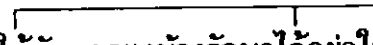
ถึงบางเป็นหมอยาหรือหมอหายเป็นหมอร้ายหรือหมอมิ (38)

ให้รักษานั้นให้ได้อย่าไร้สิ้นดอกกร้าวกราย (39)

จึ่งว่าจึ่งขอเดือนน้องอ้ายอันเขื่อนมีกะคือกัน (40)

ให้มันมานั้นรักษาประเพณีนั้นของไทยอย่าให้หายดอกเสียสิ้น (41)

 จึ่งว่าให้มีความสุขขึ้นควงจึ่งการขึ้นเงื่อโดยไกลัดกกา (42)

 อย่าให้มันดอกแงบ้งรักษาไว้อย่าให้สูญไ้อะหนอ.... (43)

การสัมผัสภายในวรรคของลำถาภาษาวบ้านนั้น มีลักษณะของการสัมผัส 2 แบบ คือการสัมผัสสระสัมผัสอักษรและการสัมผัสแบบการซ้ำคำ เนื่องจากกลอนลำผญาอ่อนนั้นเป็นลักษณะกลอนลำแบบโคลงตัน การสัมผัสคำภายในวรรคจึงมีมากน้อยไม่เท่ากัน ในบางวรรคอาจไม่มีคำสัมผัสกันคือในวรรคที่ 15 ที่ไม่พบรูปแบบการสัมผัสเลย ซึ่งการสัมผัสภายในวรรคส่วนมากที่พบจะมีมากกว่า 2 ตำแหน่งในแต่ละวรรค ตำแหน่งที่พบการสัมผัสในแต่ละวรรคไม่แน่นอน และไม่สามารถกำหนดเป็นแผนผังที่มีความชัดเจนได้

สัมผัสระหว่างวรรค

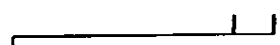
การโยงคำสัมผัสจะโยงเฉพาะคำที่สัมผัสสระและสัมผัสอักษรเท่านั้น ลักษณะการสัมผัสระหว่างวรรคของกลอนลำถาภาษาวแสดงได้ดังนี้

ญ...ไออนมุกดาหารอยู่ย่อนๆหัวดอนตาลอยู่ย่อนๆ (1)

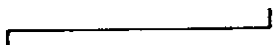
พี่น้องจั้งชั้นแหลวพ่อแม่ป้าพี่น้องนั้นเอ๋ยพี่ (2)

นาสะโนอยู่ซงซงไ้อัยใจอ้ายปประสงค์ (3)

บัดนี้จั้งชั้นแหลวนอหนออ้าย (4)

 พอแต่เหลียวนั้นเห็นหน้ายากกว่าจានั้นถาภาษาว (5)

แม่นเพิ่นอยู่นั้นแสงท้องนแห่งนั้นทางใด (6)

 สายหางเคื่องนั้นไทสงจั้งลงเดือนนั้นมาที่...(ลูกคู่) เอี้ยยะๆๆ (7)

เตี้ยวนี้จั้งชั้นแหลวนอเพิ่นว่าอ้ายผู้ใดเพิ่นชี้ข้าง (8)

จึงชมเป็นพญากระยาสมนั้นชาวนาผู้ชู้ควายนั่นก่อนเก่า...(ลูกคู่)เฮ้ยยะๆๆๆ(9)

บอกว่าบัดได้เป็นนั้นนายแล้วยาสมนาครุไทย (10)

บัดได้เป็นนั้นใหญ่แล้วยาสมน้องราษฎร (11)

ออนซอนคำโบราณเพิ่นว่าไว้ (12)

เก่าแม่น้ำสิบแม่น้ำย่อมเป็นแผ่นนั้นดินเดียว (13)

ทั้งสิบคินนั้นชาวคินจะยอเป็นนั้นคราวมี (14)

เดี๋ยวนี้เป็นผู้หงส์นั้นทำทาบหวังอ้อยตันไม้ต่ำ (15)

บ่แม่นติดนั้นแกนหลอกบ่แม่คอกแก่นแต่ (16)

บิแม่นยอนนั้นดอแต่นั้นหงส์อ้ายบ่อย่างงอย (17)

ซ...ใจ้วจ้งได้นั้นนอห้องว่าจ้งได้นั้นหนอหล่า (18)

ที่ียวพาชุนั้นมือนี้ยุคเกษตรก็ทำนา (19)

เป็นยุคการก็ศึกษาพัฒนาความรู้ (20)

คิงบ้างยุคสมัยครั้งแต่เก่าเขาพากันนั้นเกี่ยวข้าว (21)

ทำนาหว่านจำได้บ่ตั้งแต่นั้นแม่เข้าเส้าจ้งเว้าบลิ้ม (22)

สายแนวซังคนงามนั้นเกี่ยวข้าวไผเฮากะไปส่ง (23)

เดือนชุนนั้นกาเหว่าโอ้ยชุมเท่าเป็นกล่าวมา (24)

พี่น้องไปเกี่ยวข้าวเพิ่นลงกล้าตั้งแต่ว่าตั้งแต่ก็ (25)

เพิ่นกะว่าดอกไปหาบได้ว่าดอกหาเงินให้ลือจันดอกหนอ (26)

ดีหลวแนว่าสู่นั่นมือนี่สมัยไทยเจริญเรื่อย (27)

สมัยไทยเจริญใหม่สมัยไทยเจริญนี้เจริญยิ่งกว่าแต่เดิม (28)

เพิ่นว่าสมัยไทยเจริญแล้วมีแต่แนวประยุกต์ใหม่ (29)

น้ำก็ไหลไฟก็ช่วยปกสวยแท้ปักถิ่นไทย (30)

โอหนอตั้งแต่เหื่อนั้นพอได้ไฟสว่างหมดทั้งสูง (31)

รัฐบาลเป็นปรับปรุงให้รุ่งเรืองเชื่อมบาน (32)

เผิ่นว่าการซื้อค้ำก็มีบ้างสมัยไทยพัฒนาใหม่ (33)

สมัยไทยเพิ่นก้าวไกลใช้อีกเดือนพี่น้องโอ้ยคราวก็เป็นอยู่นาน (34)

โอหนอขอให้ฝากเงินเดือนบ้างให้รับงานเอาไว้ (35)

มรดกนั้นของไทยให้มีไว้นั้นคือเก่า (36)

ความเป็นบวชหรือเป็นเซาบำรุงนั้นให้รักษา (37)

คิงบางเป็นหมอยาหรือหมอหายเป็นหมอร้ายหรือหมอมิ (38)

ให้รักษานั้นให้ได้อยาไว้สิ้นดอกกร้าวกราย (39)

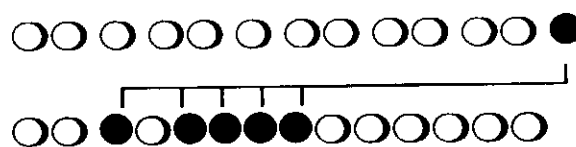
จิ้งจางจ้งขอเดือนน้องอ้ายอันเขื่อนมิกะคือกัน (40)

ให้มันมานั้นรักษาประเพณีนั้นของไทยอย่าให้หายดอกเสียสิ้น (41)

จิ้งจางให้มีความสุขขึ้นคงงั้นการขันเงื่อโดยใกล้ตกกา (42)

อย่าให้มันดอกแงบ้างรักษาไว้อย่าให้สูญโอะละหนอ.... (43)

จำนวนคำในวรรคหนึ่งๆจะมีไม่เท่ากัน อาจมีตั้งแต่ 10-18 คำ สำหรับแผนผังแสดงการสัมผัสกันระหว่างวรรคสามารถแสดงได้ดังนี้

ภาพประกอบที่ 13 แผนผังแสดงคำสัมผัสของกลอนลำตามชาว

ลักษณะคำประพันธ์ลำตามชาวเป็นกลอนลำที่มีทั้งสัมผัสนอกและสัมผัสใน ซึ่งสัมผัสระหว่างวรรคนั้น คำสุดท้ายของวรรคแรก มักสัมผัสกับคำที่ 3,5,6,7,8 ของวรรคหลังเป็นส่วนใหญ่ และพบการสัมผัสในตำแหน่งอื่นๆอีกมากมาย ในแต่ละวรรคจะมีลักษณะคำสัมผัสในที่ต่อเนื่องกัน ถึงแม้ว่าคำสัมผัสจะไม่อยู่ในตำแหน่งที่จะทำให้ท่วงทำนองของกลอนลำมีความไพเราะเท่าที่ควร นอกจากสัมผัสนอกและสัมผัสในแล้วยังพบการใช้คำแทรก(คำที่ใช้สัญลักษณ์ขีดเส้นใต้) คำเสริม(ใช้สัญลักษณ์ตัวเอียง)คำแทรกที่พบคือคำว่า โอ้ย นั่นและนั่น มีเพียง 3 คำเท่านั้น ส่วนคำเสริมที่พบมีหลายคำเช่นคำว่า โอหนอ บัดนี้ จังจ้ง เตียวนี้ และในบางวรรคมีการใช้คำเสริมถึง 2 คำในกลอนลำ เช่น

บัดนี้จังจ้งแหลวนอหนออ้าย

เตียวนี้จังจ้งแหลวนอเพิ่นว่าอ้ายผู้ใดเพิ่นชู้ช้าง

บอกว่าบัดได้เป็นนั้นนายแล้วอย่าลืมนาครุไทย

โดยส่วนใหญ่แล้วจะพบเพียงคำเดียว การใส่คำแทรกคำเสริมในวรรคเพลงนั้นไม่สามารถกำหนดรูปแบบที่แน่นอนได้ ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับหมอว่า จะเลือกใช้คำใด ตำแหน่งไหนเพื่อความเหมาะสมของทำนองลำ สำหรับจำนวนคำในแต่ละวรรคนั้นพบว่า บางวรรคมีจำนวนคำมากและบางวรรคมีจำนวนคำน้อย ซึ่งในบางวรรคเป็นลักษณะของกลอนต่อเนื่อง ที่ต้องการอธิบายเนื้อหาของวรรคนั้นๆ ให้จบความจึงมีจำนวนคำมากกว่าปกติ

3.รูปแบบของทำนองเพลงลำตามข้าว รูปแบบของทำนองเพลงลำตามข้าว จะบรรเลงโดยเครื่องดนตรีอีสานคือพิณซึ่งจะบรรเลงทำนองหลัก (กำหนดความยาว 1 รูปแบบเท่ากับ 2 ห้องเพลงของโน้ตสากลและเท่ากับ 1 วรรค)ประกอบไปด้วย 3 ส่วนคือ

1. ส่วนขึ้นต้น
2. ส่วนทำนองเดินกลอน
3. ส่วนจบ

ทำนองเพลงลำตามข้าวสามารถจัดรูปแบบของท่วงทำนองได้ดังนี้

1. ส่วนขึ้นต้น

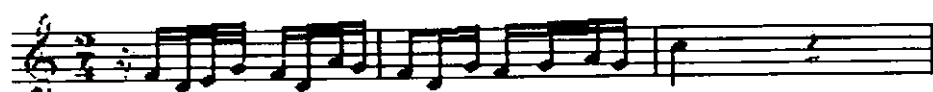

2. ส่วนทำนองเดินกลอน ลำตามข้าวมีรูปแบบทั้งหมด 27 รูปแบบ

- รูปแบบที่ 1.

- รูปแบบที่ 2.

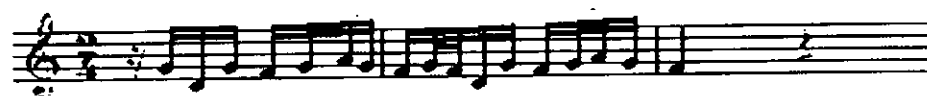
- รูปแบบที่ 3.

- รูปแบบที่ 4.

- รูปแบบที่ 5.

- รูปแบบที่ 6.

- รูปแบบที่ 7.

- รูปแบบที่ 8.

- រូបແບບທີ່ 9.

- រូបແບບທີ່ 10.

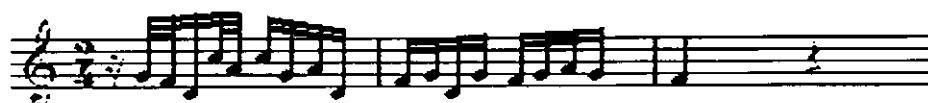
- រូបແບបທີ່ 11.

- រូបແបបທີ່ 12.

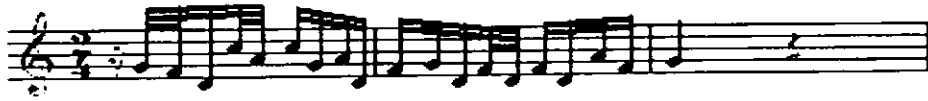
- រូបແបបທີ່ 13.

- រូបແបបທີ່ 14.

- រូបແບບទី 15.

- រូបແບបទី 16.

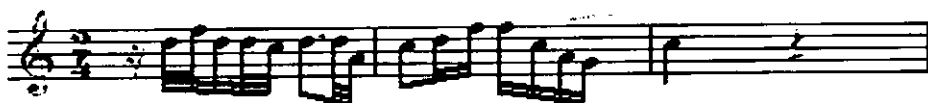
- រូបແបបទី 17.

- រូបແបបទី 18.

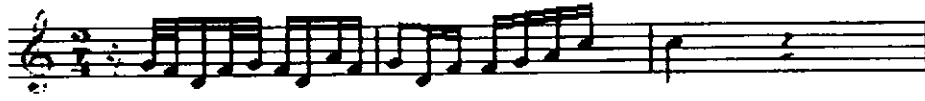
- រូបແបបទី 19.

- រូបແបបទី 20.

- រូបແບບທີ່ 21.

- รูปแบบที่ 27.

3. ส่วนทำนองจบ

ทำนองขึ้นต้นและทำนองจบนั้นโดยส่วนใหญ่แล้วจะใช้เวลาไม่เกิน 12 ห้องเพลง ส่วนในรูปแบบของทำนองเดินกลอนพบรูปแบบทั้งหมด 27 รูปแบบ และมีการนำแต่ละรูปแบบ มาบรรเลงซ้ำ (กำหนดความยาว 1 รูปแบบเท่ากับ 2 ห้องเพลงของโน้ตสากลและเท่ากับ 1 วรรค)ซึ่งสามารถอธิบายดังนี้

รูปแบบการซ้ำทำนอง

- รูปแบบที่ 1 ลูกตกเสียง ฟา ซอล เร ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 1 ในวรรคที่ 1,28
- รูปแบบที่ 2 ลูกตกเสียง ฟา ฟา ฟา โด พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 2 ในวรรคที่ 2,13,49,55
- รูปแบบที่ 3 ลูกตกเสียง เร โด เร โด พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 3 ในวรรคที่ 3,31,46,56
- รูปแบบที่ 4 ลูกตกเสียง เร ฟา ฟา ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 4 ในวรรคที่ 4,7,15,19,63
- รูปแบบที่ 5 ลูกตกเสียง ฟา ฟา ฟา ฟา ไม่พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 5
- รูปแบบที่ 6 ลูกตกเสียง ฟา โด ฟา ซอล ไม่พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 6
- รูปแบบที่ 7 ลูกตกเสียง ฟา โด เร โด พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 7 ในวรรคที่ 8,18,29,35,38,41,64

- รูปแบบที่ 8 ลูกตกเสียง เร โด เร ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 8 ในวรรคที่ 9,25,26,32,39,42,68
- รูปแบบที่ 9 ลูกตกเสียง ฟา โด ลา ฟา ไม่พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 9
- รูปแบบที่ 10 ลูกตกเสียง ฟา โด เร ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 10 ในวรรคที่ 11,61,70
- รูปแบบที่ 11 ลูกตกเสียง ฟา ซอล ฟา ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 11ในวรรคที่ 12,48
- รูปแบบที่ 12 ลูกตกเสียง โด โด เร โด พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 12 ในวรรคที่ 14,59
- รูปแบบที่ 13 ลูกตกเสียง โด ฟา ฟา ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 13 ในวรรคที่ 16,23,27
- รูปแบบที่ 14 ลูกตกเสียง ฟา โด ฟา โด พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 14 ในวรรคที่ 17,34,45,52,67
- รูปแบบที่ 15 ลูกตกเสียง โด ฟา ฟา ซอล พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 15 ในวรรคที่ 20,32,33,40,43,62,69
- รูปแบบที่ 16 ลูกตกเสียง ฟา โด โด โด ไม่พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 16
- รูปแบบที่ 17 ลูกตกเสียง เร โด โด ฟา ไม่พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 17
- รูปแบบที่ 18 ลูกตกเสียง ฟา โด ฟา เร ไม่พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 18
- รูปแบบที่ 19 ลูกตกเสียง เร โด ฟา โด ไม่พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 19
- รูปแบบที่ 20 ลูกตกเสียง เร ฟา โด ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 20 ในวรรคที่ 35,36,47,50,53,57,60,65,72
- รูปแบบที่ 21 ลูกตกเสียง ฟา ซอล ฟา โด พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 21ในวรรคที่ 36,37,54,58,66,73
- รูปแบบที่ 22 ลูกตกเสียง ฟา ซอล เร โด พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 22 ในวรรคที่ 30,65
- รูปแบบที่ 23 ลูกตกเสียง เร ฟา ซอล ฟา ไม่พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 23
- รูปแบบที่ 24 ลูกตกเสียง ลา ฟา ฟา โด ไม่พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 24
- รูปแบบที่ 25 ลูกตกเสียง โด ฟา ฟา โด ไม่พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 25
- รูปแบบที่ 26 ลูกตกเสียง เร ฟา ฟา ซอล ไม่พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 26
- รูปแบบที่ 27 ลูกตกเสียง เร ฟา เร ฟา ไม่พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 27

รูปแบบที่พบการซ้ำท่วงทำนองคือรูปแบบที่ 3,4,7,8,14,15,20,21 ในแต่ละครั้งที่นำรูปแบบเดิมมาใช้ จะมีการแปรท่วงทำนองเพื่อให้มีลักษณะของท่วงทำนองที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น กำหนดไว้เพียงเสียงของลูกตกที่เหมือนกัน ส่วนรูปแบบที่พบเพียงครั้งเดียวคือ รูปแบบที่ 5,6,9,16,17,18,19,23,24,25,26,27 เนื่องจากรูปแบบของท่วงทำนองที่พบเพียงครั้งเดียวนั้นส่วนใหญ่อยู่ในช่วงท้ายของเพลงเป็นลักษณะของการลงจบ ซึ่งการกำหนดลูกตกให้มีความแตกต่างออกไปเพื่อสร้างสีสันและเอกลักษณ์ให้กับบทเพลง ให้มีความแตกต่างจากเพลงอื่นๆ

4. จังหวะและลีลาการเดินกลอน ลำดวนชาวเป็นกลอนลำที่กล่าวถึงเรื่องทั่วไปของสังคมหรือสภาพแวดล้อมรอบๆตัว วิถีชีวิต การกินอยู่ การเกี่ยวพาราสีกันในกลอนลำ ฉะนั้นลีลาในการเดินกลอนจึงมีหลากหลาย เช่น สนุกสนาน หยอกล้อ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของหมอลำเป็นสำคัญว่าจะใส่เทคนิคลีลาการร้อง ให้มีความสนุกสนานได้มากน้อยแค่ไหนจะได้อธิบาย(กำหนดความยาวของทำนองเมื่อหยุดร้อง ถือเป็นหนึ่งวรรค)ดังนี้

วรรคแรกเป็นวรรคเกริ่นเพื่อนำเข้าสู่เนื้อเรื่องในกลอนลำ ว่าต่อไปจะกล่าวถึงอะไร ซึ่งเป็นเทคนิคของหมอลำในการสร้างความสนใจกับผู้ฟังให้ติดตาม ไม่ว่าจะกลอนติดกันเป็นช่วงยาวๆ ซึ่งในคำขึ้นต้นของการเกริ่นใช้คำเสริมคือคำว่า โอ้หนอตรงกับเสียงโน้ตคือเสียง - - รฟ รฟ เป็นลักษณะการร้องแบบใช้สำเนียงพื้นบ้าน ในคำว่าโอ้นั้นมีการผันเสียงจากเสียงเร ไปเสียงฟา เช่นเดียวกันกับคำว่าหนอ ซึ่งเป็นลักษณะที่พบมากในเพลงพื้นบ้านอีสาน ในท่ายวรรคที่มีลูกเอื้อนซึ่งหมอลำแต่ละคนมีเทคนิคเฉพาะตัว เมื่อร้องจบวรรคที่ 1 หมอลำจะหยุด 1 ห้องครึ่งซึ่งทำนองบรรเลงก็จะบรรเลงไปเรื่อยๆ

วรรคที่ 2 ใช้คำเสริมขึ้นต้นคือคำว่า พี่น้อง ตรงกับโน้ตเสียง - - ลต ด คำว่าพี่มีการผันเสียงจากเสียงลาขึ้นไปเสียงโดลักษณะคล้ายกับคำขึ้นต้นวรรคที่ 1 เมื่อจบวรรคที่ 2 หมอลำหยุด 3 ห้องครึ่ง ทั้งนี้การกำหนดความยาวของการหยุดในแต่ละครั้งขึ้นอยู่กับความเหมาะสมที่หมอลำจะเป็นผู้กำหนด

วรรคที่ 3 เป็นลักษณะการเดินกลอนแบบต่อเนื่องซึ่งจะมีความยาว 7 ห้องครึ่งซึ่งมากกว่าการเดินกลอนปกติ ที่จะร้องเพียง 5 ห้องครึ่ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะกลอนลำในวรรคนั้น หากมีความหมายที่สอดคล้องเกี่ยวเนื่องกัน หมอลำมักจะนำมาร้องผูกกันเป็นวรรคเดียวเพื่อไม่ให้เกิดความหมายของกลอนลำคลาดเคลื่อน สำหรับในวรรคที่ 3 นี้ มีการร้องลูกคู่ซึ่งเป็นเอกลักษณ์อีกอย่างหนึ่งของลำผญาย่อยหัวดอนตาล จะร้องในท่ายวรรคหลังจากหมอลำร้องจบ ว่า เฮ้ยยะๆ เฮ้ย...ยะ เช่นเดียวกับในวรรคที่ 4 เป็นการสร้างสีสันและเพิ่มความสนุกสนานน่าสนใจให้กับการแสดงมากขึ้น

ส่วนวรรคที่ 5 ถึงวรรคที่ 11 เป็นการเดินกลอนเข้าสู่เนื้อหาของกลอนลำ ในวรรคที่ 6 มีการสอดแทรกคำสุภาษิตโบราณว่า “ แก้วแม่น้ำสิบแม่น้ำ ย่อมรวมเป็นแผ่นดินเดียว ” ซึ่งหมายความว่า ไม่ว่าแม่น้ำจะมีกี่

สาย ไหลมาจากแหล่งใดก็เป็นแม่น้ำที่รวมผืนแผ่นดินไทยไว้เป็นผืนเดียวกัน ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะอีกประการ ของลำผญาย่อยหัวดอนตาลที่มักจะสอดแทรกคำคม สุภาษิตไว้ เพื่อให้แง่คิดเตือนใจ

วรรคที่ 8 ถึงวรรคที่ 15 กล่าวถึงการประกอบอาชีพของชาวบ้านนาสะโนคือทำนา และกล่าวถึงสภาพทั่วไปของสังคมไทย ซึ่งนอกจากจะมีลักษณะท่งทำนองในการลำแล้ว ยังสอดแทรกลักษณะการพูดไว้ในวรรคที่ 8 ว่า ยุคเกษตรก็ทำนา เป็นการเปลี่ยนรูปแบบทำนองร้องไม่ให้ซ้ำซากจนเกินไป

วรรคที่ 16 เป็นลักษณะกลอนที่มีความหมายต่อเนื่องฉะนั้นจึงทำให้การเดินกลอนยาวกว่าปกติ คือ 8 ห้องครึ่ง ในลำผญาย่อยจะไม่มีการกำหนดกฎเกณฑ์ในกลอนลำตายตัว เนื่องจากการคิดกลอนลำเป็นไปโดยปฏิภาณไม่มีการท่องจำไว้ก่อน จึงสามารถเลื่อนไหลให้สั้นหรือยาวกว่าปกติได้

วรรคจบของลำตามข้าว ในวรรคจบของลำผญาย่อยหัวดอนตาล ที่เป็นรูปแบบแต่เดิมนั้นจบโดยใช้คำว่าโฮละหนอ ซึ่งเป็นคำที่บอกให้รู้ว่าจบกลอนลำ หมอพินหรือหมอแคนก็จะดำเนินทำนองไปอีก 4 ถึง 10 ห้องเพลงแล้วแต่ความเหมาะสมแล้วจึงทอดลง

ลำผญาย่อยหัวดอนตาลมีความเป็นอิสระในการใช้คำ บางวรรคคำมากก็จะร้องแบบต่อเนื่องให้หมดความ ซึ่งในแต่ละห้องเพลงจะกำหนดจำนวนคำเท่าๆกันเป็นส่วนมาก ในกรณีที่มีคำร้องน้อยนอกจากจะเพิ่มโดยการใส่คำแทรกคำเสริมแล้ว การร้องในจังหวะยก จังหวะย่อ หรือจังหวะตกเพียงคำเดียวหรือพยางค์เดียว ก็ช่วยให้การดำเนินกลอนในวรรคนั้นๆมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

5. ความสัมพันธ์ระหว่างทำนองร้องและทำนองบรรเลง (ความยาวของคำร้องเมื่อหยุดในแต่ละครั้งเท่ากับ 1 วรรค) ความสัมพันธ์ของทำนองร้องและทำนองบรรเลงในลำตามข้าวชาวบ้าน แบ่งได้ 2 ประเภท คือ

1. ทำนองร้องและทำนองบรรเลงใช้ลูกตกเสียงเดียวกัน
2. ทำนองร้องและทำนองบรรเลงไม่ใช้ลูกตกเสียงเดียวกันเดียวกัน

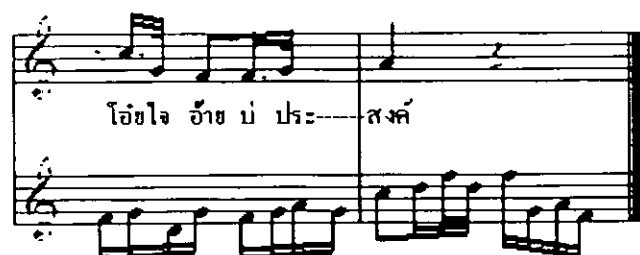
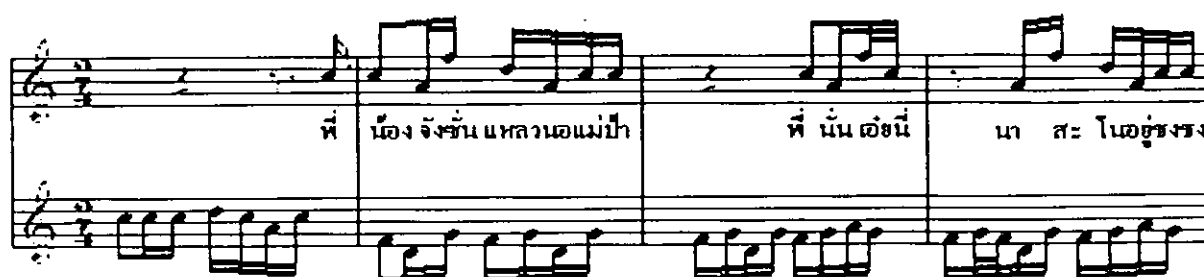
ซึ่งในลำผญาย่อยหัวดอนตาลนั้น สามารถกำหนดความสัมพันธ์ของทำนองร้องและทำนองบรรเลงได้ว่า หากลูกตกของทำนองร้องและทำนองบรรเลงไม่ตรงกันในห้องที่ 1 หรือห้องที่ 2 จะต้องมีลูกตกเสียงเดียวกันในห้องที่ 3 หรือห้อง ที่ 4 ซึ่งหมายความว่า ทำนองร้องและทำนองบรรเลงในแต่ละวรรค จะต้องมิตำแหน่งที่ใช้เสียงลูกตกร่วมกัน อย่างน้อย 1-2 ตำแหน่งใน 1 วรรค ลักษณะของทำนองร้องและทำนองบรรเลงลำตามข้าวชาวบ้าน ไม่พบวรรคใดที่ทั้งทำนองร้องและทำนองบรรเลงดำเนินไปคนละทิศทางโดยไม่มีตำแหน่งที่ใช้ลูกตกร่วมกันเลย

1. ทำนองร้องและทำนองบรรเลงใช้ลูกตกเสียงเดียวกัน ลูกตกของทำนองร้องและทำนองบรรเลงโดยส่วนใหญ่ตกในเสียงเดียวกัน ทำนองร้องและทำนองบรรเลงที่ใช้ลูกตกเสียงเดียวกันประกอบด้วยวรรคที่ 1,4,5,6,8,9,10,12,14,17 ตัวอย่างความสัมพันธ์ระหว่างทำนองร้องและทำนองบรรเลงที่ดำเนินไปในทิศทางเดียวกันในวรรคที่ 1

สังเกตได้ว่าลูกตกของทำนองร้องและทำนองบรรเลงส่วนใหญ่มีลูกตกเสียงเดียวกัน ในคำขึ้นต้นว่า โอหนอ ทำนองร้องและทำนองบรรเลงกำหนดเสียงไว้ตรงกันคือเสียง ฟา ถัดมาคือคำว่ามุกดาหานั้น เป็นการออกเสียงโดยใช้ลักษณะสำเนียงท้องถิ่น จากปกติที่จะต้องออกเสียงให้สอดคล้องกับทำนองบรรเลงคือเสียงฟา ซึ่งเป็นเสียงตรงไม่ออกสำเนียง จึงต้องผันเสียงลงไปตามสำเนียงซึ่งตรงกับเสียงเร ถัดมาคือคำว่า อยู่ย่อนๆ หัวดอนดาล อยู่ย่อนๆ ทั้งทำนองร้องและทำนองบรรเลงใช้ลูกตกเสียงเดียวกัน

2. ทำนองร้องและทำนองบรรเลงไม่ใช้ลูกตกเสียงเดียวกัน คือลูกตกของทำนองร้องและทำนองบรรเลงส่วนใหญ่ไม่ได้ตกในเสียงเดียวกัน ซึ่งลักษณะดังกล่าวพบในวรรคที่ 2,3,7,11,13,15,16,18,19

สังเกตได้ว่าในวรรคที่ 2 มีตำแหน่งที่ลูกตกของทำนองร้องและทำนองบรรเลงใช้ลูกตกเสียงเดียวกันเพียง 1 ตำแหน่ง เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างทำนองร้องและทำนองบรรเลงให้คงอยู่ ในคำขึ้นต้นว่า ฟีน้องทำนองร้องใช้ลูกตกเสียงโด ส่วนทำนองบรรเลงใช้ลูกตกเสียงฟา ซึ่งหากจะกำหนดเสียงร้องให้ตรงกับลูกตกของทำนองบรรเลงคือใช้เสียงฟาเช่นกัน นอกจากจะเป็นคำร้องที่ไม่ได้สำเนียงภาษาถิ่นแล้ว ยังทำให้ขาดความไพเราะอย่างมาก เช่นเดียวกับการออกเสียงคำว่า จังชั้นแหลว นอแม่ป้า ฟีนั่นเอ๋ยฟีนาสะโนอยู่ซงซง และบ่ประสงค์ ซึ่งหากขับร้องตามท่วงทำนองบรรเลงจะทำให้สำเนียงภาษาถิ่นผิดเพี้ยนไป

ลำไห่วัครู เป็นกลอนลำที่มีมานาน และเป็นกลอนลำที่ใช้เริ่มต้นก่อนการแสดงทุกครั้ง ถือเป็นการคาราวะ รำลึกนึกถึงบุญคุณครูบาอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ในด้านการแสดง ซึ่งกลอนลำนี้เมื่อนำมาเทียบเสียงกับระดับเสียงสากลตรงกับบันไดเสียง Dm สำหรับการกำหนดระดับเสียงนั้นส่วนใหญ่คำนึงถึงความสะดวกของผู้ขับร้อง ในกรณีที่หมอลำฝ่ายหญิงและฝ่ายชายขับร้องต่อกันโดยมิได้ขึ้นต้นใหม่ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาบันไดเสียงที่เหมาะสมในการขับร้องของทั้งสองฝ่าย ซึ่งลำผญาย่อยหัวดอนตาลนั้น เมื่อมีการขับร้องแบบต่อเนื่องโดยหมอลำฝ่ายหญิงเป็นผู้เริ่มก่อนจะไม่มีการหยุดหรือเปลี่ยนบันไดเสียงใหม่ ผู้ที่ร้องต่อจะต้องปรับระดับเสียงในการขับร้องให้ได้ ซึ่งเป็นความสามารถของหมอลำ ที่ต่างฝ่ายต่างต้องคุ้นเคยและขับร้องต่อกันได้เป็นอย่างดี ส่วนในกรณีที่หมอลำฝ่ายหญิงและหมอลำฝ่ายชาย ไม่ได้ร้องกลอนต่อกันจึงจะสามารถหาระดับเสียงตามความต้องการของตนเองได้

ลำไห่วัครู

ญ....ไธหนอละจั่งว่าสาธุเคื้อฉั่นชียอมอน้อม
 จอมคุณนั้ทุกสิ่งให้มาสิงเสกซ้อนยามข้าสิว่ากลอน
 เคียวนี่ขออย่าได้เคื้อร่อนในบ่วงนั้กลอนถาม
 ให้มันงามนั้ดาคเนบาดห่าสำยีนฟือน
 เป็นว่าจิงหะสำหรับฟือนคอนเดินนั้เห็นย่าง
 อย่าสู่คాయ่าสู่ท้างสมองข้าให้เลื่อนไหล
 เคียวนี่คุณพระจอมไครแก้ววไว้นั้ใส่ส่อง
 เป็นกระบองนั้ส่องให้บาดล่ำแกกสำวกลอน
 บอกว่าคุณอิศวรอยู่บนฟ้าเมขลาให้เหลิงล้ำ
 ธรณีนั้หน้าคหน้าสียอไว้นั้ใส่เศียร

หมอลำนางบ่ได้ประมาทม้างมานรดาคุณ
 มีแต่ยอแยงยกอยู่สู่วันแลงเขา
 บอกว่ากับทั้งบิดาเจ้ามารดาท่านทั้งคู่
 ขอให้มาช่วยอยู่บาศยามข้าสืโวยล้า
เตี๋ยวนีให้เสียงคีนันเลิศล้ำเสียงม่วนนันเสียงใส
 ได้มาลำนันในงานสงเสริมหนอวันนี้....

ช....จั่งได้ข้าจะยอนันมือไว้คุณอาจารย์นันสาก่อน
 ให้เอ็งฮู้ฮู้เซ่งแซให้เห็นบ้านันชูลี้
 มือนีสิบนิ้วเป็นนันดอกไม้ต่างธูปเจ้าเทียนทอง
 สองมือฮอนันหันลัดจากสุริย์เทียนทอง
 โอหนอยกขึ้นมานันเหนือคิ้วคุณอาจารย์ผู้สอนสั่ง
 อย่าให้ผิดเจ้าพลาดพลั้งไถ่หลังทามาม่อน
 บัดว่าดูข้าสำนันแล้วฟ่อนขอให้ฮ่อนเจ้าน้อยหน่าย
 คนทั้งหลายผู้มาฟังให้เซยชมเจ้ายอย่อน
 นีแหลวมันสมองดอกข้าข้างให้ไหลมอย่ามื่อ่ง
 ขอให้เป็นแล้วดังอังกักบ้านันมีเสียง
 จั่งว่าจในนันมือนีเสียงบ่ดีให้มาเลิงเสียงบ่เลิงให้มาสอย
 ให้มาชอยนันชำน้อยให้เสียงบ้านันเลื่อนไหล
 แคนเอ๋ยขอให้เสียงนันของข้าคือเสียงการเวก
 คือดังจักจั่นทองซีเหมือนทางของฮอน
 คีแหลวขอให้ดังเจ้าจันจขึ้นชื่อเจ้าลือเสียง
 ทั้งสำเนียงและบทกลอนให้อ้องฮืออย่าข้าขาด
 จั่งว่าย่านเขาถามอย่าข้าข้าอันทางกลอนให้เลื่อนไหล
 อย่าชุมมีและกลอนเบี่ยอันกลอนข้าก็ว่าล้า
 ดีแล้วจั่งว่าคุณแล้วข้าข้ามีเรื่องแง่หลายกระแส
 ได้โลมานันชมแซวไถ่นันมันใส
 โอหนอคนทั้งหลายผู้มาน้อมถนอมตนให้ตั้งอยู่
 รูปลักษณ์เป็นเจ้านอกใหม่ให้เสียงใสเป็นสองถาม....

(คำแทรกคือคำที่ใช้สัญลักษณ์ขีดเส้นใต้ คำเสริมคือคำที่ใช้สัญลักษณ์ตัวเอียง)

1. ความหมายของลำไ้วัศคือการการวาระครูบาอาจารย์ให้มาช่วยสิ่งสถิต ในยามที่วักกลอนโต้ตอบกันก็อย่าให้ต้องอับจนให้สมองคิดกลอนเลื่อนไหลไปอย่าได้ติดขัด เวลารำฟ้อนก็ขอให้งดงามจับตาผู้ชม ขอคุณพระอิศวร คุณบิดามารดาช่วยปกป้องรักษายามที่แสดง

2. ลักษณะคำประพันธ์ ลำผญาย่อยหัวตอนดาลเป็นเพลงพื้นบ้านของชาวไทยอีสานฉะนั้นการกำหนดรูปแบบลักษณะโครงสร้างของคำประพันธ์ว่าเป็นกลอนแปด ร่าย ฉันท์ ที่แน่นอนตายตัวนั้นค่อนข้างยาก เนื่องจากเพลงพื้นบ้านแสดงโดยชาวบ้าน การประพันธ์คิดเลือกสรรคำมาใช้ให้สละสลวยนั้นจึงไม่ค่อยมี ส่วนใหญ่มีความหมายที่ตรง อาจสอดแทรกแง่คิดคติเตือนใจไว้ในกลอนลำ แต่ในลักษณะคำประพันธ์ของลำไ้วัศครูนั้น เป็นที่น่าสังเกตว่าคำที่ใช้มักมีความหมายที่ลึกซึ้ง เลือกใช้คำได้ไพเราะมีการใส่คำแทรกคำเสริมอย่างมีรูปแบบ คำแทรกที่ปรากฏในลำไ้วัศครูคือคำว่า นั้น นั้น เจ้า โอ้ย ละ ส่วนคำเสริมที่พบคือ โอหนอ ดีแล้ว จังได้ มือนี่ บัดว่า นี่แหลว จังว่า เตี้ยวนี้ บอกว่า หมอลำ เป็นว่า ฯลฯ คำเสริมที่พบมีมากมายหลายคำเป็นคำที่หมอลำเลือกนำมาใส่ในกลอนลำได้อย่างไพเราะ ส่วนสัมผัสในวรรคและสัมผัสระหว่างวรรคนั้นจะได้อธิบายดังนี้

สัมผัสภายในวรรค

การสัมผัสภายในวรรคสามารถแบ่งลักษณะของการสัมผัสคำเป็น 2 ประเภท

- 1.สัมผัสสระและสัมผัสอักษร
- 2.สัมผัสโดยการซ้ำคำ

โดยกำหนดว่าลักษณะการสัมผัสสระและสัมผัสอักษรแทนสัญลักษณ์ด้วยตัวหนา การสัมผัสโดยการซ้ำคำแทนสัญลักษณ์โดยใช้ตัวเอียง

- ญ...ไ้หนอละจังว่าสาธุเต๋อฉันชียอมอน้อม (1)
- จอมคุณนั้นทุกสิ่งให้มาสิงเสกซ้อนยามข้าสืว่ากลอน (2)
- เตี้ยวนี้ขออย่าได้เดือดร้อนในบ่วงนั้นกลอนถาม (3)
- ให้มันงามนั้นตาคนบาดห่าสำอินฟ้อน (4)
- เป็นว่าจังหะลำหรือฟ้อนตอนเดินนั้นเห็นย่าง (5)

อย่าสู้อายอย่าสู้ข้างสมองข้าให้เลื่อนไหล (6)

เดี๋ยวนี้คุณพระจอมไตรแก้วแววไว้นั้นใสส่อง (7)

เป็นกระบองนั้นส่องให้บาดล้าแก่กล่าวกลอน (8)

บอกว่าคุณอิศวรอยู่บนฟ้าเมฆลาให้เหลิงล้า (9)

ทรนนั้นนาคน้ำสียอไว้นั้นใสเดียว (10)

หมอลำนางบิได้ประมาทม้างมานรดาคุณ (11)

มีแต่ยอแยงยกอยู่สู่วันลงเขา (12)

บอกว่กับทั้งบิดาเจ้ามารดาท่านทั้งคู่ (13)

ขอให้มาช่วยอยู่บาคยามข้าสืโวยล้า (14)

เดี๋ยวนี้ให้เสียงตีนนั้นเลิศล้ำเสียงม่วนนั้นเสียงใส (15)

ได้มาลำนันในงานส่งเสริมวันนี้.... (16)

ซ....จ้ได้ข้าจะยอนันมือไว้คุณอาจารย์นั้นสาก่อน (17)

ให้เอ็งอู้แซงแซให้เห็นบ้านันซุไล่ (18)

มือนีลืบนัวเป็นน้นดอกไม้อันต่างรูปเจ้าเทียนทอง (19)

สองมือยอนนั้นหล่นหลุดจากสุริย์เทียนทอง (20)

โอหนอยยกขึ้นมานั้นเหนือคิ้วคุณอาจารย์ผู้สอนสั่ง (21)

อย่าให้ผิดเจ้าพลาดพลั้งโง่ยหลังตามาม่อน (22)

บัดว่าดูข้าสำนัแล้วฟ่อนขอให้อ่อนเจ้าหนอยหน้าย (23)

คนทั้งหลายผู้มาฟังให้เซยชมเจ้ายอย่อน (24)

นี้แหลวมันสมองดอกข้าข้างให้ไหลมาอย่ามีอั้ง (25)

ขอให้เป็นแล้วดั่งอ่างทักข้านั้นมีเสียง (26)

จึ่งว่าในนั้นมือนี้เสียงบดี้ให้มาเลิงเสียงบเลิงให้มาสอย (27)

ให้มาชอยนั้นขำน้อยให้เสียงข้านั้นเลื่อนไหล (28)

แคนเอ่ยขอให้เสียงนั้นของข้าคือเสียงการเวก (29)

คือคังจักจั่นทองซีเหมือนทางของออน (30)

ดีแหลวขอให้ดังเจ้าจั่นขึ้นชื่อเจ้าลือเสียง (31)

ทั้งสำเนียงและบทกลอนให้อ้องฮืออย่าช้าขาด (32)

จึ่งว่าย่านเขาถามอย่าช้าช้าอันทางกลอนให้เลื่อนไหล (33)

อย่าชู้มีและกลอนเบี่ยงอันกลอนข้าก็ว่าล้ำ (34)

ดิแล้วจ้งว่าคุณแล้วข้าข้ามีเรื่องแง่หลายกระแส (35)

ได้โลมานั้นชมแซวโอ้ยนั้นมันใส (36)

โอหนอคนทั้งหลายผู้มาน้อมถนอมคนให้ตั้งอยู่ (37)

รูปลักษณะเป็นเจ้านอกใหม่ให้เสียงใสเป็นสองถาม.... (38)

ลักษณะการสัมผัสภายในวรรคของลำไ่วรรคส่วนใหญ่พบมากกว่า 1 ตำแหน่ง และเป็นการสัมผัสสระสัมผัสอักษร มากกว่าการสัมผัสแบบซ้ำคำ สำหรับตำแหน่งในการสัมผัสลำไ่วรรคพบคำที่สัมผัสกันตั้งแต่คำแรกจนถึงคำสุดท้าย จึงไม่สามารถกำหนดตำแหน่งที่แน่นอน ในการเขียนแผนผังลักษณะการสัมผัสคำภายในวรรคได้ ลำไ่วรรคพบวรรคที่ไม่มีคำสัมผัสเลยคือวรรคที่ 19,24,31 และพบว่าลักษณะของคำเสริมที่เพิ่มเข้ามาในแต่ละวรรค มีบทบาทในการทำให้คำแต่ละวรรคมีคำสัมผัสคล้องจองเพิ่มขึ้น

สัมผัสระหว่างวรรค

ลักษณะการสัมผัสระหว่างวรรคของกลอนลำไ่วรรคแสดงได้ดังนี้

ญ....โอ้หนอละจ้งว่าสาธุเด้อฉันชียอมอน้อม (1)

จอมคุณนั้นทุกสิ่งให้มาสิงเสกซ้อนยามข้าสิว่ากลอน (2)

เดี๋ยวนี้ขออย่าได้เคียดรอนในบ่วงนั้นกลอนถาม (3)

ให้มันงามนั้นตาคนบาดท่าลำยีนพื่อน (4)

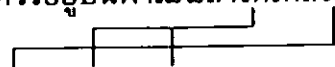
เป็นว่าจ้งหะสำหรับพื่อนตอนเดินนั้นเห็นอย่าง (5)

อย่าสู้ออย่าสู้อ้างสมองข้าให้เลื่อนไหล (6)

เดี๋ยวนี้คุณพระจอมไตรแก้วแววไว้นั้นใสส่อง (7)

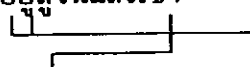
เป็นกระบองนั้นส่องให้บาดลำแก้กล่าวกลอน (8)

บอกว่าคุณอิศวรอยู่บนฟ้าเมฆลาให้เหลิงลำ (9)

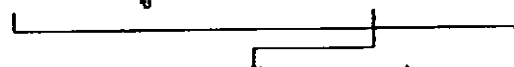

 ธรรมเนียมค้ำน้ำสียอไว้นั้นใส่เศียร (10)

หมอลำนางบ่ได้ประมาณมังมานรดาคุณ (11)

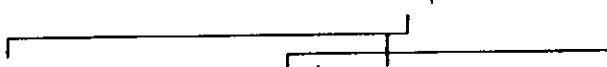
มีแต่ยอแยงยกอยู่สู่วันแสงเขา (12)

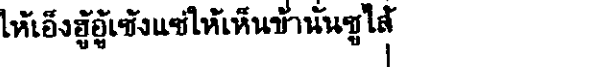

 บอกว่ากับทั้งบิดาเจ้ามารดาท่านทั้งคู่ (13)

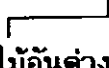
ขอให้มาช่วยอยู่บาดยามข้าสิโวยลำ (14)

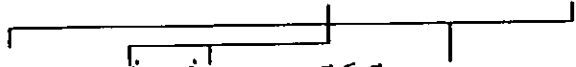

 เตียวนี้ให้เสียงดินนั้นเลิศล้ำเสียงม่วงนนั้นเสียงใส (15)

ได้มาลำนันในงานสงเสริมวันนี้.... (16)

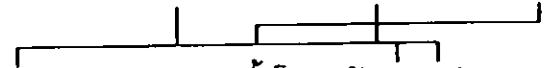

 ช....จ้งได้ข้าจะยอนันมือไว้คุณอาจารย์นั้นสาก่อน (17)

 ให้เอ็งสู้แข่งแซ่ให้เห็นช้านั้นชูใส่ (18)

 มือนี่สิบนิ้วเป็นน้นดอกไม้อันต่างรูปเจ้าเทียนทอง (19)

 สองมือขอนันหันลดจากสุริย์เทียนทอง (20)

โอหนอยกขึ้นมานั้นเหนือคิ้วคุณอาจารย์ผู้สอนสั่ง (21)

 อย่าให้ผิดเจ้าพลาดพลั้งโอ้ยหลังทามาม่อน (22)

บัดว่าดูข้าลำนันแล้วพื่อนขอให้อ่อนเจ้าหน้อยหน่าย (23)

คนทั้งหลายผู้มาฟังให้เชยชมเจ้าย่อยอน (24)

นี้แหลวมันสมองดอกข้าข้างให้ไหลมาอย่ามีอั้ง (25)

ขอให้เป็นแล้วดังอ้างทักข้าันมีเสียง (26)

จึ่งว่าๆในันมีมือนี้เสียงบตีให้มาเลิงเสียงบเลิงให้มาสอย (27)

ให้มาชอยนันชำน้อยให้เสียงข้าันเลื่อนไหล (28)

แคนเอ่ยขอให้เสียงนันของข้าคือเสียงการเวก (29)

คือดังจักจั่นทองซีเหมือนทางของออน (30)

ดีแหลวขอให้ดังเจ้าจันๆขึ้นชื่อเจ้าลือเสียง (31)

ทั้งสำเนียงและบทกลอนให้อ้องฮืออย่าข้าขาด (32)

จึ่งว่าย่านเขาถามอย่าข้าข้าอันทางกลอนให้เลื่อนไหล (33)

อย่าชุมมีและกลอนเบี่ยอันกลอนข้าก็ว่าล้ำ (34)

ดีแล้วจึ่งว่าคุณแล้วข้าข้ามีเรื่องแง่หลายกระแส (35)

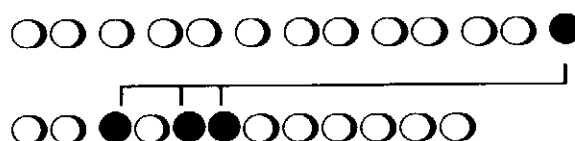
ได้โลมานันชมแซวโอ้ยนันมันใส (36)

โอहनอคนทั้งหลายผู้มาน้อมถนอมคนให้ตั้งอยู่ (37)

รูปลักษณะเป็นเจ้านอกใหม่ให้เสียงใสเป็นสองถาม....

(38)

ลำไหว์ครูเป็นกลอนลำที่ประพันธ์ขึ้นอย่างไพเราะ มีทั้งสัมผัสนอกและสัมผัสในแม้จะกำหนดเป็นรูปแบบแผนผังของคำประพันธ์ที่ชัดเจนไม่ได้ แต่ก็พอกำหนดได้ว่าสัมผัสภายในวรรคที่พบนั้น ส่วนใหญ่เป็นวรรคที่ขึ้นต้นด้วยคำเสริม ส่วนสัมผัสระหว่างวรรคนั้นส่วนใหญ่ที่พบเป็นสัมผัสระหว่างคำสุดท้ายของวรรคที่หนึ่งสัมผัสกับคำที่ 3, 5 และคำที่ 6 ของวรรคที่ 2 เป็นส่วนใหญ่

ภาพประกอบที่ 15 แผนผังแสดงคำสัมผัสของกลอนลำไหว์ครู

จากแผนผังที่แสดงคำสัมผัสของลำไหว์ครูเป็นลักษณะของการสัมผัสส่วนใหญ่ที่พบ ซึ่งนอกจากลักษณะดังกล่าวที่แสดงในแผนผังยังมีคำสัมผัสในตำแหน่งอื่นๆอีก เช่น คำแรกของวรรคที่ 30 สัมผัสกับคำที่ 10 และ 12 ของวรรคที่ 31 ในแต่ละวรรคนั้นบางวรรคจะมีคำมากบางวรรคจะมีคำน้อย เนื่องมาจากการเพิ่มหรือตัดคำแทรกคำเสริมในแต่ละวรรค สำหรับโครงสร้างของบทกลอน ในส่วนขึ้นต้นจะเป็นการกล่าวเกริ่นเริ่มต้นการไหว์ครู ส่วนที่เป็นเนื้อเพลงจะดำเนินเนื้อหาของกลอนในลักษณะการไหว์ครูบูชาคุณครู ขอพรจากครูบาอาจารย์ ส่วนท้ายเพลงหรือส่วนจบเป็นการให้พรหรือการแสดงความคิดเห็นที่ได้มาแสดงในครั้งนี้

3.รูปแบบของทำนองเพลงลำไหว์ครู

1. ส่วนทำนองขึ้นต้น

2. ส่วนทำนองการเดินกลอนที่พบมีทั้งหมด 26 รูปแบบ (ในที่นี้จะกำหนดชื่อรูปแบบ โดยเรียงลำดับต่อจากคำถามข่าว)ดังนี้

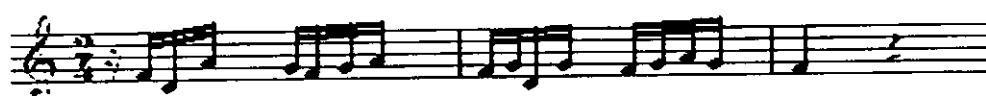
- รูปแบบที่ 28

- รูปแบบที่ 29

- รูปแบบที่ 30

- รูปแบบที่ 31

- รูปแบบที่ 32

- รูปแบบที่ 33

- รูปแบบที่ 34

- รูปแบบที่ 35

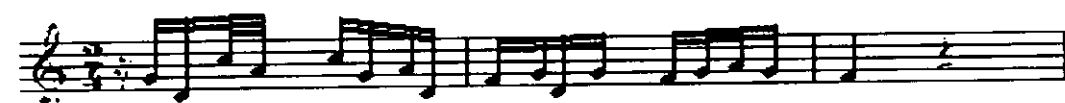
- รูปแบบที่ 36

- รูปแบบที่ 37

- รูปแบบที่ 38

- รูปแบบที่ 39

- รูปแบบที่ 40

- รูปแบบที่ 41

- รูปแบบที่ 42

- รูปแบบที่ 43

- รูปแบบที่ 44

- รูปแบบที่ 45

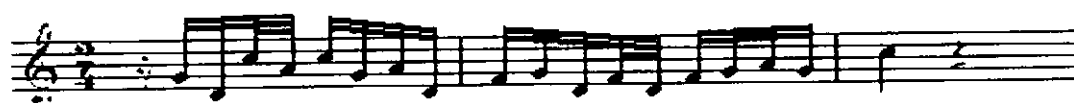
- รูปแบบที่ 46

- รูปแบบที่ 47

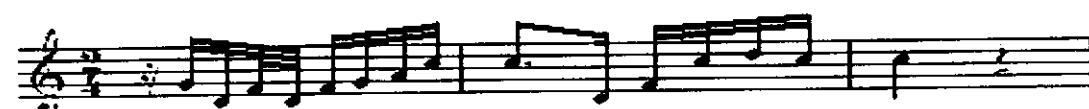
- รูปแบบที่ 48

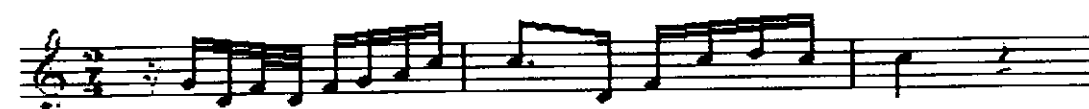
- รูปแบบที่ 49

- รูปแบบที่ 50

- รูปแบบที่ 51

- รูปแบบที่ 52

รูปแบบที่ 53

3. ส่วนทำนองจบ

ส่วนขึ้นต้นและส่วนจบเป็นท่วงทำนองที่ค่อนข้างตายตัว โดยการกำหนดลูกตกของวรรคเพลง เอาไว้ อาจมีการเปลี่ยนแปลงบ้างคือเทคนิคการบรรเลงของนักดนตรีแต่ละคน หมอลำและหมอแคนจะขับร้องและบรรเลงไปพร้อมๆกัน ทำนองขึ้นต้นถือเป็นเอกลักษณ์ที่สื่อถึงความเป็นลำผญา悠悠หัวดอนตาล จังหวะที่กระชับสนุกสนานไม่เยิ่นเย้อ ในส่วนจบเป็นลักษณะของการบรรเลงล้อกับเสียงร้อง เมื่อต้องการลงจบหมอลำจะร้องทวนซ้ำในประโยคสุดท้ายเพื่อเป็นการบอกให้รู้ว่าจบเพลงแล้วส่วนการบรรเลงจะบรรเลงจบที่หลัง และเมื่อจะลงจบนักดนตรีจะบรรเลงทวนซ้ำในวรรคสุดท้ายเช่นกัน รูปแบบท่วงทำนองบรรเลงที่พบทั้งหมด 26 รูปแบบ(ในที่นี้จะกำหนดชื่อรูปแบบ โดยเรียงลำดับต่อจากลำถามข้าว)พบรูปแบบการซ้ำทำนองระหว่างบทเพลง 13 รูปแบบดังนี้

รูปแบบการซ้ำทำนอง

- รูปแบบที่ 2 ลูกตกเสียง ฟา ฟา ฟา โด พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 2 ในวรรคที่ 26,64
- รูปแบบที่ 3 ลูกตกเสียง เร โด เร โด พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 3 ในวรรคที่ 8,47
- รูปแบบที่ 5 ลูกตกเสียง ฟา ฟา ฟา ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 5 ในวรรคที่ 5,10,13,29,57
- รูปแบบที่ 7 ลูกตกเสียง ฟา โด เร โด พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 7 ในวรรคที่ 2,7,23,42,46,50,53,55
- รูปแบบที่ 8 ลูกตกเสียง เร โด เร ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 8 ในวรรคที่ 3,24,35,38,43,48,51,56,59

- รูปแบบที่ 10 ลูกตกเสียง ฟา โด เร ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 10 ในวรรคที่ 16
- รูปแบบที่ 13 ลูกตกเสียง โด ฟา ฟา ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 13 ในวรรคที่ 19,22,36,44,49,52,60
- รูปแบบที่ 14 ลูกตกเสียง ฟา โด ฟา โด พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 14 ในวรรคที่ 4,17,31,32,45
- รูปแบบที่ 16 ลูกตกเสียง ฟา โด โด โด พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 16 ในวรรคที่ 14,20,34,37
- รูปแบบที่ 20 ลูกตกเสียง เร ฟา โด ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 20 ในวรรคที่ 33,41,54,63
- รูปแบบที่ 25 ลูกตกเสียง โด ฟา ฟา โด พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 25 ในวรรคที่ 39
- รูปแบบที่ 26 ลูกตกเสียง เร ฟา ฟา ซอล พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 26 ในวรรคที่ 66
- รูปแบบที่ 27 ลูกตกเสียง เร ฟา เร ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 27 ในวรรคที่ 67

นอกจากนี้ยังมีการซ้ำรูปแบบท่วงทำนองในบทเพลงอีก 2 รูปแบบคือ

- รูปแบบที่ 32 ลูกตกเสียง ฟา โด ฟา ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 32 ในวรรคที่ 12,15,18
- รูปแบบที่ 37 ลูกตกเสียง ฟา โด ฟา - พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 37 ในวรรคที่ 30,58,61

ในลำไห่วรรณนี้พบรูปแบบการซ้ำทำนองคือรูปแบบที่ 5,7,8,13,14,16,20 ซึ่งรูปแบบการซ้ำทำนองที่พบมากในลำตามข้าวเช่นกัน ส่วนในลำไห่วรรณพบรูปแบบที่ไม่มีการซ้ำทั้งหมด 14 รูปแบบคือรูปแบบที่ 28,33,35,36,39,41,42,44,45,48,49,50,51,52,53 ซึ่งรูปแบบที่ไม่พบการซ้ำทำนองที่พบส่วนใหญ่อยู่ในช่วงจบเพลงเช่นเดียวกับลำตามข้าว จึงทำให้ทำนองจบมีท่วงทำนองที่แตกต่างไปจากทำนองบรรเลงเพื่อให้รู้ว่าจบเพลง

4. จังหวะและลีลาการดำเนินทำนองลำ จังหวะและลีลาในการดำเนินทำนองของหมอลำแต่ละคนนั้นมีเทคนิคที่แตกต่างกันออกไปแล้วแต่ความสามารถเฉพาะตัวของหมอลำแต่ละคนซึ่งจะแสดงลักษณะจังหวะลีลาการดำเนินทำนองโดยผู้วิจัยได้กำหนดรายละเอียดของทำนองร้องและทำนองบรรเลง คือ การกำหนดความยาวของวรรคเพลงให้ดูจากทำนองร้องว่าเมื่อใดที่หยุดร้องถือเป็นการสิ้นสุดในแต่ละวรรคเพลง

การดำเนินทำนองลำในวรรคที่ 1 มีการใช้คำเสริม คือ คำว่า โอหนอ เพื่อเสริมให้ท่วงทำนองร้องมีความไพเราะสละสลวยมากยิ่งขึ้น การขับร้องโดยสังเกตจากการบันทึกโน้ตทำให้ทราบว่าจังหวะตกของการร้องกลอนลำไหว้ครูวรรคที่ 1 อยู่ที่จังหวะยกและจังหวะตกตรงห้องสลับกันไป ซึ่งลูกตกในแต่ละห้องจะมี เสียงฟา เร โด ลา ในบางตำแหน่งใช้คำร้องสองพยางค์แต่ใช้เสียงในการร้องมากกว่าสองเสียง เช่น ในคำร้องที่ว่า จังว่าสาธุเด้อ คำว่า ซุเด้อมีการใช้โน้ตถึง 3 เสียง คือ เสียง ดลฟ - และคำว่า เสกซ้อนใช้โน้ต 3 เสียงเช่นกัน คือ เสียง ดลร - ซึ่งเป็นลักษณะการออกสำเนียงพื้นถิ่นของชาวดอนตาล เมื่อหมอลำผญาร้องจนจบวรรคที่หนึ่งทำนองจะหยุด 2 ห้องครึ่งโน้ตสากลและเท่ากับ 5 ห้องเพลงเมื่อเทียบเป็นโน้ตไทย ในระหว่างที่หยุดร้องทำนองดนตรีก็จะบรรเลงไปเรื่อย ๆ

การดำเนินทำนองในวรรคที่ 2 มีการใช้คำเสริมคือคำว่า เตี้ยวนี้ ในวรรคที่ 2 นี้พบลูกตกเพียง 3 เสียงฟา เร โด ใช้เสียงตามสำเนียงพื้นบ้าน 2 ตำแหน่งคือคำว่า เตือดร้อน ใช้เสียง ดลด - และในตำแหน่งก่อนหมดวรรคเพลง คำว่า ยืนพื่อน ใช้โน้ตเสียง - ซ - พร ซึ่งเสียง ฟา เป็นเสียงเริ่มต้นและเสียงเรเป็นเสียงสิ้นสุดและเป็นลักษณะการใช้ลูกคอเอื้อนผันเสียงให้ลงตามเสียงที่ต้องการ เมื่อร้องหมดวรรคหมอลำจะหยุดร้อง 1 ห้องครึ่งหรือเท่ากับ 3 ห้องเพลง เมื่อเทียบเป็นโน้ตไทย

คำเสริมที่พบในวรรคที่ 3 ใช้คำว่า เป็นว่า ในวรรคที่ 3 นี้พบลักษณะพิเศษของลำผญาย่อยหัวดอนตาลอีกประการหนึ่งคือ ลักษณะกลอนพูดหรือกลอนอ่าน ซึ่งท่วงทำนองในการร้องนั้นเป็นลักษณะการพูดสอดแทรกเข้ามาในทำนองร้อง คือ ดอนเดินเหินย่าง ตรงกับโน้ตเสียง - - ดฟ - ดล - ซึ่งในวรรคที่ 3 นี้พบลูกตก 4 เสียงคือเสียงโด เร ฟา และเสียงลา ซึ่งเสียงลาเป็นเสียงที่ไม่ปรากฏในวรรคที่ 2 เมื่อร้องจนจบวรรคที่ 3 หมอลำจะหยุด 1 ห้องครึ่งของโน้ตสากลหรือเท่ากับ 3 ห้องเพลงเมื่อเทียบกับโน้ตไทย

จากวรรคที่ 4 ถึงวรรคที่ 7 พบคำเสริมคือคำว่า เตี้ยวนี้ บอกว่า หมอลำ ซึ่งในการเลือกใช้คำเสริมนั้นเป็นไปตามเทคนิคเฉพาะของหมอลำผญาย่อย ท่วงทำนองการร้องของวรรคที่ 4 ถึงวรรคที่ 7 คล้ายกันคือมีจังหวะยกและจังหวะตกของทำนองร้องสลับกันไป เสียงของลูกตกที่พบคือ เสียงฟา เร โด ลา เป็นที่น่าสังเกตว่า เสียงซอลที่พบในวรรคที่ 1 ซึ่งเป็นวรรคเริ่มต้นแล้วในวรรคอื่นๆไม่ปรากฏลูกตกเสียงซอลอีกเลย

ในวรรคที่ 8 พบคำเสริมคือคำว่าเดียนี่และในวรรคที่8 พบรูปแบบของทำนองร้องที่แตกต่างคือ การร้องซ้ำทวนเนื้อร้องเดิมในวรรคสุดท้ายคือคำว่า ส่งเสริมนี้วันนี่ร้องซ้ำกันสองครั้ง ซึ่งตรงกับโน้ตเสียง - -ลด ลฟ -ร - -ลด ลฟ -ร ซึ่งในวรรคจบนี้สังเกตได้ว่าทำนองร้องจะตกที่จังหวะตกท้ายห้อง เมื่อหมดลำผญาย่อฝ่ายหญิงร้องจบหมดลำฝ่ายชายจึงร้องโต้ตอบโดยเมื่อหมดลำฝ่ายหญิงร้องจบแล้ว ทำนองดนตรีจะบรรเลงไปอีก4ห้องครึ่งของโน้ตสากลหรือเท่ากับ 9 ห้องเมื่อเทียบกับโน้ตไทยซึ่ง ท่วงทำนองนี้เป็นทำนองที่ใช้ในการเชื่อมต่อท่วงทำนองให้ไหลเลื่อนไปเมื่อเทียบกับโน้ตไทยคำร้องจะเข้ามาในห้องที่10 หรือห้องที่ 5 ของโน้ตสากล

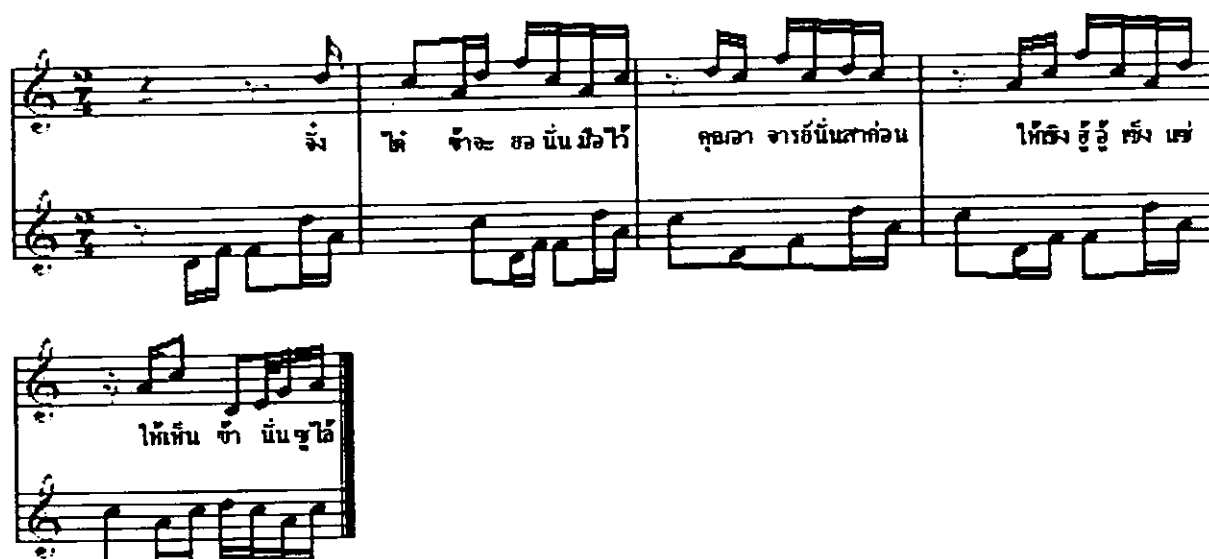
คำเสริมที่พบในวรรคที่ 9 คือคำว่าจิ้งใต้ วรรคที่9 นี้พบลักษณะของกลอนพูดหรือกลอนอ่านอีกหนึ่งตำแหน่งคือคำว่า คุณอาจารย์นั้นสาก่อนแล้วจึงต่อด้วยทำนองร้อง ซึ่งตรงกับเสียงโน้ต - ฟพร ดรด - ในวรรคที่ 9 พบลูกตกเพียง 3 เสียงคือ เสียงโด ฟา เร ลักษณะเสียงลูกตกส่วนใหญ่ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากเมื่อเปลี่ยนจากหมอลำฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายชายการลำผญาย่อหัวดอนดาลจะไม่มี การเปลี่ยนบันไดเสียงให้ตรงกับเสียงของหมอลำแต่ละคน จะต้องร้องในบันไดเสียงเดิมตั้งแต่ต้นจนจบ กลอนลำ

วรรคที่10ถึงวรรคที่14 มีลีลาในการดำเนินทำนองที่คล้ายกันพบลูกตกเสียงโด เร ฟา และมีการร้องแบบใช้ลูกตกกล่อมเสียงหรือสำเนียงในการร้องเป็นภาษาถิ่น เช่น ในวรรคที่10 ช่วงท้ายวรรคคือคำว่า จากสุรีย่เทียนทองคำ ทิเียนทองตรงกับโน้ต - -ฟ ชร ซึ่งเสียงซอลและเสียงเร เป็นเสียงที่ร้องกล้ำกันโดยใช้เสียงจาก ซอล ไป เร และคำว่าทอง ในวรรคที่11 ส่วนท้ายวรรคเช่นกันคือคำว่าโอ้ยหลังทามา ม่อนคำว่า มาม่อนตรงกับโน้ต - - ฟ ชรซึ่งเป็นลักษณะการกล้ำกันของเสียงเหมือนกับวรรคที่10

ในวรรคที่12ถึงวรรคที่19 มีลักษณะท่วงทำนองการร้องที่คล้ายกัน โดยมีการเอื้อนเสียงลงในท้ายวรรค เมื่อหมดลำร้องจบในแต่ละวรรคจะหยุดร้อง การหยุดนั้นจะหยุดในจำนวนห้องเพลงที่ไม่เท่ากัน อาจเป็น 1ห้อง 3ห้อง 5ห้อง จนถึง 9 ห้องในกรณีที่เป็นาร้องต่อกลอนกันระหว่างหมอลำฝ่ายหญิงและหมอลำฝ่ายชายเป็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งในการหยุดแต่ละครั้งจะหยุดเป็นจำนวนกี่เพื่อหมอลำจะสามารถเดินกลอนเข้าสู่ทำนองหลักโดยไม่ขัดหรือคร่อม

5. ความสัมพันธ์ระหว่างทำนองร้องและทำนองบรรเลง ทำนองร้องและทำนองบรรเลงที่ใช้ลูกตกเสียงเดียวกันคือวรรคที่ 3,6,7,9,10,11,12,13,14,19 ซึ่งลูกตกของทำนองร้องทำนองบรรเลงใช้ลูกตกเสียงเดียวกันเป็นส่วนใหญ่

ตัวอย่างความสัมพันธ์ระหว่างทำนองร้องและทำนองบรรเลงที่ดำเนินไปในทิศทางเดียวกันในวรรคที่ 9

จากตัวอย่างทำนองร้องและทำนองบรรเลงวรรคที่ 9 พบว่า ทำนองร้องความยาว 4 ห้องครึ่งส่วนใหญ่ใช้ลูกตกเสียงเดียวกัน คำขึ้นต้นว่า จิ้งได้ทำนองร้องใช้ลูกตกเสียงโดซึ่งเป็นเสียงเดียวกับทำนองบรรเลงและในบทร้องถัดมาก็เช่นกันทั้งทำนองร้องและทำนองบรรเลงใช้ลูกตกเสียงเดียวกันจนถึงในบทร้องว่าให้ฮิงฮู้ คำว่าฮู้เป็นคำที่ออกสำเนียงภาษาถิ่นจึงมีการผันเสียงร้องเพื่อความไพเราะในการออกเสียงพื้นถิ่นเสียงของทำนองร้องจึงต่างจากทำนองบรรเลงและในคำว่า อย่าฮู้ไล่ก็เช่นกันคำว่า ไล่ก็มีการผันเสียงร้องตามสำเนียงท้องถิ่นเช่นกัน แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นความสัมพันธ์ของทำนองร้องและทำนองบรรเลงโดยส่วนใหญ่จะมีเสียงลูกตกเสียงเดียวกัน

ตัวอย่างความสัมพันธ์ของทำนองร้องและทำนองบรรเลงที่ไม่ใช้ลูกตกเสียงเดียวกันในวรรคที่ 1

ทำนองร้องและทำนองบรรเลงที่ไม่ใช้ลูกตกเสียงเดียวกันในลำไห่วรรคประกอบด้วย วรรคที่ 1,2,4,5,15,16,17,18 ซึ่งลูกตกของทำนองร้องและทำนองบรรเลงส่วนใหญ่ไม่ได้ตกในเสียงเดียวกัน

จากตัวอย่างพบว่าในคำที่เป็นภาษาอีสานหรือต้องออกสำเนียงพื้นถิ่น เช่นคำว่าเตอ จังว่า มักเป็นคำที่จะต้องผันเสียงร้องให้ตรงกับสำเนียงพื้นถิ่น และในวรรคที่ 1 นี้พบลักษณะของกลอนพูด ลักษณะของการพูดก็จะพูดเป็นสำเนียงพื้นถิ่นเช่นกัน คือคำว่าจอมคุณนั้นทุกสิ่ง เมื่อเป็นลักษณะของกลอนพูดการกำหนดเสียงของทำนองร้องและทำนองบรรเลงให้สัมพันธ์กันจึงเป็นเรื่องยาก แต่ถึงแม้ว่าทิศทางการดำเนินทำนองส่วนใหญ่จะไม่ไปในทิศทางเดียวกัน แต่ก็ยังมีตำแหน่งของลูกตกบางจุดที่ยังทำให้ทำนองร้องและทำนองบรรเลงไม่แตกแยกออกจากกันโดยสิ้นเชิง การที่ทำนองร้องและทำนองบรรเลงใช้เสียงลูกตกไม่ตรงกันนั้น เนื่องมาจากการผันเสียงให้ตรงกับสำเนียงท้องถิ่น แต่เมื่อบรรเลงและขับร้องต่อไป ลูกตกของทำนองร้องและทำนองบรรเลงจะต้องใช้เสียงลูกตกเสียงเดียวกันเช่นเดิม

ลำดอนตาล เป็นกลอนลำที่เก่าแก่บทหนึ่งของลำผญาอยุธยาตอนกลาง สำหรับลำดอนตาลนี้ใช้บันไดเสียง Dm เช่นเดียวกับลำถามข่าวชาวบ้านและลำไห่วรรคเนื่องจากเป็นการลำโต้ตอบกันระหว่างหมอลำฝ่ายหญิงและหมอลำฝ่ายชาย ลำดอนตาลเป็นกลอนลำที่เล่าเรื่องราวของดอนตาล สภาพความเป็นอยู่และสะท้อนภาพชีวิตของชาวดอนตาล

ลำดอนตาล

ญ...โอ้หนอแค้นแค้นนั้นใหม่ ๆ สมัยไทยเจริญเคย

หนอแม่เพิ่นว่าไทยเจริญแล้วอย่าลืมนานนั้นมุลเก่า

วัฒนธรรมตั้งแต่เข้ารักษาไว้อย่าสูญได้....(ลูกคู่)

โอ้หนอพากันอนุรักษ์ไว้อันชิ้นหมี่หรือแพรไหม

มรดกนั้นของไทยสร้างใหม่นั้นแพรด้าม

คนงามให้มันงามคือเข้ามุลของเฮาอย่าให้เสื่อม

อย่าให้สูญอย่าให้เขามุลเค้าตั้งแต่เดิม

เดี๋ยวนี้เพิ่นว่าสูนั้นมือนี่หลงลืมลายผ้าสร้าง

บ้านทองลิมแล้วบ่ขออันนั้นปีแคน

แฟนเฮ้ยเจ้าผู้ผู้นั้นแค้นชังมาแล่นนำสมัย

พากันหลงมอเดอร์ไซค์โดยเล่าลิมฮานม้า

เดี๋ยวนี้คิดฮอดเต้หนอนอปียามมีบุญคุ้มวัดป่า

ผู้บ่าวไปนั้นขี่ม้าผู้สาวทำนั้นอยู่ผาม

คนงามพินว่าตั้งนั้นแต่กึ่งขึ้นมีนั้นลายหงส์
 ผู้สาวลงนั้นไปวัดกะเบี่ยงแพลายน้อย
 เห็นว่าผู้บ่าวลงนั้นไปเล่นกะถือแค้นทั้งปี
 คักอิหลีเดื่อแม่ป้าสมัยกึ่งนั้นเก่าเฮา
เดี๋ยวนี้ผู้สาวลงนั้นคำข้าวผู้บ่าวเป่านั้นแค้นเลาะ
 มันลดเหมาะนั้นในหูตั้งแต่ปางนั้นคราวก็
 เห็นว่าคกมาถึงนั้นเดือนยี่เห็นมีการนั้นลงช่วง
 พวงลาสินนั้นจั้นๆโคฮันเฮาผู้บ่าวเสียง
 โอหนอพวกผู้บ่าวนั้นชาน้อยก็เสพค้อยซุงแค้น
 สุดสะแนนลำผญาอันส่งมาซนคมบ้าน....

คาหวานผู้บ่าวจั้นนั้นลำเตยเสียงเลี้ยๆนั้นเลาะช่วง
 ผู้สาวเตรียมไว้ทากัไยมาแม่ผู้บ่าวจั้น
เดี๋ยวนี้ผู้บ่าวว่านั้นสามชานครั้นว่าเป็นผญา
 อ้ายเป่าแค้นมาหาคำคินวันนี้
เดี๋ยวนี้ใจประสงค์นั้นนำเจ้าจะลงเื่อนให้หมาเท่า
 ครั้งบ่มักบ่ฮักเจ้าบมาเว้าให้เมื่อยชา...

ไอหนอซังผู้สาวก็เลยว่าอย่ามาตีแถลงเว้า
 เอาเล้ามาจักดอกเทื่ออ้ายจักบ่ถือกอ
 เทื่อเจ้ายอบ่ถือฟองมันสิเลี้ยวนั้นใส่มีอ
เดี๋ยวนี้เป็นจั้งซี้ดอกพืน้องสมัยเก่าอย่าลิมได้
 ได้รถไถออย่าลิมควายได้ซี้เกงอย่าลิมม้า
 บอกว่าไปเห็นแสงนั้นไฟฟ้าอย่าลิมนาละลิมหอง
 กินข้าวสารลิมข้าวกลองอย่าลิมน้องจ้ายผญา
 ไอหนออย่าลิมหลาอย่าลิมอ้าวไหมหมอนกระดังฮ้อน
 โบราณสอนนั้นสั่งไว้ให้เฮาฟาวนั้นดาวคิน....

ซ...จั้งไค่ฟ้าเอี้ยฟ้านั้นออมอวน
 ทานผู้ไคนั้นอยากฮวนให้มาคอนคาลเอย
 คนฟังว่าจั้งไค่นั้นหนอน้องว่าจั้งไค่นั้นหนอหล้า
 ให้มาฟังนั้นเจ้าสาประวัติคอนนั้นคาลเก่า
 ประวัติคอนคาลนั้นแต่เก่าให้จำไว้อย่าลิม
 ผิว่าคำสิไคนั้นกล่าขานประวัติเก่านั้นลิมคา

นังพิรานั้นทาสุตั้งแต่คราวบางก็
 โอหนอมีชาวกินรีพอนกินรอนมันพวกพา
 อพยพนั้นโยกย้ายไปหาตั้งถิ่นฐาน
 โอหนอบอกว่าครั้งนั้นแรกนั้นอันชื่อว่าเมืองอุบล
 คนมามีนั้นภัยพาลระว่างกันดอกนั้นแล้ว
 โอหนอเมืองอุบลดอกมันแห้งมันแลงงายกะอดคอยาก
 ยากน้ำกินและน้ำใช้ไยหาได้กะบ่มี
 จังชันไล่ชาอดดอกชาติอันคันชอยทางอยู่
 อยู่บ่มีนั้นความสุขสิอยู่ไปบ่มีได้
 นี่แหละก็เลยเหลือดอกใจแท้นทั้งแปดดอกทั้งหาน
 ได้ห้าปีดอกเตื่อท่านเพิ่นพาราษฎรเหงาไยเดินเรื่องแนบ่ถอย
 จังว่ากินรีนั้นน้อยอันพ่อพันธ์กินรอน
 เสาะตามคอนออกริมโขงก็ยามยาวชวยอย
 นี่แล้วเลยกอช้านนั้นถึงแล้วก็เลยก่อดอกทำแคว
 คว่าไปทางดอกเมืองลาวดอกแนนอนตอนนี่
 จังได้จ้อจึงไปอาศัยอยู่เมืองลาวนั้นดังว่า
 ชื่อบ้านดงนั้นสี่าจำไว้เดอนั้นพี่น้องคนชื้องชูฟัง
 คิงบางจังว่าไปนั้นอยู่ยังอันใดอยู่ดอกพ่อ
 จังว่าสาวดอกเมืองคุก็ขาดแคลนเจ้ายังน้ำ
 มีปัญหาเจ้าดำพ่อความเจ็บตายและป่วย
 นี่แหละก็เลยหนีนั้นสาหลบหนีดอกจากแป้ว
 คิงบ้างก็จึงหนีดอกจากแล้วดงสี่าดอกจังว่า
 มาเน่เดอดอกพี่น้องชื่อนี้กำเจ้าห่างเมือง
 จังว่ามานั้นถึงบ้านอันภูมิภาคถี่ๆ
 ถึงเมืองภูมาเจดีย์เหลียวลงมานั้นฝั่งน้ำ
 ไยล่ำห้วยนั้นแม่โขงชันๆแน
 เห็นคอนอยู่กลางน้ำซึ่งมางามนั้นเกินอ่าน
 มีคันดาลนั้นอีกด้วยอันสวยแท้สว่างาม
 โอหนอดอนนั้นเกิดอยู่กลางน้ำ
 งามสง่านั้นสุขสมกินรีบ่สุขสมจมน้ำเขาๆ
 โอหนอกกตาลมีอยู่หกตันอันสมใจอยากไปอยู่

พาสุมุทระกะโทษเจ้ากะเลยเว้าดอกว่าดี
 นี่แหละกะเลยที่นั่นที่นั่นมาอยู่ดอกเมืองไทย
 มาอาศัยดอกดินดอนเจ้าดอนไทยดอกใกล้น้ำ
 พากันขุดดอกแก่นเสาดอนตาลนี้ห่างจากฝั่ง
 พากันตั้งนั้นชื้อบ้านขนานไว้ดอกใส่นา
 โอหนอบ้านดอนตาลดอกเขาเอ็นเชิญผู้ฟังให้มาแบ่ง
 สร้างอีกแ่งนั้นเบิกเชิงอุดมด้วยแต่สิ่งของ
 คือว่าวัดก็สร้างนั้นขึ้นแล้วชื้อวัดท่าหนองดอนตาล
 บ่ทานน่านเป็นอำเภอคอกทางหงเจ้าคนเอย
 จังว่าอำเภอในสมัยนั้นราชสมุทระเป็นผู้ว่า
 พากันเมืองพัฒนาเลยเจริญนั้นขึ้นเรื่อยไอยตามเรื่องพัฒนา
 โอหนอจังว่าอีกแล้วนอแม่ป้า
 จังว่าเมื่อนั้นพ.ศ. 2506ตกลงมานั้นปีนั้น
 หัวดอนตาลตั้งเป็นกิ่งชุมก้านั้นผู้ใหญ่บ้านกะเห็นพ้องผู้ชุมชน
 นี่แล้วเลยหารือเข้างามท่านองค์ประธานอาจารย์เอี่ยม
 หัวคิดแหลมนั้นสอดคล้องเพิ่นมองได้นั้นผู้ชวน
 พื่น้องดอนตาลเฮาเจริญแล้วเพิ่นชวนกะให้อ่าน
 ทางหรือทางกะเรียบร้อยงามแท้ห่างเฮียน
 คนงามแถวโรงเรียนกะแห่งโก
 อันโกแก่แท้วอนมาเด้อแก้วนั้นกำก่อน
 มาลากลอนใส่พี่ชายโอะละหนอ....

(คำแทรกคือคำที่ใช้สัญลักษณ์ขีดเส้นใต้ คำเสริมคือคำที่ใช้สัญลักษณ์ตัวเอียง)

1. ความหมายของลำดอนตาล ในช่วงต้นของกลอนลำที่หมอลำฝ่ายหญิงเป็นผู้ลำเนื้อหา
 ของกลอนลำกล่าวถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีแต่ดั้งเดิมของไทย เช่นการแต่ง
 กายด้วยผ้าไหม ผ้าฝ้าย เครื่องดนตรี ซอ ฆ้อง ปี่ แคน การส่งเสริมให้อนุรักษ์เครื่องดนตรีพื้นบ้านของ
 ไทยอย่าไปหลงใหลกับวัฒนธรรมสมัยใหม่ จนหลงลืมวัฒนธรรมดั้งเดิมเช่นประเพณีการลงช่วงที่หนุ่ม
 สาวชาวอีสาน มักมีโอกาสดำขลุ่ยคู่กันสร้างความสนทนสนม ประเพณีลงช่วงซึ่งจะทำการในเดือนยี่
 นั้นปัจจุบันหาชมได้ยากมาก อีกทั้งการเป่าแคนจับสาวในยามค่ำคืน วัฒนธรรมเหล่านี้นับวันจะสูญหาย
 ควรที่จะช่วยกันอนุรักษ์ไว้ ในช่วงที่เป็นเนื้อหาของลำดอนตาลคือการเล่าถึงประวัติของอำเภอดอนตาล
 ตั้งแต่เริ่มแรกของการหาชัยภูมิที่ตั้ง ต้องย้ายหาดำแหน่งที่เหมาะสมเนื่องจากในแต่ละสถานที่ขาดแคลน

น้ำบ้าง บางแห่งเกิดโรคระบาดประชาชนล้มตายเป็นจำนวนมาก จนกระทั่งมาได้ตำแหน่งที่ตั้งคือดอนตาลเช่นปัจจุบันมีการพัฒนาสร้างวัด สร้างโรงเรียนถนนเจริญขึ้นจนถึงปัจจุบัน

2. ลักษณะคำประพันธ์ ลำดอนตาลนี้มีลักษณะของการใช้คำในลักษณะของโคลงตันคือคำมากน้อยไม่เท่ากัน หากตัดคำแทรกคำเสริมออกไปแล้วมีลักษณะคล้ายกลอนแปด คำแทรกคำเสริมที่พบไม่มีลักษณะตายตัว ไม่สามารถกำหนดตำแหน่งที่แน่นอนได้ เนื่องจากลำดอนตาลเป็นกลอนลำที่เล่าถึงเรื่องราวประวัติดอนตาล ฉะนั้นการเลือกใช้คำบางครั้งไม่สามารถคำนึงการสัมผัสคล้องจองเหมือนเช่นกลอนลำอื่นๆ สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือการดำเนินเรื่องราวให้สอดคล้องกับความเป็นจริงตั้งแต่เริ่มต้นจนจบ แต่หมอลำที่มีความสามารถมักสรรหาถ้อยคำที่คล้องจองและมีสัมผัส มาใส่ในท่วงทำนองลำได้ สำหรับคำแทรกคำเสริมที่พบนั้น มีลักษณะที่แตกต่างจากลำไหว้ครูคือในลำไหว้ครูนั้นเราจะพบคำเสริม (ใช้สัญลักษณ์ตัวเอียง) เพียงหนึ่งคำในหนึ่งวรรค แต่ลำดอนตาลพบคำเสริมในหนึ่งวรรคมากกว่าหนึ่งคำ เช่น

เดี๋ยวนี้เพิ่นว่าสู่นมือนี่หลงลืมลายผ้าโสร่ง
คนงามเพิ่นว่าตั้งนั้นแต่ก็รุ่งขึ้นมีนั้นลายหงส์
คิงบางจิ้งจวไปนั้นอยู่ยังอันใดอยู่ดอกพ้อ
ไ้หนอจิ้งจวอีกแล้วนอแม่ป้า

คำเสริมที่พบนั้นเป็นการใช้แบบต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มเติมถ้อยคำในกลอนลำให้ครบถ้วนสมบูรณ์ยิ่งขึ้นสัมผัสในวรรคและสัมผัสระหว่างวรรคที่พบในลำดอนตาลมีดังนี้

สัมผัสภายในวรรค

การสัมผัสภายในวรรคสามารถแบ่งลักษณะของการสัมผัสคำเป็น 2 ประเภท

- 1.สัมผัสสระและสัมผัสอักษร
- 2.สัมผัสโดยการซ้ำคำ

โดยกำหนดว่าลักษณะการสัมผัสสระและสัมผัสอักษรแทนสัญลักษณ์ด้วยตัวหนา การสัมผัสโดยการซ้ำคำแทนสัญลักษณ์โดยใช้ตัวเอียง

ญ...ไ้หนอแก้วม่วยแก้วนั้นใหม่ ๆ สมัยไทยเจริญเออย (1)

หนอแม่เพิ่นว่าไทยเจริญแล้วอย่าลืมแนวนันมุลเก่า (2)

พัฒนธรรมตั้งแต่เข้ารักษาไว้อย่างใช้ได้....(ลูกคู่) (3)

โอหนอพากันอนุรักษณไว้อันชื่นหมี่หรือแพรไหม (4)

มรดกนั้นของไทยโสร่งไหมนั้นแพรด้าม (5)

คนงามให้มันงามคือเข้ามูลของเฮาอย่าให้เสียม (6)

อย่าให้สูญอย่าให้เขามูลเค้าตั้งแต่เดิม (7)

เดี๋ยวนี้เพิ่นว่าสุนั้นเมื่อนี้หลงลืมลายผ้าโสร่ง (8)

บ่าวบ้านทองลิมแล้วบ่ขออุ้นปีแคน (9)

แฟนเอ๋ยเจ้าผู้น้อยนั้นแค้นแค้นขังมาแล่นน้ำสมัย (10)

พากันหลงมอเดอไรไซค์โดยเล่าลิมอานม้า (11)

เดี๋ยวนี้คิดฮอดเต๋หนอนอป่ายามมีบุญคุ้มวัดป่า (12)

ผู้บ่าวไปนั้นขี่ม้าผู้สาวทำน้่อยุ่ผาม (13)

เพิ่นว่าตั้งแต่บัดนั้นตั้งแต่กึ่งขึ้นมินั้นลายหงส์ (14)

ผู้สาวลงนั้นไปวัดกะเบียงแพลายน้อย (15)

เพิ่นว่าผู้บ่าวลงนั้นไปเล่นกะถือนักแคนทั้งปี (16)

คักอิหลีเด้อแม่ป้าสมัยกันั้นเก่าเฮา (17)

เดี๋ยวนีผู้สาวลงนั้นดำข้าวผู้บ่าวเป่านั้นแคนเลาะ (18)

มันลดเหมะนั้นในหูตั้งแต่ปางนั้นคราวก็ (19)

เพิ่นว่าดกมาถึงนั้นเดือนยี่เพิ่นมีการนั้นลงช่วง (20)

พวงลาสินนั้นจั้น ๆ โดฮันเฮาผู้บ่าวเสียง (21)

โอหนอพวกผู้บาวนั้นช้าน้อยก็เสพต๋อยซุงแคน (22)

สุดสะแนนลำผญาอันส่งมาแซแควมบ้าน.... (23)

ดาหวานผู้บ่าวจั้นนั้นลำเตี้ยเสียงเลี้ย ๆ นั้นเลาะช่วง (24)

ผู้สาวเตรียมไว้ทาแกไถ่ยมาแม่ผู้บ่าวจั้น (25)

เดี๋ยวนีผู้บ่าวว่านั้นสามชานครั้งว่าเป็นผญา (26)

อ้ายเป่าแคนมาหาคำคืนวันนี้ (27)

เดี๋ยวนีใจประสงค์นั้นนำเจ้าจะลงเฮือนให้หมาเห่า (28)

ครั้งบ่มีกับอีกเจ้าบ่มาเว้าให้เมื่อยซา... (29)

โอหนอซังผู้สาวก็เลยว่อยามาตีแกลงเว้า (30)

เอาเล่ามาจักดอกเทื่ออ้ายจับบ่ถือกอก (31)

โหนบบอกว่าครั้งนั้นแรกนั้นอันชื่อว่าเมืองอุบล (48)

คนมามีนั้นภัยพาลระวังถ้ำนดอกนั้นแล้ว (49)

โหนบเมืองอุบลดอกมันแห่งมันแลงายกะอดอยาก (50)

อยากน้ำกินและน้ำใช้ไยหาได้กะบมี (51)

จ้งชั้นไล่ชาอดดอกชาติอันดันชอยทางอยู่ (52)

อยู่บมีนั้นความสุขสิอยู่ไปบมีได้ (53)

นี่แหลวกก็เลยเหลือดอกใจท้ออันทั้งแปดดอกทั้งหาน (54)

ได้ห้าปีดอกเต้อท่านเพิ่นพาราษฎรเหงาไยเงินเรื่อยแนบถอย (55)

จ้งว่ากินวันนั้นนอนน้อยอันท้อพันธกักรอน (56)

และตามดอนนอกริมโขงก็ยามยาวชวยอย (57)

นี่แล้วเลยกอช้างนั้นถึงแล้วก็เลยกอดอกทำแคว่ (58)

คว่าไปทางดอกเมืองลาวดอกแน้นอนตอนนี (59)

จ้งได้จ้อจ้งไปอาศัยรืออยู่เมืองลาวนั้นดังว่า (60)

ชื่อบ้านดงนั้นสี่ขาจำไว้เดื่อนั้นพี่น้องคนชื้อฮองซุฟ้ง (61)

คิงบางจิ้งง่าไปนั้นอยู่ยังอันใดอยู่ดอกพ่อ (62)

จิ้งง่าสาวดอกเมืองดุกีชาติแคลนเจ้ายังน้ำ (63)

มีปัญหาลำคำพ่อความเจ็บตายและป่วย (64)

นี่หลวก็เลยหนีนั้นสาหลวหนีออกจากแป้ว (65)

คิงบ้างก็จิ้งหนีออกจากแล้วคงสี่ชาติดอกจิ้งง่า (66)

มานั้นแต่ดอกที่น้องซิทนี่กำเจ้าห่างเมือง (67)

จิ้งง่ามานั้นถึงบ้านอันภูมิภาคที่ๆ (68)

ถึงเมืองภูมาเจติย์เหลียวลงมานั้นฝั่งน้ำ (69)

โอ้ยลำห้วยนั้นแม่โขงชัน ๆ แน่ (70)

เห็นคอนอยู่กลางน้ำซึ่งมางามนั้นเกินอ่าน (71)

มีต้นตาลนั้นอีกด้วยอันสวยแท้สง่างาม (72)

โอหนอดอนนั้นเกิดอยู่กลางน้ำ (74)

งามสง่านั้นสุขสมกินรีปสุขสมจอมบ่เขาๆ (75)

โอหนอกกตาลมีอยู่ทุกต้นอันสนใจอยากไปอยู่ (76)

พาสมุทรกะโทษเจ้ากะเลยเว้าดอกว่าดี (77)

นี่แหละกะเลยที่นั่นที่นี้หนีมายู่ดอกเมืองไทย (78)

มาอาศัยดอกดินดอนเจ้าดอนไทยดอกใกล้น้ำ (79)

พากันขุดดอกแก่นเสาดอนดาลนี้ห่างจากฝั่ง (80)

พากันตั้งนั้นซื้อบ้านขนานไว้ดอกใส่นา (81)

โอहनอบ้านดอนดาลดอกเขาเอ็นเชิญผู้ฟังให้มาแบ่ง (82)

สร้างอีกแรงแง้นเบิกเชิงอุดมด้วยแต่สิ่งของ (83)

คือว่าวัดก็สร้างนั้นขึ้นแล้วซื้อวัดท่าหนดอนดาล (84)

บ่ทานน่านเป็นอำเภอดอกทางหงเจ้าคนเอย (85)

จั่งว่าอำเภอในสมัยนั้นราชสมุทรเป็นผู้ว่า (86)

พาบ้านเมืองพัฒนาเลยเจริญนั้นขึ้นเรื่อยไอยตามเรื่องพัฒนา (86)

โอहनอจั่งว่าอีกแล้วนอแม่ป้า (87)

จั่งว่าเมื่อนั้นพ.ศ. 2506ตกลงมานั้นปีนั้น (88)

หัวดอนดาลตั้งเป็นกิ่งชุมก้านั้นผู้ใหญ่บ้านกะเห็นพ้องผู้ชู้คน (89)

นี่แล้วเลยหารือเข้างามทำนองค์ประธานอาจารย์เอี่ยม (90)

หัวคิดแหลมนั้นสอดคล้องเพ้นมองได้นั้นผู้ชูแนว (91)

พี่น้องตอนดาลเฮาเจริญแล้วเพ้นชูแนวกะให้อ่าน (92)

ทางหรือทางกะเรียบร้อยงามแท้ห่างเขียน (93)

คณงามแถวโรงเรียนกะแห่งโกอันโก่แก่แท้สวน (94)

มาเด้อแก้วนั้นกำก่อนมาล้ากลอนใส่พี่ชายโอละหนอ.... (95)

สัมผัสภายในวรรคของลำดอนตาลที่พบส่วนใหญ่ จะมี 1-3 ตำแหน่ง ใน 1 วรรค จำนวนคำในแต่ละวรรคของลำดอนตาลมีตั้งแต่ 10-18 คำ เนื่องจากลำดอนตาลเป็นกลอนลำที่กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของดอนตาล ลักษณะของกลอนลำเป็นแบบการเล่าเรื่องราว ฉะนั้นจึงพบคำที่สัมผัสค่อนข้างน้อย วรรคที่ไม่พบคำสัมผัสเลยคือวรรคที่ 15, 16, 47, 63, 64, 74, 80, 83 ซึ่งในกลอนลำดอนตาลนี้ไม่สามารถกำหนดแผนผังคำสัมผัสภายในวรรคที่มีความชัดเจนได้ เนื่องจากคำสัมผัสนั้นกระจัดกระจายไปในตำแหน่งต่าง ๆ

สัมผัสระหว่างวรรค

ญ...โอ้หนอแก้วแอ่แก้วนั้นใหม่ ๆ สมัยไทยเจริญเอ๋ย (1)

หนอแม่เพ้นว่าไทยเจริญแล้วอย่าลืมแนวนันมุลเก่า (2)

วัฒนธรรมตั้งแต่เข้ารักษาไว้อย่าชู้ไล่....(ลูกคู่) (3)

โอหนอพากันอนุรักษ์ไว้อันชิ้นหมี่หรือแพรไหม (4)

มรดกนั้นของไทยสร้างใหม่นั้นแพรด้าม (5)

คณงามให้มันงามคือเข้ามุลของเฮาอย่าให้เสื่อม (6)

อย่าให้สูญอย่าให้ชำมูลเก่าตั้งแต่เดิม (7)

เดี๋ยวนี้เห็นว่าสุนัมนื่อนี้หลงลืมลายผ้าโสร่ง (8)

บ่าวบ้านทองลิ้มแล้วบ่ขออยู่นั้นปีแคน (9)

แฟนเอ๋ยเจ้าผู้ร่อนนั้แร้นแค้นขังมาแล่นนำสมัย (10)

พากันหลงมอเดอไรซ์ดโดยเล่าลืออานม้า (11)

เดี๋ยวนี้คิดฮอดเต้หนอนอปายามมีบุญคุ้มวัดป่า (12)

ผู้บ่าวไปนั้นเข้มีผู้สาวทำนั้อยู่ผาม (13)

คนงามเห็นว่าตั้งนั้นแต่ก็งุ่นงิ่มีนั้ลายหงส์ (14)

ผู้สาวลงนั้ไปวัดกะเบี๋ยงแพลายน้อย (15)

เห็นว่าผู้บ่าวลงนั้ไปเล่นกะถือแคนทั้งปี (16)

คักอิหลีเด้อแม่ป้าสมัยก็นั้แก่เฮา (17)

เดี๋ยวนี้ผู้สาวลงนั้คำข้าวผู้บ่าวเป่านั้แคนเลาะ (18)

มันลดเหมาะนั้ในหูตั้งแต่ปางนั้คราวก็ (19)

เห็นว่าคกมาถึงนั้เดือนยี่เพิ่นมีการนั้ลงช่วง (20)

พวงลาสินนั้จันๆโด้ฮันเฮาผู้บ่าวเสียง (21)

โอหนอพวกผู้บ่าวนั้นช้าน้อยก็เสียด่อยซุงแคน (22)

สุดแสนลำผญาอันส่งมาแซ่คมบ้าน... (23)

ดาหวานผู้บ่าวจ้านนั้นลำเตยเสียงเลี้ยงนั้นเลาะช่วง (24)

ผู้สาวเตรียมไว้ทาแก้อ้อยมาแม่ผู้บ่าวจ้าน (25)

เดี๋ยวนี้ผู้บ่าวว่านั่นสามช่าครั้นว่าเป็นผญา (26)

อ้ายเป้าแคนมาหาคำคินวันนี้ (27)

เดี๋ยวนี้ใจประสงค์นั้นนำเจ้าจะลงเหือนให้หมาเห่า (28)

ครั้งบ่มักบ่อีกเจ้าบ่มาเว้าให้เมื่อยชา... (29)

โอหนอซังผู้สาวก็เลยว่าย่ามาตีแถลงเว้า (30)

เอาเส้ามาจักคอกเพื่ออ้ายจักบ่ถือกอก (31)

เพื่อเจ้ายอบถือฟองมันสิเสียนันใส่มือ (32)

เดี๋ยวนี้เป็นจิ้งจี่ดอกพื้้องสมัยเก่าอย่าลืมได้ (33)

ได้รตไถอย่าลืมควายได้ขี่เก้งอย่าลืมม้า (34)

บอกว่าไปเห็นแสงนั้นไฟฟ้าอย่าลืมนาละลิมห้อง (35)

กินข้าวสารลิมข้าวกล้องอย่าลืมน้องจ่ายผญา (36)

โอหนออย่าลืมหลายอย่าลืมอิ้วไหมหม่อนกระดังฮ้อน (37)

โบราณสอนนั่นสั่งไว้ให้เขาฟาวนั้นดาวกิน.... (38)

ช...จิ้งใต้ฟ้าเอ๋ยฟ้านั้นอมมวน (39)

ท่านผู้ใดนั้นอยากชวนให้มาดอนตาลเอ๋ย (40)

คนฟังว่าจิ้งไค่นั้นหนอน้องว่าจิ้งไค่นั้นหนอเหล่า (41)

ให้มาฟังนั้นเจ้าสาประวัติคอนั้นตาลเก่า (42)

ประวัติคอนตาลนั้นแต่เก่าให้จำไว้อย่าลืม (43)

ผิวคำสไค่นั้นกล่าวขานประวัติเก่านั้นลืมตา (44)

นั่งพิรานั้นทาสตั้งแต่คราวบางก็ (45)

โอหนอมีชาวกินรีพื่อนกินรอนมันพวกพ่า (46)

อพยพนั้นโยกย้ายไปหาดังถิ่นฐาน (47)

โอหนอบอกว่าครั้งนั้นแรกนั้นอันชื่อว่าเมืองอุบล (48)

คนมามีนั้นภัยพาลระว่างกันดอกนั้นแล้ว (49)

โอหนอเมืองอุบลดอกมันแห้งมันแลงจายกะอดอยาก (50)

อยากน้ำกินและน้ำใช้ไยหาได้กะปมี (51)

จิ้งชันไล่ชาอดดอกชาติอันตันชอยทางอยู่ (52)

อยู่ปมีนั้นความสุขสออยู่ไปปมีได้ (53)

นี่แหละก็เลยเหลือดอกไม้แท้นทั้งแปดดอกทั้งห้าน (54)

ได้ห้าปีดอกเดื่อท่านเพิ่นพาราษฎรเหงาโหยเดินเรื่องแน่ปถอย (55)

จึงว่ากินรีนั้นน้อยอันพอพันธ์กินรอน (56)

เลาะตามดอนนอกริมโขงก็ยามยาวฮาวยอย (57)

นี่แล้วเลยกอดช้านั้นถึงแล้วก็เลยกอดดอกท่าแคว่ (58)

คว้าไปทางดอกเมืองลาวดอกแน่อนตอนนี้ (59)

จึงได้จ้อจึงไปอาศัยรืออยู่เมืองลาวนั้นด้วงว่า (60)

ซื้อบ้านดงนั้นสี่ขาจำไว้เดือนนั้นพี่น้องคนชีย้องชูฟ้ง (61)

ถึงบางจึงว่าไปนั้นอยู่ยังอันใดอยู่ดอกพ้อ (62)

จึงว่าสาวดอกเมืองดุกีขาดแคลนเจ้ายังน้ำ (63)

มีปัญหาลำพ้อความเจ็บตายและป่วย (64)

นี่แหละก็เลยหนีนั้นสาแหลวหนีดอกจากแป้ว (65)

ถึงบ้างก็จึงหนีดอกจากแล้วดงสี่ขาดอกจ้งว่า (66)

มานี้เดื่อดอกพี่น้องชียนี้กำเจ้าห่างเมือง (67)

จึงว่ามานั้นถึงบ้านอันภูมิภาคถี่ๆ (68)

ถึงเมืองภูมาเจตีย์เหลียวลงมานั้นฝั่งน้ำ (69)

โอยล์ำห้วยนั้นแม่โขงชันๆแน่ (70)

เห็นดอนอยู่กลางน้ำซึ่งมางามนั้นเกินอ่าน (71)

มีต้นตาลนั้นอีกด้วยอันสวยแท้สง่างาม (72)

โอหนอดอนนั้นเกิดอยู่กลางน้ำ (73)

งามสง่านั้นสุขสมกินรีบสุขสมจบบ่เขาๆ (74)

โอหนอกกตาลมีอยู่หกต้นอันสมใจอยากไปอยู่ (75)

พาสุมุทระโทษเจ้ากะเลยเว้าดอกว่าดี (76)

นี่แหละกะเลยก็นั่นที่นี้หนีมาอยู่ดอกเมืองไทย (77)

มาอาศัยดอกดินดอนเจ้าดอนไทยดอกโกส่น้ำ (78)

พากันชุดดอกแก่นเสาดอนตาลนี้ห่างจากฝั่ง (79)

พากันตั้งนั้นซื้อบ้านขนานไว้ดอกใส่นา (80)

โอหนอบ้านดอนตาลดอกเขาเอ็นเชิญผู้ฟังให้มาแบ่ง (81)

สร้างฮักแองนั้นเบิกเชิงอุดมด้วยแต่สิ่งของ (82)

คือว่าวัดก็สร้างนั้นขึ้นแล้วชื่อวัดท่าหนอดอนตาล (83)

บ่ทานนานเป็นอำเภอดอกทางหงเจ้าคนเอย (84)

จึ่งว่าอำเภอนั้นสมัยนั้นราชสมุทรเป็นผู้ว่า (85)

พาบ้านเมืองพัฒนาเลยเจริญขึ้นเรื่อยไอยตามเรื่องพัฒนา (86)

ไ้อ้นอจึ่งว่าอีกแล้วนอแม่ป้า (87)

จึ่งว่าเมื่อนั้นพ.ศ. 2506ตกลงมานั้นปีนั้น (88)

หัวดอนตาลตั้งเป็นกิ่งชุมก้านั้นผู้ใหญ่บ้านกะเห็นพ้องผู้ชุนคน (89)

นี้แล้วเลยหารือเข้างามทำนองค์ประธานอาจารย์เอี่ยม (90)

หัวคิดแหลมนั้นสออดคล้องเพิ่นมองได้นั้นผู้ชุนแนว (91)

พื่อน้องดอนตาลเฮาเจริญแล้วเพิ่นชุนแนวกะให้อ่าน (92)

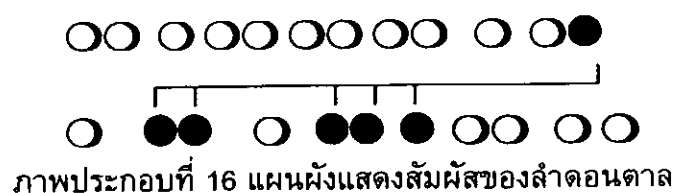
ทางหรือทางกะเรียบร้อยงามแท้हांเฮียน (93)

คนงามแถวโรงเรียนกะแห่งโก๋ (94)

อันโก๋แก่แท้สวอนมาเด้อแก้วนันท์กำก่อน (95)

มาล้ากลอนใส่พี่ชายไ้อ้ละหนอ.... (96)

สัมผัสระหว่างวรรคของลำดอนตาลนั้น สามารถกำหนดแผนผังได้ดังนี้

สัมผัสที่พบระหว่างวรรคของลำดอนตาลคือคำสุดท้ายของวรรคที่ 1 จะสัมผัสกับคำที่ 2,3,5,6 และ 7 ของวรรคที่ 2 ซึ่งเป็นตำแหน่งที่พบมากในลำดอนตาล พอที่จะกำหนดเป็นรูปแบบได้แต่ไม่สามารถกำหนดให้เป็นลักษณะที่แน่นอน เนื่องจากสัมผัสที่พบระหว่างวรรคนั้นไม่ได้เกิดขึ้นในทุกๆ วรรคซึ่งบางวรรคไม่มีคำสัมผัสคล้องจองกันเลย เพียงแต่พอกำหนดรูปแบบคำสัมผัสที่พบมากในลำดอนตาลเท่านั้น การสัมผัสคำระหว่างวรรคของลำดอนตาลพบว่า การกำหนดคำเสริมหรือคำขึ้นต้นในแต่ละวรรคนั้นจะดูจากคำสุดท้ายของวรรคก่อนหน้า ว่าจบด้วยคำว่าอะไร เช่น ในวรรคที่ 9 ลงท้ายด้วยคำว่าแคน วรรคที่ 10 ใช้คำเสริมว่า แฟนแอ้ย วรรคที่ 13 ลงท้ายด้วยคำว่าอยู่ผามวรรคที่ 14 ใช้คำเสริมคำว่าคนงาม และในวรรคที่ 23 ลงท้ายด้วยคำว่าบ้านวรรคที่ 24 ใช้คำเสริมว่าดาหวาน ซึ่งเป็นลักษณะการสร้างสัมผัสโดยการกำหนดคำเสริมให้สอดคล้องสัมพันธ์กับคำสุดท้ายของวรรค

3.รูปแบบของทำนองเพลงลำดอนตาล ลักษณะท่วงทำนองลำดอนตาลทำนองขึ้นต้นเป็นการนำเอาทำนองเริ่มต้นของลำไห่วัฒนมาใช้ซึ่งทำนองเริ่มต้นของลำไห่วัฒน มี 3 ห้องครึ่ง และเพิ่มท่วงทำนองลำดอนตาลเข้าไปอีก ครึ่งห้องเป็น 4 ห้อง ส่วนทำนองเดินกลอนมีรูปแบบของท่วงทำนองที่แตกต่างออกไปและทำนองจบที่เป็นลักษณะเฉพาะของลำดอนตาล ซึ่งจะได้อธิบายดังนี้

1.ส่วนทำนองขึ้นต้น

2.ส่วนทำนองเดินกลอน ของลำดอนตาลมีทั้งหมด 43 รูปแบบ(ในที่นี้จะกำหนดชื่อรูปแบบ โดยเรียงลำดับต่อจากลำไห่วัฒน)

ดังนี้

- รูปแบบที่ 54

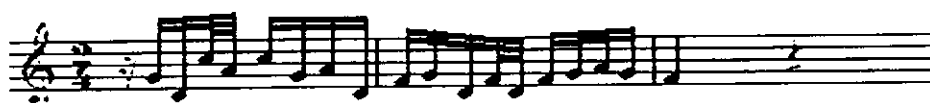
- รูปแบบที่ 55

- รูปแบบที่ 56

- รูปแบบที่ 57

- รูปแบบที่ 58

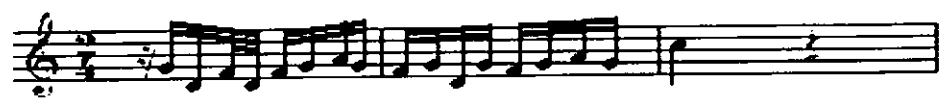
- รูปแบบที่ 59

- รูปแบบที่ 60

- รูปแบบที่ 61

- รูปแบบที่ 62

- รูปแบบที่ 63

- รูปแบบที่ 64

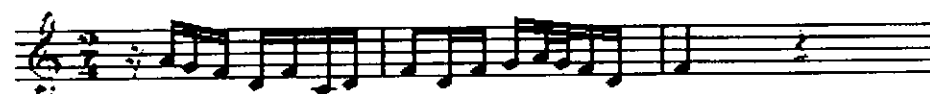
- รูปแบบที่ 65

- รูปแบบที่ 66

- รูปแบบที่ 67

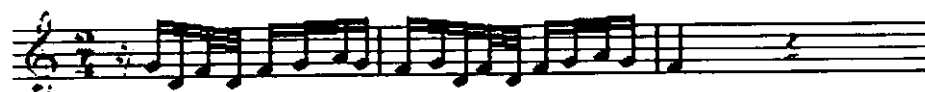
- รูปแบบที่ 68

- รูปแบบที่ 69

- รูปแบบที่ 70

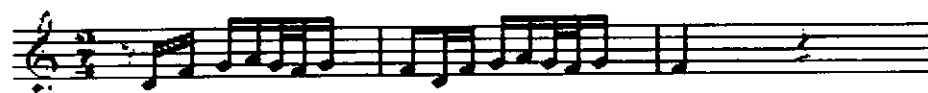
- รูปแบบที่ 71

- รูปแบบที่ 72

- รูปแบบที่ 73

- รูปแบบที่ 74

- รูปแบบที่ 75

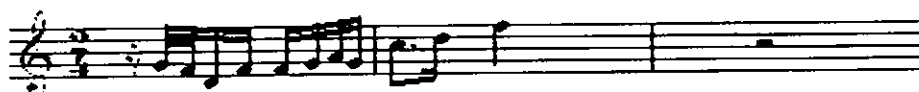
- รูปแบบที่ 76

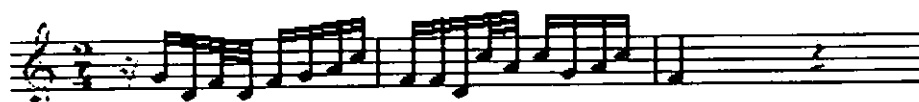
- รูปแบบที่ 77

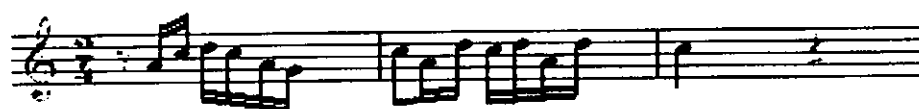
- รูปแบบที่ 78

- รูปแบบที่ 79

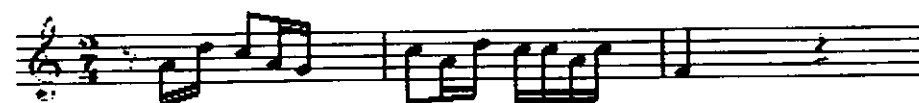
- รูปแบบที่ 80

- รูปแบบที่ 81

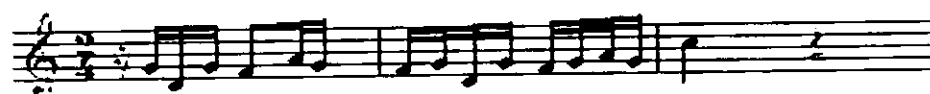
- รูปแบบที่ 82

- รูปแบบที่ 83

- รูปแบบที่ 84

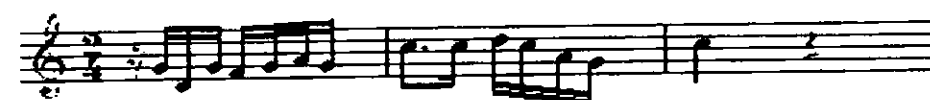
- รูปแบบที่ 85

- รูปแบบที่ 86

- รูปแบบที่ 87

- รูปแบบที่ 88

- รูปแบบที่ 89

- รูปแบบที่ 90

- รูปแบบที่ 91

- รูปแบบที่ 92

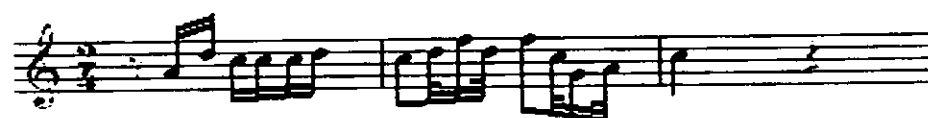
- รูปแบบที่ 93

- รูปแบบที่ 94

- รูปแบบที่ 95

3. ส่วนทำนองจบ

ส่วนขึ้นต้นดนตรีดำเนินทำนองทั้งหมด 4 ห้องมีความยาวกว่าลำไห่วรรค 1 ห้องโดยทำนองขึ้นต้นมีลักษณะคล้ายกันในช่วงท้ายก่อนเข้าร้องดนตรีบรรเลงทำนองเพิ่มอีก 1 ห้องและในส่วนทำนองจบจะไม่มีการดำเนินทำนองล้อกับเสียงร้องเนื่องจากทำนองร้องในลำดอนตาล หมอสำมิได้ร้องซ้ำระโยคเดิมเพื่อให้รู้ว่าจบ แต่ร้องคำว่าโอละหนอแทน ซึ่งก็เป็นที่น่าสนใจว่าหากลงด้วยคำว่าโอละหนอท้ายวรรคก็หมายถึงจบนักดนตรีก็จะเปลี่ยนจากการดำเนินทำนองล้อกับเสียงร้องมาเป็นการดำเนินทำนองแบบจบในตัว ซึ่งในลำดอนตาลใช้ความยาวในการบรรเลงทำนองจบ 3 ห้องครึ่งส่วนรูปแบบของลำดอนตาลที่พบทั้งหมดมี 42 รูปแบบเป็นการซ้ำทำนองระหว่างบทเพลง 26 รูปแบบจะอธิบายดังนี้

รูปแบบการซ้ำทำนอง

- รูปแบบที่ 1 ลูกตกเสียง ฟา ซอล เร ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 1 ในวรรคที่ 16,54,136
- รูปแบบที่ 2 ลูกตกเสียง ฟา ฟา ฟา โด พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 2 ในวรรคที่ 13,17,24,23,44,45,99,100
- รูปแบบที่ 3 ลูกตกเสียง เร โด เร โด พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 3 ในวรรคที่ 14,18,34,37,45,52,57,63
- รูปแบบที่ 4 ลูกตกเสียง เร ฟา ฟา ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 4 ในวรรคที่ 53,58,64
- รูปแบบที่ 5 ลูกตกเสียง ฟา ฟา ฟา ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 5 ในวรรคที่ 68,76
- รูปแบบที่ 7 ลูกตกเสียง ฟา โด เร โด พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 7 ในวรรคที่ 2,7,21,31,56,69,77,80,87,90,93,109,117,124
- รูปแบบที่ 8 ลูกตกเสียง เร โด เร ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 8 ในวรรคที่ 3,8,25,28,38,49,61,70,78,85,91,97,101,104,122,139,142,149,156,159,168
- รูปแบบที่ 9 ลูกตกเสียง ฟา โด ลา ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 9 ในวรรคที่ 134

- รูปแบบที่ 10 ลูกตกเสียง ฟา โด เร ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 10 ในวรรคที่ 5,107,150,153,165
- รูปแบบที่ 11 ลูกตกเสียง ฟา ซอล ฟา ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 11ในวรรคที่ 164
- รูปแบบที่ 12 ลูกตกเสียง โด โด เร โด พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 12 ในวรรคที่ 113,121,148
- รูปแบบที่ 13 ลูกตกเสียง โด ฟา ฟา ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 13 ในวรรคที่ 4,6,9,29,33,50,83,89,92,95,102,105,108,119,123,129
- รูปแบบที่ 14 ลูกตกเสียง ฟา โด ฟา โด พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 14 ในวรรคที่ 10,74,120,127,130,152,161,162,
- รูปแบบที่ 15 ลูกตกเสียง โด ฟา ฟา ซอล พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 15 ในวรรคที่ 22,26,39,98,140,143,157
- รูปแบบที่ 16 ลูกตกเสียง ฟา โด โด โด ไม่พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 84,96,103,125,141
- รูปแบบที่ 20 ลูกตกเสียง เร ฟา โด ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 20 ในวรรคที่ 15,19,32,35,43,46,67,75,110,114,118,163
- รูปแบบที่ 21 ลูกตกเสียง ฟา ซอล ฟา โด พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 21ในวรรคที่ 59,62,144,147
- รูปแบบที่ 23 ลูกตกเสียง เร ฟา ซอล ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 23 ในวรรคที่ 23
- รูปแบบที่ 25 ลูกตกเสียง โด ฟา ฟา โด พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 25 ในวรรคที่ 20
- รูปแบบที่ 26 ลูกตกเสียง เร ฟา ฟา ซอล พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 26 ในวรรคที่ 71
- รูปแบบที่ 28 ลูกตกเสียง เร ซอล เร ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 28 ในวรรคที่ 1
- รูปแบบที่ 29 ลูกตกเสียง ซอล ฟา ฟา ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 29 ในวรรคที่ 72
- รูปแบบที่ 32 ลูกตกเสียง ฟา โด ฟา ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 32 ในวรรคที่ 107,116

- รูปแบบที่ 34 ลูกตกเสียง ฟา ฟา โด ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 34 ในวรรคที่ 79
- รูปแบบที่ 37 ลูกตกเสียง ฟา โด ฟา - พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 37 ในวรรคที่ 30

พบรูปแบบการซ้ำทำนองในเพลงลำดอนตาล 2 รูปแบบคือ

- รูปแบบที่ 42 ลูกตกเสียง โด ฟา โด ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 42 ในวรรคที่ 2,133
- รูปแบบที่ 48 ลูกตกเสียง โด โด เร ฟา พบรูปแบบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 48 ในวรรคที่ 88,145

ในลำดอนตาลนี้พบรูปแบบการซ้ำทำนองมากที่สุดคือรูปแบบที่ 2,3,7,8,13,14,15,16,20 ซึ่งรูปแบบการซ้ำทำนองส่วนใหญ่ และในลำดอนตาลพบรูปแบบที่ไม่มีการบรรเลงซ้ำทั้งหมด 20 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 54,66,68,69,71,73,75,76,77,78,79,80,81,85,89,90,91,92,93,94,95,96 ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่ารูปแบบของท่วงทำนองที่ไม่มีการซ้ำจะพบในช่วงท้ายของเพลงเป็นส่วนมากซึ่งเป็นลักษณะคล้ายกับลำตามข้าวและลำไห่วัฒน จากการศึกษารูปแบบทำให้ทราบว่ารูปแบบของท่วงทำนองลำผญาย่อยหัวดอนตาลอยู่ที่ลำตามข้าวซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วทำให้ทราบว่ารูปแบบที่ถูกกำหนดให้เลือกบรรเลงมากในลำผญาย่อยหัวดอนตาลคือรูปแบบที่ 2,7,8,13,15,20 ส่วนรูปแบบอื่นๆเป็นเพียงรูปแบบที่คิดขึ้นเป็นทำนองประดับเพื่อทำให้บทเพลงมีท่วงทำนองที่หลากหลายมากขึ้น

4. จังหวะและลีลาการดำเนินกลอน ลำดอนตาลเป็นกลอนลำที่อยู่ในประเภทกลอนลำที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมฉวีวรรณการใช้เทคนิคลีลาในการดำเนินกลอนจะแตกต่างออกไปจากลำไห่วัฒนซึ่งเป็นกลอนลำที่ใช้ในพิธีกรรมซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่ยึดถือของผู้แสดงลำผญาย่อยหัวดอนตาล ลำดอนตาลเป็นกลอนลำที่กล่าวถึงการอนุรักษ์รักษานับธรรมชาตินิยมประเพณีรวมทั้งกล่าวถึงประวัติดอนตาลด้วยท่วงทำนองที่สนุกสนานเร้าใจอธิบายทำนองร้องแต่ละวรรคดังนี้

ทำนองร้องวรรคที่ 1 ใช้คำเสริมขึ้นต้นคือคำว่า โอหนอเหมือนกับลำไห่วัฒนซึ่งทำนองร้องในแต่ละห้องตรงกับจังหวะตกทุกห้อง ลูกตกของทำนองร้องในวรรคที่ 1 ประกอบด้วย เสียงฟา เร โด เมื่อร้องจบวรรคที่ 1 จะหยุดห้องครึ่ง

ทำนองร้องวรรคที่ 2 ใช้คำเสริมคือคำว่า หนอแม่ซึ่งเป็นคำที่พบไม่บ่อยนักในลำผญาย่อยหัวดอนตาลซึ่งในวรรคที่ 2 นี้จังหวะตกในแต่ละห้องเพลงนั้นมีทั้งจังหวะยกและจังหวะตกสลับกันไปลูกตกของทำนองร้องในวรรคที่ 2 คือ เสียง ฟา เร โด ลา ซึ่งเสียงลาเป็นเสียงที่พบน้อย ซึ่งวรรคนี้มีความพิเศษคือร้องกลอนจบจะมีเสียงลูกคู่ร้องต่อ โดยใช้เสียง กรุ..... เฮียยะ เฮียยะ เฮียยะ เฮีย..ยะ เพื่อเพิ่ม

ความสนุกสนานและสร้างสีสันให้กับการแสดง การร้องลูกคู่จะใช้ความยาว 2 ห้องเพลง หมอลำจะต้องหยุดอีกครั้งห้องเพื่อเข้าทำนองร้องในห้องถัดไปไม่ให้คร่อม

ทำนองร้องวรรคที่ 3 ใช้คำเสริมคำว่า โอหนอ ซึ่งใช้เสียงเป็นสำเนียงพื้นถิ่นคือคำหนึ่งใช้เสียงร้องมากกว่า 1 เสียง สำหรับคำว่า โอหนอ ตรงกับ โน้ต - รพ - รพ จะร้องเสียงเรกับเสียงฟากล้ำกัน ทำให้เกิดความไพเราะยิ่งขึ้น ลูกตกของทำนองร้องในวรรคที่ 3 ประกอบด้วย เสียงฟา เร โด ซึ่งเป็นเสียงพื้นฐานของทำนองร้องลำผญาย่อยซึ่งจะต้องประกอบด้วย 3 เสียงนี้เป็นหลัก ในวรรคที่ 3 นี้จะหยุดห้องครึ่งซึ่งในวรรคที่ 4-8 จะมีลักษณะคล้ายกันคือลูกตกจะตกในจังหวะยกและจังหวะตกสลับกันไปเสียงของลูกตกของทำนองก็ประกอบด้วยเสียงหลัก 3 เสียงเช่นกันแต่การหยุดร้องจะต่างกันที่จำนวนห้องคือ 3 ห้องครึ่งแล้วห้องครึ่ง

ทำนองร้องวรรคที่ 9 ขึ้นต้นโดยใช้คำเสริมคำว่า คนงาม เสียงลูกตกที่พบในวรรคที่ 9 คือเสียง โด เร ฟา ลา ซึ่งเสียงลาพบบริเวณกลางวรรคซึ่งในวรรคอื่นๆที่พบเสียงลาไม่ปรากฏในตำแหน่งนี้ ในวรรคที่ 9 นี้พบรูปแบบการผันเสียงโดยใช้เสียงร้องมากกว่าหนึ่งเสียงคือคำว่าลายน้อยเป็นคำสุดท้ายของวรรค ตรงกับเสียง - ซ - พร ผันเสียงคำว่าน้อยจากเสียงฟาไปเสียงเร ส่วนวรรคที่ 10 ทำนองร้องดำเนินคล้ายกับวรรคที่ 9 และมีเสียงของลูกตกในวรรค 4 เช่นกัน และมีการร้องออกสำเนียงในคำสุดท้ายของวรรคเช่นกันคือคำว่านั้นเก่าเฮา คำว่า เฮาผันเสียงจากเสียงลาไปเสียงเร จากวรรคที่ 11 ถึงวรรคที่ 16 มีลักษณะการเดินทำนองร้องที่คล้ายกัน

ทำนองร้องวรรคที่ 17 ใช้คำเสริมคือคำว่า เดียวนี้ ใช้คำในแต่ละห้องโดยแบ่งห้องละ 3 คำ เสียงของลูกตกทำนองร้องวรรคที่ 17 คือเสียง ฟา โด เร ลา ส่วนในประโยคสุดท้ายของทำนองร้องนั้นมีการร้องโดยใช้สำเนียงพื้นถิ่นใช้เสียงร้องมากกว่า 1 เสียง คือคำว่า อย่าลืมม้า ตรงกับ โน้ต ฟซซ - ร คำว่าม้า ผันเสียงจากเสียงซอลมาเสียงเร และวรรคที่ 18 - 46 มีรูปแบบของทำนองร้องที่คล้ายคลึงกัน คือการร้องออกสำเนียง การผันเสียงจากเสียงหนึ่งไปอีกเสียงหนึ่ง ซึ่งหลักของการร้องแบบสองเสียงนี้สังเกตได้ว่าจะมีการร้องเพียง 2 แบบเท่านั้น คือร้องเริ่มต้นจากเสียง ฟา ไปเสียงเร และร้องจากเสียงซอลไปเสียงเร ส่วนจังหวะของทำนองร้องนั้นคือใช้จังหวะยกและจังหวะตกสลับกันไปในแต่ละห้อง ส่วนลูกตกทำนองร้องพบเสียงลามากขึ้นกว่าในช่วงต้นของการเดินกลอน

ทำนองร้องวรรคที่ 47 ซึ่งเป็นวรรคจบไม่มีการผันเสียงพบลูกตกในทำนองร้องคือเสียง ฟา เร โด ลา โดยเพิ่มลักษณะพิเศษของลำดอนตาลคือการร้องท่อนจบจะไม่มีการร้องซ้ำประโยคเดิมเหมือนกับลำไห่วครู แต่ในลำดอนตาลจะจบโดยใช้คำว่า โอละหนอ ซึ่งตรงกับเสียง โน้ต - - - ล - - - ซฟ

5. ความสัมพันธ์ระหว่างทำนองร้องกับทำนองบรรเลง ทำนองร้องและทำนองบรรเลงที่ใช้ลูกตกเสียงเดียวกันคือวรรคที่ 1, 13, 15, 16, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 29, 35, 43, 44 ซึ่งลูกตกของทำนองร้องทำนองบรรเลงใช้ลูกตกเสียงเดียวกันเป็นส่วนใหญ่

รูปแบบทำนองร้องและทำนองบรรเลงที่ใช้เสียงลูกตกไม่ตรงกันในวรรคที่ 2 ใช้คำขึ้นต้นคำว่า หนอแม่ ตรงกับเสียงฟาและเสียงเร ซึ่งไม่ตรงกับทำนองบรรเลง การออกเสียงคำว่าหนอแม่นั้นเป็นการออกสำเนียงภาษาถิ่น หากร้องตามเสียงดนตรีจะทำให้สำเนียงผิดไปและอาจสื่อความหมายไปอีกทางหนึ่งได้

ทำนองร้องและทำนองบรรเลงส่วนใหญ่อาจใช้เสียงของลูกตกที่ไม่ตรงกัน ทั้งนี้ลำผญาย่อยหัวดอนตาลเป็นลักษณะของเพลงพื้นบ้านอีสานเฉพาะถิ่น สำเนียงในการขับร้องจึงเป็นสำเนียงที่ใช้ในการพูด การสื่อความหมายในทำนองร้องจึงต้องผันเสียงคำร้องให้ตรงกับความเป็นจริงเพื่อให้สามารถสื่อความหมายให้ผู้ชมได้เข้าใจ ถึงแม้ว่าท่วงทำนองบรรเลงจะมีทิศทาง การดำเนินทำนองที่ไม่สอดคล้องกับทำนองร้องเท่าใดนัก แต่หากพิจารณาแล้วจะพบว่า ในวรรคหนึ่งๆของการร้องจะพบตำแหน่งที่ท่วงทำนองร้องและทำนองบรรเลงใช้ลูกตกเสียงเดียวกัน ในทุกๆวรรคมากน้อยต่างกันไป

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง "ลำพญาฮ้อยหัวดอนตาล กรณีศึกษาชุมชนบ้านนาสะโน อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร" สามารถสรุปผลการวิจัยดังนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับลำพญาฮ้อยหัวดอนตาล ของชุมชนบ้านนาสะโน อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร
2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์บทเพลง รูปแบบท่วงทำนอง จังหวะลีลาในการเดินกลอน ความสัมพันธ์ระหว่างทำนองร้องและทำนองบรรเลงลำพญาฮ้อยหัวดอนตาล ของชุมชนบ้านนาสะโน อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ลำพญาฮ้อยหัวดอนตาล กรณีศึกษาชุมชนบ้านนาสะโน อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร ผู้วิจัยเริ่มต้นด้วยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัย เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานในการดำเนินงานวิจัย จากนั้นจึงเริ่มเก็บข้อมูลภาคสนาม และนำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียงเพื่อศึกษาวิเคราะห์ สรุปผล ซึ่งผู้วิจัยกำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

ผู้วิจัยใช้การวิจัยภาคสนามเป็นหลักโดยมีข้อมูลทางเอกสารตำราและงานวิจัยเป็นส่วนประกอบในการอ้างอิง โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

- ศึกษาข้อมูลเอกสารจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยแบ่งข้อมูลเป็น 2 หัวข้อคือ

1. ข้อมูลวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับลำพญาฮ้อยหัวดอนตาล
2. ข้อมูลความหมาย ลักษณะคำประพันธ์ รูปแบบท่วงทำนอง จังหวะและลีลาในการดำเนินกลอน ความสัมพันธ์ระหว่างทำนองร้องและทำนองบรรเลง

- การศึกษาและการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ใช้การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

เมื่อได้ข้อมูลที่ต้องการทั้งหมดแล้วจึงนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบ เรียบเรียง และศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้คือ

1. องค์ประกอบและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล

- 1.1 ศึกษาประวัติความเป็นมาของลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล
- 1.2 ศึกษาขั้นตอนการแสดง
- 1.3 ศึกษาพิธีกรรมก่อนการแสดง
- 1.4 ศึกษาการแต่งกายของนักดนตรีและผู้แสดง
- 1.5 ศึกษาเครื่องดนตรี
- 1.6 ศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นกับลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล
 - 1.6.1 กลอนลำที่นำไปใช้
 - 1.6.2 ความหมายของกลอนลำ
 - 1.6.3 ความสำคัญของลำผญาฮ้อยหัวดอนตาลต่อวัฒนธรรม

2. วิเคราะห์ลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล

- 2.1 ความหมายของกลอนลำ
- 2.2 ลักษณะคำประพันธ์
 - 2.2.1 คำแทรกคำเสริม
 - 2.2.2 สัมผัสภายในวรรค
 - 2.2.3 สัมผัสระหว่างวรรค
- 2.3 รูปแบบทำนองเพลงและการซ้ำทำนองเพลง
- 2.4 จังหวะและลีลาในการดำเนินกลอน
- 2.5 ความสัมพันธ์ระหว่างทำนองร้องและทำนองบรรเลง

สรุปผลการวิจัย

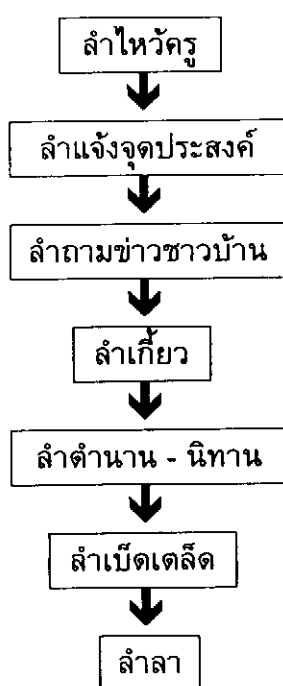
ผลการวิจัยสามารถสรุปผลได้ดังนี้

ประวัติความเป็นมาของลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล

ลำผญาฮ้อยหัวดอนตาลเป็นศิลปะวัฒนธรรมของชาวอีสานที่มีมาแต่โบราณนอกจากลำผญาฮ้อยแล้ว ยังปรากฏลักษณะการแสดงพื้นบ้านของชาวลาวที่มีความคล้ายคลึงกับลำผญาฮ้อยหัวดอนตาลที่เรียกว่า ลำบ้านซอก คอนสวรรค์ สีขันดร สาละวัน ซึ่งลักษณะท่วงทำนองและลีลาการลำใกล้เคียงกัน แต่ลำผญาฮ้อยหัวดอนตาลเป็นรูปแบบการแสดงของชาวดอนตาลแต่ดั้งเดิม

ขั้นตอนการแสดง

รูปแบบขั้นตอนตลอดจนวิธีการแสดงลำผญาย่อหยหัวดอนตาล มิได้ถูกกำหนดขึ้นเป็นหลักการที่แน่ชัดเจาะจงลงไปแต่จะปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสมโดยขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายๆ ด้าน อาทิ สถานที่ โอกาสในการแสดง สภาพแวดล้อม ผู้ชมฯการแสดงลำผญาย่อหยนั้นจะเริ่มแสดงในช่วงเวลา ประมาณ 21.00น.- 06.00น. ขั้นตอนในการแสดงโดยกำหนดจากงานทั่วไป ซึ่งเป็นรูปแบบการแสดงลำผญาย่อหยซึ่งใช้แสดงภายใน 1 คืน

ภาพประกอบที่1 แผนผังลำดับการแสดงลำผญาย่อหยหัวดอนตาล

พิธีกรรมก่อนการแสดง

ก่อนการแสดงจะเริ่มทุกครั้งต้องมีการบูชาครูด้วยเครื่องสักการะที่เรียกว่า “เครื่องคายอ้อ” โดยหัวหน้าคณะหรือผู้ที่มีอาวุโสเป็นผู้จัดเตรียมอุปกรณ์ในการแต่งเครื่องคาย และเป็นผู้ประกอบพิธี เมื่อเริ่มพิธีผู้เข้าร่วมพิธีทุกคนนั่งล้อมวงพนมมือระลึกถึงคุณครูบาอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้และการแสดงโดยผู้ประกอบพิธีกล่าวนำบทบูชาครู “ สาธุ สาธุ สาธุ โอมละอ้อละออน ให้เสียงข้าใสเหมือนเสียงนกการเวกฮ้อง” จึงเสร็จพิธี

การแต่งกายของนักดนตรีและผู้แสดง

การแต่งกายของนักดนตรีและผู้แสดง จะแต่งกายตามยุคสมัย ปรับปรุงให้มีความสวยงาม หมอลำผญาบ่อยฝ่ายหญิงสวมเสื้อแขนกระบอกสีสดใส นุ่งผ้าซิ่นยาวครึ่งน่องมีผ้าสไบเฉียงพาด ป่าสวมเข็มขัดทับเกล้าหมวยสูงติดดอกไม้สวยงาม ส่วนหมอลำผญาฝ่ายชายสวมเสื้อม่อฮ่อมนุ่งผ้า โสร่งทับชายเสื้อ มีผ้าสไบพาดป่าและคาดเอว นักดนตรีแต่งกายเหมือนหมอลำผญาบ่อยฝ่ายชาย แต่จะสวมกางเกงแทนการนุ่งผ้าโสร่ง

เครื่องดนตรี

การแสดงลำผญาบ่อยโดยทั่วไปใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้านเพียง พิณและแคนเป็นเครื่องดำเนิน ทำนอง ส่วนเครื่องประกอบจังหวะใช้กลองและฉิ่ง

วัฒนธรรมท้องถิ่นกับลำผญาบ่อยหัวดอนตาล

ประเพณีฮีดสิบสอง คือการทำบุญตามประเพณีของชาวไทยอีสานในรอบ 1 ปีกลอนลำที่เกี่ยวข้องกับประเพณีฮีดสิบสอง คือกลอนลำฮีดสิบสองที่กล่าวถึงประเพณีของชาวไทยอีสานในแต่ละเดือนไว้ ซึ่งประเพณีงานบุญในแต่ละเดือนล้วนมีความสนุกสนานรื่นเริง มีการพบปะพูดคุยกันของชาวบ้านหลังจากประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเรียบร้อยแล้ว ส่วนมากในช่วงเย็นจะจัดให้มีการแสดงลำผญาบ่อยบริเวณลานวัด ช่วงเวลาที่แสดงคือ 21.00น.จนถึงรุ่งเช้า

ประเพณีแต่งงาน(งานดอง) นำลำผญาบ่อยหัวดอนตาลไปใช้ในขั้นตอนของการอบรมสั่งสอนบ่าวสาว ซึ่งในขั้นตอนดังกล่าวชุมชนบ้านนาสะโนใช้ลำผญาบ่อยมาแสดง จะใช้กลอนลำที่มีความหมายในการครองเรือน การประพฤติปฏิบัติตนเป็นแม่ศรีเรือนที่ดีเป็นการสั่งสอนบ่าวสาว

ประเพณีงานศพ(งานแจก) สำหรับลำผญาบ่อยหัวดอนตาลมีบทบาทในงานแจก คือการกล่าวกลอนลำเพื่อระลึกนึกถึงผู้ตาย การอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับผู้ตาย ในบางงานก็เพื่อผ่อนคลายความโศกเศร้า จะแสดงหลังจากพระสวดอภิธรรมเสร็จ

วิเคราะห์ลำผญาบ่อยหัวดอนตาล

กลอนลำที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์มีทั้งหมด 3 กลอนลำแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ

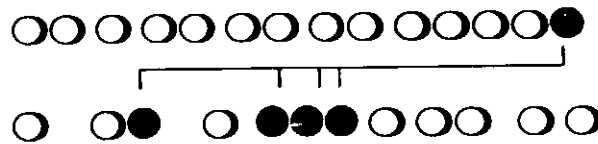
1. กลอนลำที่เกี่ยวข้องกับการพบปะพูดคุย
2. กลอนลำที่เกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีกรรม
3. กลอนลำที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและประวัติดอนตาล

กลอนลำแต่ละกลอนลำมีความสำคัญในรูปแบบที่ต่างกันไป ลำตามชาวชาวบ้านเป็นรูปแบบของลำผญาบ่อยหัวดอนตาลที่เกิดขึ้นก่อนรูปแบบกลอนลำอื่นๆ ลำไหว้ครูเป็นกลอนลำที่ใช้ในการ

ประกอบพิธีไหว้ครูก่อนการแสดง มีความหมายในการสักการะบูชาครูเสริมสร้างกำลังใจและความมั่นใจให้กับผู้แสดง ลำดอนดอลกล่าวถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมท้องถิ่นของชาวดอนตาลและกล่าวถึงประวัติดอนตาล

ลักษณะคำประพันธ์ ลำผญาย่อยหัวดอนตาล ลักษณะสัมผัสภายในวรรคมีรูปแบบที่หลากหลาย และพบคำสัมผัสหลายตำแหน่ง ส่วนการสัมผัสระหว่างวรรคกำหนดแผนผังได้ดังนี้

สัมผัสระหว่างวรรค

สัมผัสระหว่างวรรคพบที่ คือคำสุดท้ายของวรรคต้น สัมผัสกับคำที่ 3 ,5, 6 ,7 ของวรรคที่รอง ตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง ลักษณะการสัมผัสจะสัมผัสแบบวรรคต่อวรรค

รูปแบบการซ้ำทำนองเพลง

ลำถามข้าวชาวนบ้าน เป็นรูปแบบของการลำผญาย่อยที่เกิดขึ้นก่อนกลอนประเภทอื่นๆ การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบท่วงทำนองของลำผญาย่อย จึงนำเอาลำถามข้าวชาวนบ้านมาศึกษาวิเคราะห์ และทำให้พบรูปแบบ ของท่วงทำนองของกลอนลำผญาย่อยหัวดอนตาล และรูปแบบการซ้ำทำนองในเพลง ซึ่งการซ้ำทำนองในเพลงส่วนใหญ่ เป็นรูปแบบการซ้ำระหว่างบทเพลงของเพลงอื่นๆด้วย รูปแบบการซ้ำทำนองในบทเพลงคือ

- รูปแบบที่ 1 ลูกตกเสียง ฟา ซอล เร ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 1 ในวรรคที่ 1,28
- รูปแบบที่ 2 ลูกตกเสียง ฟา ฟา ฟา โด พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 2 ในวรรคที่ 2,13,49,55
- รูปแบบที่ 3 ลูกตกเสียง เร โด เร โด พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 3 ในวรรคที่ 3,31,46,56
- รูปแบบที่ 4 ลูกตกเสียง เร ฟา ฟา ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 4 ในวรรคที่ 4,7,15,19,63

- รูปแบบที่ 7 ลูกตกเสียง ฟา โด เร โด พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 7 ในวรรคที่ 8,18,29,35,38,41,64
- รูปแบบที่ 8 ลูกตกเสียง เร โด เร ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 8 ในวรรคที่ 9,25,26,32,39,42,68
- รูปแบบที่ 10 ลูกตกเสียง ฟา โด เา ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 10 ในวรรคที่ 11,61,70
- รูปแบบที่ 11 ลูกตกเสียง ฟา ซอล ฟา ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 11 ในวรรคที่ 12,48
- รูปแบบที่ 12 ลูกตกเสียง โด โด เร โด พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 12 ในวรรคที่ 14,59
- รูปแบบที่ 13 ลูกตกเสียง โด ฟา ฟา ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 13 ในวรรคที่ 16,23,27
- รูปแบบที่ 14 ลูกตกเสียง ฟา โด ฟา โด พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 14 ในวรรคที่ 17,34,45,52,67
- รูปแบบที่ 15 ลูกตกเสียง โด ฟา ฟา ซอล พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 15 ในวรรคที่ 20,32,33,40,43,62,69
- รูปแบบที่ 20 ลูกตกเสียง เร ฟา โด ฟา พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 20 ในวรรคที่ 35,36,47,50,53,57,60,65,72
- รูปแบบที่ 21 ลูกตกเสียง ฟา ซอล ฟา โด พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 21 ในวรรคที่ 36,37,54,58,66,73
- รูปแบบที่ 22 ลูกตกเสียง ฟา ซอล เร โด พบการซ้ำทำนองรูปแบบที่ 22 ในวรรคที่ 30,65

รูปแบบการซ้ำทำนองส่วนใหญ่ใช้รูปแบบที่ 7,8 14,15,20,21

ลำโหวัดรูปพบรูปแบบของทำนองกลอนลำทั้งหมด 26 รูปแบบ พบการซ้ำทำนองในเพลงซึ่งส่วนใหญ่เป็นการซ้ำทำนองโดยมีการแปรทำนองเพื่อให้เกิดความหลากหลายในบทเพลง นอกจากนี้ยังมีการยืมรูปแบบทำนองลำตามข่าวมาใช้ทั้งหมด 13 รูปแบบ คือรูปแบบที่ 2,3,5,7,8,10,13,14,16,20,25,26,27

ลำดอนตาลพบรูปแบบของทำนองทั้งหมด 43 รูปแบบ ในการซ้ำทำนองในเพลงและระหว่างบทเพลงส่วนใหญ่เป็นการซ้ำทำนองโดยมีการแปรทำนอง รูปแบบการซ้ำทำนองระหว่างบท

เพลง มีการนำรูปแบบทำนองเพลงในลำตามชาวชาวบ้านและลำไห้ครุมาใช้ ทั้งหมด 25 รูปแบบ คือรูปแบบที่ 1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,20,21,23,25,26,28,29,32,34,37

รูปแบบของท่วงทำนองลำผญาย่อยหัวดอนตาลนั้น พบทั้งรูปแบบของท่วงทำนองที่ถูกนำมาใช้เป็นท่วงทำนองหลักของลำผญาย่อยหัวดอนตาลคือรูปแบบที่ 2,3,7,8,13,14,20 และในแต่ละกลอนลำจะพบรูปแบบเฉพาะไม่มีในท่วงทำนองกลอนลำอื่นๆ ซึ่งลักษณะรูปแบบที่พบในแต่ละกลอนลำส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงท้ายของการบรรเลงท่อนจบ

จังหวะและลีลาการเดินกลอน ลำผญาย่อยหัวดอนตาลนั้นมีลักษณะการแบ่งคำที่เท่าๆกันในแต่ละวรรค หากในวรรคใดวรรคหนึ่งที่มีคำมากหรือน้อยไม่เท่ากันจะมีการนำคำแทรกคำเสริมมาใช้ เพื่อเพิ่มจำนวนคำให้เหมาะสมในการร้อง ซึ่งคำเสริมที่พบส่วนใหญ่อยู่ในตำแหน่งต้นวรรค และเป็นตัวบอกการเริ่มต้นวรรคใหม่ ฉะนั้นจังหวะในการเดินกลอนในแต่ละวรรคจึงขึ้นอยู่กับข้อกำหนดคำแทรกคำเสริมให้เหมาะสมกับกลอนลำ

ลีลาในการเดินกลอน เป็นเทคนิคเฉพาะของหมอลำแต่ละคน ซึ่งไม่สามารถกำหนดแน่นอนได้ ในลำผญาย่อยหัวดอนตาลพบลีลาในการเดินกลอนคือ เมื่อเดินกลอนร้องจนจบหนึ่งวรรคจะหยุดร้องการหยุดร้องในแต่ละวรรค จะกำหนดความสั้นยาวของห้องเพลงไม่เท่ากัน โดยวัดตามความยาวของหน้าทับกลอง ซึ่งความยาวของหน้าทับกลองเท่ากับ 1 ห้องเพลง ซึ่งการเข้าทำนองร้องในแต่ละวรรคจะเข้าตรงกับจังหวะยกของหน้าทับกลอง สั้นยาวแล้วแต่ความสามารถในการเดินกลอนของหมอลำ โดยส่วนใหญ่พบเทคนิคการร้องลำผญาย่อยหัวดอนตาลคือ การร้องในสำเนียงท้องถิ่นการใช้เสียงร้องมากกว่าหนึ่งเสียงในหนึ่งคำ การร้องในลักษณะกลอนพูดผสมกับการร้องทำนองลำ

ความสัมพันธ์ของทำนองร้องและทำนองบรรเลง ในลำผญาย่อยหัวดอนตาลกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ของทำนองร้องและทำนองบรรเลงได้ 2 ประการคือ

1. ทำนองร้องและทำนองบรรเลงใช้ลูกตกเสียงเดียวกัน ซึ่งลูกตกของทำนองร้องและทำนองบรรเลงส่วนใหญ่ใช้ลูกตกเสียงเดียวกัน ในหนึ่งวรรค

2. ทำนองร้องและทำนองบรรเลงไม่ใช้ลูกตกเสียงเดียวกัน ซึ่งเป็นลักษณะที่พบมากในลำผญาย่อยหัวดอนตาล เนื่องจากลักษณะการออกเสียงร้องที่เป็นสำเนียงเฉพาะถิ่น ทำให้เสียงของทำนองร้องและทำนองบรรเลงต้องแยกกัน แต่หากพิจารณาจะพบว่า เมื่อมีการร้องที่ต้องอาศัยการผันเสียงตามสำเนียงพื้นถิ่น ที่ทำให้ทำนองร้องและทำนองบรรเลงมีเสียงลูกตกที่ไม่ตรงกัน หรือตรงกันในห้องหรือในวรรคถัดไป

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล กรณีศึกษาชุมชนบ้านนาสะโน อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร” ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วนำมาศึกษาวิเคราะห์ตามลำดับขั้นตอน ซึ่งข้อมูลบางตอนมีความยุ่งยาก จึงต้องอาศัยการเก็บข้อมูลหลายครั้งเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการอภิปรายผลผู้วิจัยได้ทำการอภิปรายดังนี้

ลำผญาฮ้อยหัวดอนตาลเป็นรูปแบบการแสดงพื้นบ้านภาคอีสานที่มีความมั่นคงในด้านรูปแบบการแสดง ท่วงทำนองบรรเลง ลักษณะกลอนลำ ซึ่งในปัจจุบันการแสดงลำผญาฮ้อยหัวดอนตาลได้ถูกปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดง ไปเป็นการแสดงลูกทุ่งหมอลำซึ่งได้รับความนิยมมากกว่าการแสดงลำผญาฮ้อยเพียงอย่างเดียว สำหรับชุมชนบ้านนาสะโนนั้นคงรูปแบบการแสดงลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล เนื่องจากมีผู้สนับสนุนและเข้าใจความสำคัญของศิลปะการแสดงพื้นบ้าน

ในปัจจุบันมีการนำเครื่องดนตรีพื้นบ้านเพิ่มเข้ามาในการแสดงลำผญาฮ้อย เพื่อให้ท่วงทำนองของเพลงมีความสนุกสนานและเป็นรูปแบบมากขึ้น ในการเพิ่มเครื่องดนตรีหรือนำเครื่องดนตรีตะวันตกมาใช้อาจทำให้สำเนียงความเป็นอีสานขาดหายไป รูปแบบของท่วงทำนองดั้งเดิมก็ค่อยถูกปรับเปลี่ยนจนสูญหายไปนั่นเอง

กลอนลำที่ใช้ในการลำผญาฮ้อยหัวดอนตาลนั้น ส่วนใหญ่เป็นกลอนลำที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชนบท ขนบธรรมเนียมประเพณี ความคิด ความเชื่อทางสังคม ตำนาน นิทานพื้นบ้านอีสาน และการเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว ซึ่งให้เห็นถึงความเป็นอัตวิริยะในการประพันธ์บทกลอนดำเนินเรื่องราวให้น่าสนใจ ให้แง่คิดและความสนุกสนาน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า หากไม่มีการศึกษาวิเคราะห์ลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล ในอีกไม่ช้ากระแสวัฒนธรรมตะวันตกจะเข้ามาบดบังวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสานจนหมดสิ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล กรณีศึกษาชุมชนบ้านนาสะโน อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ควรมีการศึกษาวิจัยในเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบลำผญาฮ้อยหัวดอนตาลกับเพลงพื้นบ้านอีสาน ในจังหวัดมุกดาหาร
2. ควรมีการจัดบันทึกรวบรวมกลอนลำผญาฮ้อยหัวดอนตาล ที่มีอยู่ทั้งหมดให้ถูกต้องและป้องกันการสูญหายและเพื่อความสะดวกในการศึกษาเรียนรู้

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กิ่งแก้ว อัดถากร.(2520). คติชนวิทยา.กรุงเทพฯ : หน่วยนิเทศศึกษาศรกรรมการฝึกหัดครู.
- กฤษณา สินไช.(2537).แดนดินถิ่นไทยชื่อบ้านนามเมือง.กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์พิมพ์คำ.
- แก้วกร เมืองแก้ว.(2540).มังคละ:กรณีศึกษาดนตรีพื้นบ้านของนายพรต คชนิล. ปรินญาณพนธ์.ศป.ม.(มานุษยดุริยางควิทยา).กรุงเทพฯ:บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,ถ่ายเอกสาร.
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.(2545).ข้อมูลวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ:สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- คำผล กองแก้ว.(2521).โปงลางในนิทรรศกาลไทยอีสานบ้านเฮา.อุบลราชธานี:วิทยาลัยครูอุบลราชธานี.
- งามพิศ สัตย์สงวน.(2543).หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่4.กรุงเทพฯ :รามการพิมพ์.
- จิตตยา เป็นเพชร.(2546)การศึกษาเพลงลูกทุ่งหมอลำของ บานเย็น รากแก่น . ปรินญาณพนธ์.ศป.ม.(มานุษยดุริยางควิทยา).กรุงเทพฯ:บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,ถ่ายเอกสาร.
- จิตร ภูมิศักดิ์.(2524). โองการแข่งน้ำ.กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดวงกมลจำกัด.
- จิรินทร์ เทพสงเคราะห์.(2540).การศึกษาบทเพลงดนตรีกาหลอในจังหวัดสงขลา. ปรินญาณพนธ์.ศป.ม.(มานุษยดุริยางควิทยา).กรุงเทพฯ:บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,ถ่ายเอกสาร.
- จารุบุตร กองพลพรหม .(2520). ของดีของอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ 4 ,กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์การศาสนา.
- จารุณี กองพลพรหม.(2516). คุณค่าของคติชาวบ้านของหมู่บ้านเมืองเก่า. วิทยานิพนธ์ อ.ม.(สวท)กรุงเทพฯ:บัณฑิตวิทยาลัย.จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,ถ่ายเอกสาร.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร.(2523). ผญา บทกวีชาวบ้าน.กาฬสินธุ์.โรงพิมพ์จินตทัศน์.
- _____. (2531). คติชาวบ้าน.กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์อักษรวัฒนา.
- เจชรินทร์ จิรสันติธรรม.(2545).ดนตรีชาวเขาเผ่ามูเซอ:กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยหลวง อำเภอมะอ่าย จังหวัดเชียงใหม่. ปรินญาณพนธ์.ศป.ม.(มานุษยดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ:บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร,ถ่ายเอกสาร.

- เจริญชัย ชนไฟโรจน์.(2526).เอกสารประกอบการสอนดนตรีพื้นบ้านอีสาน.
มหาสารคาม:มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม.
- เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี.(2535).ดนตรีไทยอุดมศึกษาครั้งที่ 23. กรุงเทพฯ: บริษัท พี.เอ.วี.พี
ริงจำกัด.
- เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี.(2540,มิถุนายน) “คำดนตรี”, วารสารทางวิชาการดนตรี. 2(ฉบับที่
2): หน้า 10
- เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี.(2540,มิถุนายน) “คำดนตรี”, วารสารทางวิชาการดนตรี. 3(ฉบับที่
3): หน้า 14
- ณัชชา โสคติยานุรักษ์.(2544).สังคีตลักษณ์และการวิเคราะห์. พิมพ์ครั้งที่ 2.กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณรงค์ ศรีสนิท.(2543).เอกสารคำสอนรายวิชาภูมิศาสตร์ประเทศไทย.
พระนครศรีอยุธยา:สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- ณรุทธิ์ สุทธิจิตต์.(2531).เอกสารทางวิชาการชุดกิจกรรมดนตรีสำหรับครู .กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- ดวงจำปา.(2542). มุกดาหาร:อัญมณีชายฝั่งโขง.กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คอมแพคพรีนท์.
- ดารุณีย์.(2541). 76 จังหวัดในเมืองไทย.นนทบุรี:สำนักพิมพ์ธารบัวแก้ว.
- ดวงเดือน สดแสงจันทร์.(2544).การศึกษาเพลงพื้นบ้านคณะขวัญจิต ศรีประจันต์.
ปริญญาานิพนธ์.ศป.ม.(มนุษยดุริยางควิทยา).กรุงเทพฯ:บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,ถ่ายเอกสาร
- ถาวร สุงสุข .(2526). เพลงโคราช:การศึกษาวิเคราะห์วิจารณ์. นครราชสีมา:โรง
พิมพ์ศิริอักษร.
- ธรรมรัตน์ ทองเรือง.(2544). 76 จังหวัดประเทศไทย.นนทบุรี:สำนักพิมพ์ธารบัวแก้ว.
- ธวัช ปุณโณทก.(2532).เที่ยวอีสาน.กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์พิมพ์เนต.
- ธวัชชัย ปทุมล่องทอง.(2543).เกร็ดน่ารู้ประเทศไทย 76 จังหวัด.พิมพ์ครั้งที่ 2.กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์น้ำฝน.
- ทรงศักดิ์ ปรารค์วัฒนกุล.(2532).การศึกษาเปรียบเทียบคำอุ้บ่าอุ้สาวล้านนาและผญา
เที่ยวอีสาน. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ธรรมรัตน์ ทองเรือง. (2544). 76 จังหวัดในประเทศไทย. นนทบุรี:สำนักพิมพ์ธารบัว
แก้ว.
- นุชนภา วุฒิ.(2546).กรณีศึกษาเพลงพื้นบ้านจังหวัดน่าน คณะพ่อคำผาย นุบิง. ปริญญา
านิพนธ์.ศป.ม(มนุษยดุริยางควิทยา).กรุงเทพฯ:บัณฑิตวิทยาลัย.มหาวิทยาลัยศรี
นครินทรวิโรฒ,ถ่ายเอกสาร.

- นียบพรรณ วรรณศิริ.(2540).มนุษย์วิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บุญเลิศ จันทศร.(2537).แคนดอนตริพื้นเมืองภาคอีสาน. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- บุรียรัตน์ สามัตถิยะ.(2541).ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ:ไทยวัฒนาพานิช.
- ปัญญา รุ่งเรือง.(2546). ประวัติดนตรีไทย. พิมพ์ครั้งที่ 5 ,กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- ปิติ แสนโคตร.(2535).ลำผญาย่อย ของหม่อม สกุนไทย.มหาสารคาม:มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม.
- ปิยพันธ์ แสนทวีสุข.(2545). การศึกษาแหล่งอารยธรรมภูมิปัญญาทางดนตรีพื้นบ้านอีสาน ในเขตลุ่มน้ำชี.ปริญญานิพนธ์.ศป.ม(มานุษยดุริยางวิทยา).กรุงเทพฯ:บัณฑิตวิทยาลัย.มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ,ถ่ายเอกสาร.
- ปรีชา ทองบพิตร.(2542). มรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น จังหวัดมุกดาหาร. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____.(2542).วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดมุกดาหาร.กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ปรีชา พาลูกา.(2542).ภูมิศาสตร์สิ่งแวดล้อมและสังคม.กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ประเทือง คล้ายสุบรรณ.(2531). ร้อยกรองชาวบ้าน.กรุงเทพฯ:โอเดียนสโตร์.
- ประเวศ ะสี.(2537). วัฒนธรรมกับการพัฒนา.สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ:คุรุสภาลาดพร้าว.
- พรชัย ศรีสารคาม.(2522). ผญาอีสาน.มหาสารคาม:วิทยาลัยครูมหาสารคาม.
- พรรณราย คำโสภา. (2541). การวิเคราะห์เพลงพื้นบ้านกันตรึม ของหมู่บ้านดงมัน. ปริญญานิพนธ์.ศป.ม(มานุษยดุริยางวิทยา).กรุงเทพฯ:บัณฑิตวิทยาลัย.มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,ถ่ายเอกสาร.
- พิทยวัฒน์ พันธะศรี.(2545).การศึกษาบทเพลงของวงมโหรีอีสาน หมู่บ้านเทียมเข้ จังหวัดร้อยเอ็ด.ปริญญานิพนธ์.ศป.ม.(มานุษยดุริยางควิทยา).กรุงเทพฯ:บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,ถ่ายเอกสาร.
- ไพบุลย์ แพงเงิน.(2534). กลอนลำภูมิปัญญาของอีสาน.กรุงเทพฯ:โอ.เอส.พรันด์ติ้งเฮาส์.
- ภากร เขาว์ขุนทด.(2545).การศึกษาเพลงพื้นบ้านนครไทย บ้านหนองน้ำสร้าง ตำบลนครไทย อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก. ปริญญานิพนธ์.ศป.ม.(มานุษยดุริยางควิทยา).กรุงเทพฯ:บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,ถ่ายเอกสาร

- มานพ วิสุทธิแพทย์.(2533).ดนตรีไทยวิเคราะห์. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- มาศสุภา เพชรรักษ์.(2535).สังคีตนิยมว่าด้วยดนตรีไทย.เลย:มหาวิทยาลัยครูอีสาน
เหนือ.
- ยศ สันตสมบัติ.(2540).มนุษย์กับวัฒนธรรม.พิมพ์ครั้งที่ 2,กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เรวดี อึ้งโพธิ์.(2545). การศึกษาดนตรีในพิธีงเด็กแบบอนันตนิภาย:กรณีศึกษาคณะ
ดนตรีของวัดโลกานุเคราะห์.ปริญญาโท.ศป.ม.(มนุษยดุริยางควิทยา).
กรุงเทพฯ:บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,ถ่ายเอกสาร.
- วิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อภาษาและวัฒนธรรม.สถาบัน.(2532).ภาษาและวัฒน
ธรรม.กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์สยามรัฐ.
- วัฒนธรรมจังหวัดมุกดาหาร.ศูนย์.(2544).วัฒนธรรมพัฒนาการท่องเที่ยว.เอกสาร
ลักษณะและภูมิปัญญา จังหวัดมุกดาหาร. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- วินัย ใจเอื้อ.(2546).การศึกษาวิธีการร้อง “หมอลำ”ของฉวีวรรณ ดำเนิน. ปริญญา
โท.ศป.ม.(มนุษยดุริยางควิทยา).กรุงเทพฯ:บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ,ถ่ายเอกสาร.
- วิมุล หนูเกื้อ.(2542). การแพร่กระจายของดนตรีอีสานในภาคกลาง. นครสวรรค์: ภาค
วิชาดนตรีสถาบันราชภัฏนครสวรรค์.
- วาสนา หนองเพียน.(2547).การศึกษาเพลงอีแซวจังหวัดสุพรรณบุรี.สารนิพนธ์ กศ.ม.
(ภาษาไทย).กรุงเทพฯ:บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
ถ่ายเอกสาร.
- ศักดิ์ชัย หิรัญรักษ์.(2537). โครงสร้างทางกายภาพของเครื่องลมไทย และการจัดหมู่.
กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศึกษาธิการจังหวัดมุกดาหาร.สำนักงาน.(2545).2 ทศวรรษจังหวัดมุกดาหาร. มุกดาหาร.
- ศรีจักร วัลลิโภดม.(2538). แอ่งอารยธรรมอีสาน.พิมพ์ครั้งที่ 3.กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์
มติชน.
- ศรัณย์ นักรบ.(2541). ดนตรีชาวเขาเผ่าเย้า:กรณีศึกษาหมู่บ้านผาเตื่อ อำเภอแม่ฟ้า
หลวง จังหวัดเชียงราย.ปริญญาโท.ศป.ม.(มนุษยดุริยางควิทยา).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,ถ่ายเอกสาร.
- ศิริวัฒน์ คำวันสา.(2521).ลำแคนอีสานคดี. กรุงเทพฯ บี .เอส.การพิมพ์.
- ศรีพรหมมา กฤษณากร.(2532). พื้นถิ่นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- สุกัญญา สุขฉายา .(2525) .เพลงปฎิพากย์ของชาวบ้านไทย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์.

- สง่า พงษ์ภู.(2542). ภูมิศาสตร์กายภาพภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.สกลนคร:สถาบันราชภัฏสกลนคร.
- สัจด์ ภูเขาทอง.(2532). การดนตรีไทยและทางเข้าสู่ดนตรีไทย. กรุงเทพฯ:เรือนแก้วการพิมพ์.
- สงวน ศรีอรพิมพ์.(2531). ลำพูนย้อยหัวดอนตาล. สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน:มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- สุจริต บัวพิมพ์.(2538).มรดกไทย.กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- สุธรรม ชาดะสิงห์.(2534).การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. พระนครศรีอยุธยา:วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา.
- สุทิววงศ์ พงศ์ไพบูลย์ .(2525). วัฒนธรรมพื้นบ้านแนวปฏิบัติภาคใต้. กรุงเทพฯ:กรุงสยามการพิมพ์.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์.รศ.ดร.(2542). ทฤษฎีสังคมวิทยา การสร้าง การประเมินค่า และ การใช้ ประโยชน์.พิมพ์ครั้งที่4,กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สาคร อาจวิชัย ว่าที่ร้อยตรี.(2544).แบบเสนอข้อมูลประวัติชีวิตและผลงานเพื่อประกาศเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ. มุกดาหาร.
- สาร สารพัฒนานันท์.(2521). ผญา.กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำลี รักสุทธี.(2543). ผญา ปรัชญาการดำเนินชีวิตอันล้ำค่าของชาวอีสาน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา.
- สุโขทัยธรรมาธิราช.มหาวิทยาลัย.(2532).เอกสารประกอบการสอนชุดวิชา สังคมและวัฒนธรรม. นนทบุรี:โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เสถียร ชาผู.(2546). แบบสำรวจข้อมูล ตำบลนาสะเม้ง อำเภอคอนสาร จังหวัดมุกดาหาร.มุกดาหาร:ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดมุกดาหาร.
- สุพรรณิ ทองคล้าย.(2524).สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 3,กรุงเทพฯ: บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชจำกัด.
- สุระ อุณวงศ์.(2537) ผญา.อุบลราชธานี:โรงพิมพ์ หจก.อุบลยงสวัสดิ์ ออฟเซต.
- สุรจิตต์ จันทรสาขา.(2543). จังหวัดมุกดาหารในอดีต.มุกดาหาร:พิมพ์อัดสำเนา ม.ป.พ.
- _____.(2542).การพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จังหวัดมุกดาหาร.กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____.(2542). ภาคอีสานในอดีต.มุกดาหาร:ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดมุกดาหาร.
- โสภิตา ธนสุนทรกุล.(2547).พื้นผญาสรภัญญะ.กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์มิติน.

อังคณา ใจheim .(2543).การวิเคราะห์ดนตรีพื้นเมืองเหนือ. ปริญญาโท.ศป.ม. (มานุษยวิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,ถ่ายเอกสาร.

อมรา พงศาพิชญ์.(2542). ความหลากหลายทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อารีรัตน์ เรืองกำเนิด.(2543). การศึกษาวงไหม้งครึมดนตรีสำหรับงานศพ ในจังหวัด ชุมพร.ปริญญาโท.ศป.ม.(มานุษยวิทยา).กรุงเทพฯ:บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,ถ่ายเอกสาร.

สัมภาษณ์

ผอม สกลไทย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ,มัทนา จุลเกษตร เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 145 หมู่บ้านนาสะโน ตำบลนาสะเม็ง อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร. เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2547.

นิยม ตระกูลศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ,มัทนา จุลเกษตร เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 145 หมู่บ้านนาสะโน ตำบลนาสะเม็ง อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร. เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2547.

ชาติรี ประมวงค เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ,มัทนา จุลเกษตร เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดมุกดาหาร. เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2547.

วนิดา ประมวงค เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ,มัทนา จุลเกษตร เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดมุกดาหาร. เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2547.

วาริรัตน์ ศรีสุวาช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ,มัทนา จุลเกษตร เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 145 หมู่บ้านนาสะโน ตำบลนาสะเม็ง อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร. เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2547.

เสถียร ชาผุ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ,มัทนา จุลเกษตร เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล บ้านนาสะโน ตำบลนาสะเม็ง อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร. เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2547.

ภาคผนวก

ลำดวนข้าวขาวบ้าน

ไว้ หนอ มุกดา ทารออยู่ชอนซอน

ห้าคอน ตาลออยู่ชอนซอน

พี่ ไฉน จังจั่น แกลวนเอแม่ป้า

พี่ นั้นแม่นี่

นา สะ โนอยู่รกรง

โอ้อใจ อ้าย บ่ ประสงค์

บัด นี้ จังจั่น แกลวนเอแม่ป้า

พอแต่ เหลือนั้นเห็นหน้า

หยาขาว จานี่สถานจำ

แม่จัน อยู่เน่แห่งห้อง

หน แห่งนั้นทางใด

สาขาม ต้องทำโทษ อัง ลง ดินน้ำมันที่

เต๋อ นี จังจัน แกลวนอดินว่า อ้าย หู้ ใด นั้เต๋อ รั้ง กั้ม ฆ เป็น พ

ญา อะอ่า ลิม นั้เรา มา หู้ คาว นั้ก่อน กล้า

บอก ว่า บัคได้ เป็นนั้เฒ่าแล้ว อ่าลิม นาง กูไร บัคได้ เป็นนั้ใหญ่แล้ว

อ่าลิม นั้อง รา ฆ ฎร ออน

ซอนคำใบ้ ราชันว่าไว้ ข้าแม่ น้ำสืบแม่เก่า ฮ่อมเป็น แผ่นน้ำเงินคือ หังสืบ คืบหังทวาคืบ

ละขอ เป็น เมศ คราว มื่อ คือ

นี่ เจ้าผู้ หงษ์นั้นท่าทอ บ่หวัง อ้อคันไม้คำ บ่แม่น ทิศ นั้นแกน หลอก บ่แม่น คือเมก่นแฉด

บ่แม่น ฮ่อนแอนค้อค้ นั้นจงย้อฮ้อ บ่อฮาก จอฮ

ใจ ใจ ว่าจิง ใดนั้นเอเนื่อง ท่จิง ใดนั้นทอหล้า

The musical score is written for voice and piano. It features two systems of staves. Each system consists of a vocal melody line (treble clef) and a piano accompaniment line (treble clef). The lyrics are in Thai script.

System 1:

- Vocal: เตือนหา รุณนั่มเมื่อนี้
- Piano: ซด นก ยศกรก็ทำนา
- Vocal: เป็นอุค การก็ศึกษา
- Piano: พ...พ มา ความ

System 2:

- Vocal: ลิง บางแนวส มอค์ตั้งแต่เช้า
- Piano: เขาพา กันนั้นเที่ยวจ้าว
- Vocal: อันนา หวานจำได้บ๊
- Piano: ตั้งแต่ พ่อแม่แม่เร้า
- Vocal: เจ้าจึง เก็บ บ่
- Piano: ลิ้ม
- Vocal: สาย เสงระจคนงามนั้นเที่ยวจ้าว
- Piano: ไต่เขา ทะไปเลา
- Vocal: สิ้นเดือนสู่นักแห้ว
- Piano: สิ้นเดือนสู่นักแห้ว
- Vocal: โอ้ซุม เท่ ชาติกล่าว
- Piano: มา
- Vocal: ะ
- Piano: ะ

น้องไปเที่ยวข้าวเงินลงกล้า ตั้งแต่ตั้งแต่ ฉันจะว่าดอกไม้ บิได้ว่าดอกหาเงิน

ให้ใจฉัน ดอก หนอ นี่

แปลว่าว่าสู้กันเมื่อ สมัยไทยเจริญเรือง สมัยไทยเจริญใหม่ สมัยไทยคือมือ

เจริญ ยิ่งกว่า แด เดิม ฉัน ว่า สมัย ไทยเจริญแล้ว

มีแค่ นานาประยุคใหม่ น้ำก็ ไหลให้ข้าว ก็สาว แท้ นันถิ่น ไทย

โอ หนอดังแต่เหนือน้ำขอได้ ไผ่ส่างนันทังสูง รัฏฐบาลเป็นปรัมปร
 ให้รุ่งเรืองเป็นเมือง บ้าน ดิน พังการจื้อ คำก็มีบาง
 การจื้อ คำก็มีบาง ส มื่อไทยพิชิตนาใหม่ ส มื่อ ไทยอินท้าวไชย ไร่รัก ค้อ นันตี
 เมือง อื้อ คราวก็ อยู่ นาน โอ ขอให้พวกนั้นเขื่อนบ้าน
 ให้รับ งานเอาไว้ ให้รัก นานเอาไว้ ม รคานันของไทอ ให้มี ไร่โน้นคือท่า

ความเป็นหาคหรือเป็นชา ความเป็นหาคหรือเป็นชา บำรุง นั้น ให้รัก ยา

คิง บาง เป็นหมอชาหรือหมอหา เป็นหมอร้ายหรือหมอมิ ให้รัก ยานันให้ได้

อย่าไว้ สันตอกทาง ทาอ จัง ว่า จังขอเตือนนั้นน้องอ้อ

อันอ้อพิคะสี ให้มีนพานันตอกลา ประตณันซองไซอ บอกลอย่าให้หายดอกเสื่อ

จัง ว่า ให้มีความสุขจน ความใจเลาหั้น

เพลงรักชาติ

Allegretto

จึ่ง ำ ให้มีความสุขชื่น
ดวงใจหาหัน

เมื่อใดใดจะ
อย่าให้มีดอกแดง
บ้างรักษาไว้อย่าให้
สูญ ไร่ ละ

ลาไหว้ครู

โอ หนอ จัง ว่า สาธุ ต่อ จักรี ขอ มอ ไฉน จอม คุณ ทุกสิ่ง

ให้มา สิง เทพร้อน ชามคำ ส ว่า กลอน

เชื้อชา นี จอชา ใต้ เชื้อครอน ใน ปางนี้คออณาบ ให้มัน งามนี้เขาคบ

ขาดคำคำ ขึ้น ฟ้อน เป็น ว่า จิงหะ คำ หรือฟ้อน

คอน เต้น เห็นช่าง
อย่าสับสน คางอ่าสับสน
ส มอ ช้า ให้เลื่อนไหล

เตี๋ย
นี้ คุณพระ จอมไตรภพ
นาว ไว นั้นไซ
เป็นเกาะ บอมนั่นสอให้

มาค้ำแต่ กลัว กลอน
บอก
ว่า คุณเอ ศวรส บบฟ้า

เข ช ลาให้เหลียว
ร ร อนันนาคัน
ลือชื่อ ไว นั้น ไซ เตียร

หมอฉานพได้ปะมาพนัก
มานาคคุณ
วินต่อนองอก

อยู่สวนองครา

บอก

ว่า กับทั้ง มี นัน ฉาเจ้า

มาร ฉา ท่าน ทั้งคู่

ขอให้ มา ช่วยอยู่

มาก ตาม ช้า สิบ

ล่า

เลี้ยว

ปี ให้เลี้ยว สิบ

เลี้ยว

เลี้ยว ม่วนนั้นเลี้ยว

ได้มา ล่าในสวน

ล่า เสริม

วัน

ปี เสริม

วัน

ปี

ปี

๒๓ ข้าจะ ขอ นั้น มีไว้ คุณอา จารฮ์นั้นสักก่อน ให้ถึง ฮู้ฮู้ ชึ่ง แะ ให้เห็น ข้า นั้นชู้ได้
 มือ บี ลิบริ๊ว เป็นนั้นดอกไม อันต่าง รูปเจ้าเอียนทอง สองมือ ขอนั้นหล่นลง
 จาก สุ ธิ์ เอียน ทอง โอ ทนอ ออกขึ้น มานันหนือคี่
 คุณอา จารฮ์ผู้ สอนสั่ง อย่าให้ ผิดเจ้าพอลพ้อง วิธหลังทา มา ม่อน บัด
 ว่า ขูเจ้าล่า นั้นแล้วพื่อน ขอให้ อ่อนเจ้าพอลพ้อง คนทั้ง หลายผู้มาฟัง ให้ ธรรมเจ้า

ขอซ่อน นี แหว มั่น สมองคอกข้าช้าง ให้อ้อ มาอย่า มีจิ้ง ขอให้ เป็นแล้วดังอ้อ

หักชำ นั้น ธิ เสียง

จิ้ง ว่า จิ้งว่า ในนั้นเมื่อนี้ เสียงบ่ สักให้มาเหลือ

เสียง บ่ เสียงให้มาสอย ให้มา ขอบนั้นอย่าเอย ให้เสียงชำ นั้นเลื่อนไหล

แดน เอย ขอให้อ้อ เสียงนั้นของชำ คือ เสียงเกาะเวก คือ ดังจิ้ง ก จิ้งทอง

๗ เดือนทอจน
 สิบ
 แผลา ขอให้ ดังเจ้าจันจัน
 ขึ้น ชื่อเจ้าอือเสียง

หัก ลำ เปีงและบทกลอน
 ให้อืออือ อ่าข้า
 ขาค
 จัง
 ว่าข่านตา อามอข้าข้า

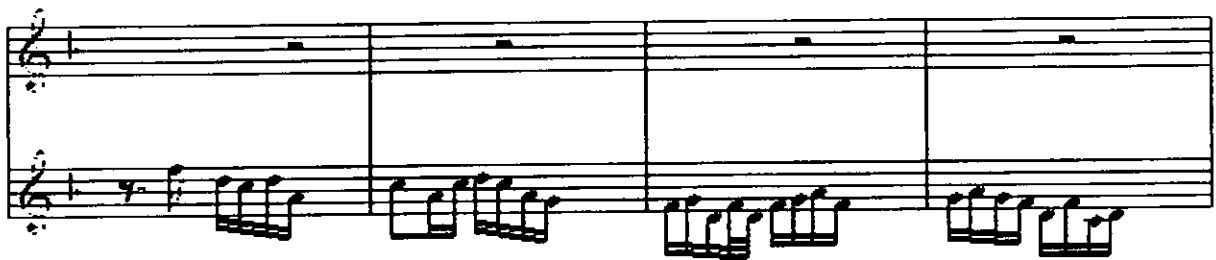
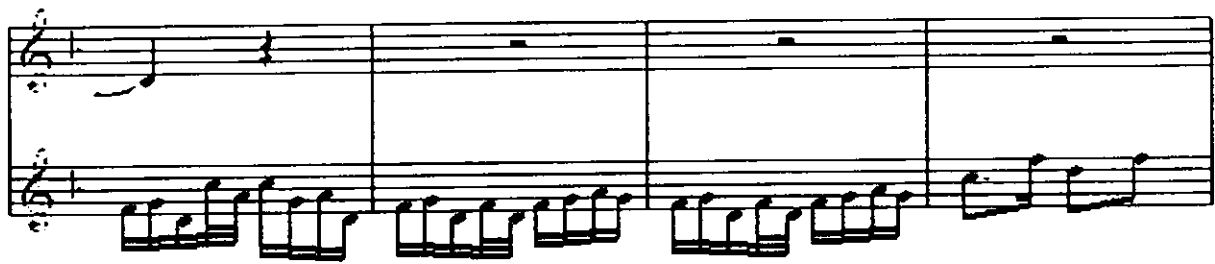
อันทาง กลอนให้สื่อนไห
 อ่าข้า มิและกลอนเม็ช
 อันกลอนเจ้า จ้าว่าอ่า

สิบ
 แผลา จังว่า คุณแล้วข้าจัน
 มิเรื่อง แม่หลายกะแกล
 ได้ โอ มานันตมเขา

อือ นั้น มัน
 ไส
 โอ
 หนอ คนทั้งหลายผู้มาซ่อม

อ นอม ทนให้พัวอยู่ รูปอัคนธ์เป็นจ้านอกใหม่ ให้เสียง ไส้ปี่ในสองตาม ให้เสียง ไส้ปี่ในสองตาม

จากอนงค์

โอ

ทอแค้นแค้นนั้นใหม่ ๆ สมัย ไทย เจริญ เติบ ทอ

แม่เห็นว่าไทยเจริญแล้ว อ่าฮิม แวนั้นมูอ่า วัฒนธรรมตั้งแต่เค้า รักษาไว้ อ่าฮู

ได้ เติบ อะ เติบ อะ เติบ อะ เติบ โอ ทอพาคิน อ นุรักษ์ ไว้

อัน ชื่น หมีหรือแพรวไหม มร คคนี้ของไทอ โสรงไหม นั้นแพรว ค้ำ
 คน งามให้มัน งามคือท่า มอ ของเธออย่าให้เสื่อม อย่าให้สูญอย่าให้พร่า
 มอเจ้า ตั้งแต่เดิม
 เต็ม ปีเต็มว่า สู้ นั้นมือนี้ หลงลืม ลายผ้าโสร่ง ปากบ้าน ทองลืมแล้วม
 ขออ นั้น ปี เสน เสน อยเจ้าผู้นอนนั้นเงินคั่น

ชิงมา แล่นน้ำ สมัย พาคินหลงมอเตอไรไซท์ บัดเล่าลืม อาน้ำ

เตียว นี คัดออก เต็นอแม่ป้า ยามมิ บุญคุ้มวัดป่า

ผู้สาว ไปนั้ ชิม้า ผู้สาว ฉ่ำ นั้อยู่ พาม คน

งามเต็นว่า คั้งนั้แต่คี่ นุ่งซัน หมินี่นลายหงส์ ผู้สาว ลงนั้ไปวัด ทะเปียงแพ ลาย

น้อย เต็น ว่าผู้สาว ลงนั้ไปเล่น

[illegible]

หนอพวกพี่ บ่าวนั้นช้ำน้อย ก็เดิน ค่อยชูงแขน ลูกสะ แนนเจ้าพญา อัน ส่งมาเชยแถม
 บ้านอันส่งมา แคมบ้าน ทา หวานพี่บ่าว จ้านนั้นลำเค็ญ
 เสี่ยงเค็ญ อยู่นั้นละช่วง พี่สาว เตรียมไว้หาแท้ โยธมา แม่พี่บ่าว จ้าน
 เดี่ยว พี่ บ่าว ว่า นั้นสามช่าน ครั้น ว่าเป็นพระยา
 ้วยเฝ้า แด่นมาหา คำสั้น นั้นวัน ใจ

เต็มใจไปปะ สงค์นั้นนำเจ้า ละลง เวียนให้หมาเห่า ครั้นแม่ มีกับ อักเจ้า
 บ่มาเห่า ให้มือขวา บ่มาเห่า ให้มือขวา
 โอ้ หอนขงผู้ สากะเลขาว่า อ่ามาสิ แลลง เห่า
 ฉา เข้ามาจิกคอก เต็มใจอ้ายจิกบ่ชื้อคอก เต็มใจเจ้าขอบชื้อฟอง มีนลิสัยนั้น ไซ้
 มีอ

๕. นี เป็นจ้ง ชักออกพี่น้อง
 สมัยแต่อย่างสามได้ ได้รอ ไหวอย่างสามทวาย ได้พี่ คงอย่างสามมา
 บอกว่าไปเห็น แสงนั้นไฟฟ้า อย่างสาม นาคะสามห้อง กินข้าว สารสามข้าวกล้อง
 อย่างสาม น้องชายพี่ อยูา ใจ
 หน่ออย่างสาม หลาวอย่างสามอ้าว ไหมหม่อนเกาะดังฮ้อน โบราณสอน นั้นสิ่งไว้ ให้หาพา นันตำสั่น

ให้เขาฟ้าว นั้นท่าว สิ้น

ได้ฟ้าเอ๋ยฟ้านั้นจอมจวน ฟ้าเอ๋ย ฟ้านั้นจอมจวน ท่านผู้ใดนั้นชกฮวาน ให้มา คอเนท

เอช คิ ว่าคำลิต ได้นั้นภวฮวาน ประวิติท่า นั้นสิมพา นังคิ ภาแน ทาสู

ตั้งแต่วรา บ้าง ก็ โอ หนามิสา หิน 3 เพื่อน

ก็ นรอน มีนพอกฟ้า อ พ พพเพ้นโขกย้าย ไปหา ตั้ง ถิ่นฐาน

โอ แอบอก ว่า จรั้งนั้นแรกนั้น วัน ชื่อ ว่าเมืองลพบุรี คน มา มีนนักขพา

ะ วัง ถิ่นดอกนั้น หลาว โอ แอเมืองลพบุรีดอกมันพั้ง

มัน แฉ้ง งามกะดอกซาก อยาคน้ำกินและน้ำ ไซ้ โอเหาได้ กะ มี มิ

จิง ชัน ไล้ชา อค อวก ซา ตี อัน คั่นขอทางอยู่ อยู่ ป่ มิ ความสุข

ลิ อยู่ ไป บ่ มิ ได้ ปี่

แล้ว ก็เลย เหวื่อออกใจแท้ อันหังแมคอกทั้งหวน ได้ ห้า ปีคอกเดื่อหวน เต็มชา รา มฤร เหงา

โธ้ยเติน เรือย แน่นบ่ ออช จิง ว่ากิ น รัตนน้อย

อันห่อ พันทิ น รอนฉะตามคอกนอกมิโจง ก็ยามฮา ฮา ออช

ทาง ก็จึง หนีออกจากแล้ว คงสี่ ขาคอกจึงว่า มาเน่ เต๋อดอกพีน้อง ชี หปกรรม เจ้าห่าง
 เมือง จึง ว่า จึงว่า มานั่นสิ่งบ้าน อันเมือง ภูมิภาค ที่ที่
 ถึงเมืองภู มา เจ สีย ถึง เมือง ภู มาเจสีย เหลียวลง มานั่นฝั่งน้ำ ไร่ย่ำห้วย นั้น แม่
 โขง จัน
 จันแนเห็น คอนอยู่กลางน้ำ ชังมา งามนั้นถิ่นอ่าน มิคัน คานั่นอีกซ้าย อันสาว แม่ ส่า

งาน โอ หนอกกทาล มียุ่หกัน อัน สน ใจอยากไปอยู่

ทางส มุทธกะ โทยเจ้า กะ เลยเว้า ทอกว่า สี่

แหวกกะ เลย ที่ นั้น ที่ นี้ หนา มา อยู่ตอกเมืองไทย มา อา คัย คอกคินตอน เจ้าคอนไทย ดอกไถ่

น้ำพากัน ชุคดอกแก่นเสา ตอน ทาลนี้ห่างจาก ผิงพา กัน ตั้ง นั้น รือบ้าน จนนไว้ ดอกไถ่

นา โอหนอ บ้านดอนทาลดอกชาเอ็น ธิญ ฟิงให้ มาแบ่ง

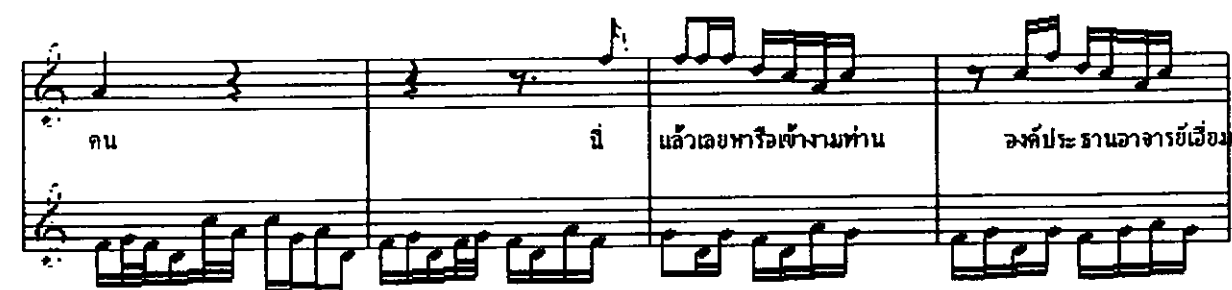
สร้างอีกสองนั้นเปิงตึง วุฒม์ ค้ายแต่สิ่ง ของ คือ

ว่าวัดก็ สร้างนั้นขึ้นแล้ว ชื่อ วัดท่าหมอกคอนตาล บ่ทนนานเป็นอาเณอ ดอกทาทา เจ้าคน

เดอ จัง ว่าอาเณอ ในส มื่อ นั้น ราชส มุทเป็นผู้นำ

พากันเมืองพัฒนา เดอเจริญ นั้นขึ้นเรือช ไอ้ทามเรือ พัด นา

โอ หนอ จังว่า แลัวแม่ป้า จังว่า เมื่อ นั้น พ.ศ. สองพันห้าร้อยหก

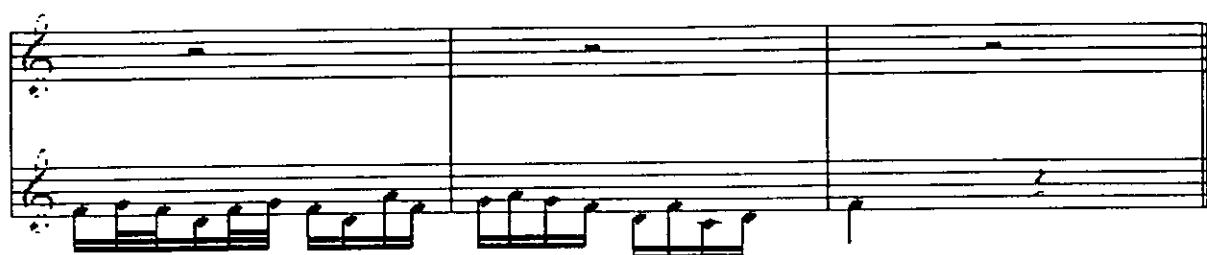

หัวคิดแหลมมันเสียดคล้อง เพ็ญมองได้ ผู้ ชู แนว

พี่ โฉงคอนตาล เขาเจริญแล้ว เพ็ญชู แนวทะ ไห้อ่าน ทางพรอทางกะ เรือมร้อย

งามแท้ ห่าง เชีน คน งามแล้วโรงเรียนทะ แห่งโก้ อันได้ แต่หัวสวน

มาต้อแก้วนั้นคำก่อน มาล่ากลอน ไล่พี่ชาย โอ้ ละ หนอ

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวมัทนา จุลลเกษตร์
วันเดือนปีเกิด	5 มกราคม 2522
สถานที่เกิด	อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	22 หมู่ 4 ตำบลวังตะเคียน กิ่งอำเภอหนองมะโมง จังหวัดชัยนาท
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2538 มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสิงห์บุรี พ.ศ. 2542 ครุศาสตรบัณฑิต เอกดนตรีศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2548 ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ